

ପୁସ୍ତକାଳୟ

ଶ୍ରୀ ବାବୁଲୁ ଗଜପତି

ଧୂସ ଛାୟା

ନବମାସ

ଲେଖକ

ସ୍ୱୟଂସାମ୍ବେଦ ଶ୍ରୀ ବାଞ୍ଚନଧି ପଟ୍ଟନାୟକ, ବି. ଏ., ବି. ଏଲ୍.
ଭୁବନେଶ୍ୱର ଡେପୁଟି ମାଷ୍ଟର, ବକ୍ସି ଜଗବନ୍ଧୁ ବିଦ୍ୟାଳୟ

ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତୁତି

୧୯୭୪

ପ୍ରକାଶକ

ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ଆକାଶ ମିଶ୍ର, କାବ୍ୟତୀର୍ଥ
ମେନେଜର, କଟକ ଟ୍ରେଡିଂ କମ୍ପାନୀ,
ପୋ. ଅ. ସୁନ୍ଦରଗଡ଼,
କଟକ-୨

ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧।

ସୂଚୀ

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
୧ । ପୋଷ୍ୟପୁଷ୍ପ	୧- ୨୭
୨ । ଲକ୍ଷ୍ମନ ଜ	୨୭- ୫୩
୩ । ବଡ଼ମୁନା	୫୪- ୭୨
୪ । ମୋହର ଶ୍ରେଣୀ	୭୩-୧୦୨
୫ । ପ୍ରତିଦାନ	୧୦୩-୧୧୫
୬ । ମୁକ୍ତି	୧୧୬-୧୩୭
୭ । ମାଳତୀ	୧୩୮-୧୪୦

ଧୂସ ଛାୟା

ନବମସ୍କନ୍ଧ

ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର

ନାନା ପ୍ରକାର, ବାଉଳର କର ଶ୍ରମରୁ ଚର୍ଚ୍ଚିତନାଲ
ନିଗାହର ପେଶରାବଳେ ଯାଜନରୁ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ପ୍ରକାଶର
ଦେଖି ତ ପାଶରେ, ଯେଉଁଠିଏକ ସେ ସରାଫାରେ ଯାଏ
କାତର ନାଲି ମଞ୍ଜିରା ଯେଉଁଠିଏକ ଅନ୍ଧାର 'ଅନ୍ଧାର'ର
ପାଶରେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା, 'ସ୍ୱର୍ଗ' ନାମରେ କରୁଛି ତ-ସ୍ତ୍ର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା, ଶିଳ୍ପ-
ସୁନ୍ଦରୀର ନାମ 'ନିକର' ଯେଉଁଠିଏକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଖି,
ଯେ ମନସ୍ତ ସ୍ୱପ୍ନର ଯେଉଁଠିଏକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମନ ବାକୁଳ
ନାଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ । ଯେଉଁଠି ଯେଉଁଠିଏକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଯେଉଁଠିଏକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ
ତାଙ୍କ ଆଖି ଅନ୍ଧାର ନାଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ । ଯେଉଁଠି ଯେଉଁଠିଏକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ

ଅନ୍ଧରେ ପ୍ରବେଶକର ହୋଇ ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁସ୍ଥାପନରେ ଅଧ୍ୟାପନ କରି ଶେଷରେ କପରି ଜଣେ ବ୍ୟାପକ ପଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଅର୍ଥ ଓ ସମ୍ମାନ ଅର୍ଜନ କଲେ, ଏ ସମସ୍ତ କଥା ଗୋଟି ଗୋଟି ଗୋଲ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଫୁଟି ଉଠିଲା । ସେ ଜେବନରେ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜଣ୍ଠା ହୋଇଅଛନ୍ତି, ସବୁଠାରେ ଆଶାଘଟ ପଳ ପାଇଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଦୈବର କଠୋର ନିୟମ ନିକଟରେ ତାଙ୍କୁ ପରସ୍ତ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । କେବଳ ଗୋଟିଏ ସନ୍ତାନ ଅନ୍ଧବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଅର୍ଥ, ସମସ୍ତ ସମ୍ପଦ ଅନ୍ଧାର ଦୋଳ ହେଲା । ଶେଷରେ ସେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ମନସ୍ତ କଲେ ।

ନିରନ୍ତର ରଥେ ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରଙ୍କର ଖୁଞ୍ଚିତାୟତ୍ତ ହେଲା । ବିଷୟ ସମସ୍ତ ଖୁବ୍ ଅଛି । ବୈଦ୍ୟବୃତ୍ତି ଜଣ ମଧ୍ୟ ସେ ବେଶ୍ ଦୁଇ ପଇସା କରି ପାରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ମଝିଆଁଟିର ନାମ ଲେକନାଥ । ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରଙ୍କର କାରର ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ନିରନ୍ତର ରଥେ ଲେକନାଥକୁ ତାଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ଯେଉଁ ଦିନ ଲେକନାଥ ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରଙ୍କ ଘରକୁ ଅନୁକୂଳ କରିଗଲା, ସେ ଦିନ ରଥଙ୍କ ଆଖିରୁ ବ୍ୟୋମା ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ରକ୍ତର ସେନା ଜଣ କମ୍ ବନ୍ଦନ ! ହେଲେ ଜଣ ଦେବ, ଭାଗ୍ୟା ପରା ଏଡ଼େ ବଡ଼ ସରଟା ନାରାୟଣ ହୋଇପିବ, ଏ କଥା ତାଙ୍କ ଦେହ ସମ୍ମତ ନାହିଁ ।

ଏବେ ଦିନେ ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାର ମହାଶୟ ଅନୁଲରେ କୁଇ ପାଇଲେ । ଯେଉଁ ଦିନ ଏବେ ଦିନଦ୍ୱାରା ଦୂରପରି ତାଙ୍କ ଦୃଢ଼ତାକୁ ମାଡ଼ ଦେଉଥିଲା, ସେ ଆଜି ଚକ୍ଷୁରୁ ଟିକିଏ ଅବ୍ୟାହତ ପାଇଲେ ।

ଏହିତ ସେ ପିଲାଟି କପରି ଲାଗେଇ ହୋଇ ଉଦ୍‌ଗମା ହେବ,
 ଭଲ ପଢ଼ାଶୁଣା କରି କୁଳ ଭଜନ କରିବ, ଏହିପରି ଚିନ୍ତା କରି
 ଲବ ମନେ ମନେ ଲୋକନାଥର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟକୁ ଜୀବନର କାର୍ଯ୍ୟସମ
 ତଥାର କରି ଦେଲେ । ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରକର ଯେଉଁ ବାସ୍ତବ୍ୟ
 ଅନ୍ତଃସଲିଳା ପଲ୍ଲବସ୍ରୋତପରି ଅନ୍ତରର କେଉଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି କେଉଁରେ
 ନିଃଶ୍ଵାସ ଶୀତାଘାତରେ ବନ୍ଧି ଯାଉଥିଲା, ସେ କ୍ଷେମାନ ଉଦ୍‌ଗମିତ
 ହୋଇ ଉଠିଲା । ଲୋକନାଥ ଏହିକି ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରକ ଧୃତ୍ୟରେ
 ଗୋଟିଏ ଚିତ୍ତସ୍ଥ ପ୍ରାଣ ଅଧିକାର କରି ବସିଲା । ଯେଉଁ ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାର-
 କର ରୁପ, କର୍ମଣ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ଲୋକନାଥ ତାଙ୍କର ସିମ୍ବିମା
 ମାତୁଳ ଥିଲା, ପାତାକଠାରୁ ଉତ୍ସର୍ଜିତା ବିନା ସେ କେବେ ପଦେ
 ନରମ କଥା ଶୁଣି ନାହିଁ, ସେ ଆଜି ପରୁ ଆଦର ଉଡ଼ି ତାହାର
 ଉପରେ ତାଳ ଦେଉଛନ୍ତି କାର୍ତ୍ତିକ ? ହଠାତ୍ ଏପରି ଘୋର ପରି-
 ବର୍ତ୍ତନ କପରି ହେଲା ? ଏ ଜଟିଳ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବ କିଏ ?

X

X

X

X

ଋଷ୍ୟମଧ୍ୟର ଦୁଇଟା ବର୍ଷ ବର୍ତ୍ତମାନର ସୀମା ଅବସ୍ଥା କରି
 କାଳଗନ୍ତବ୍ୟରେ କେଉଁଆଡ଼େ ମିଶିଗଲା । ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାର ମହାଶୟ
 ନିଜର ସ୍ବାଭାବ ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହ ସ୍ଥାପନ କରି ବେଶ୍ ଦୁଃଖ ଶାନ୍ତିରେ
 ଅଛନ୍ତି । ମେ ବର୍ଷ ପାଇଁଲେ ଭ୍ରାମରେ ଅନ୍ତାଳରେ ଶାନ୍ତିକର
 ଆଦର୍ଶ ହେଲେ । ପାଇଁଲେ କଟକଠାରୁ ବାଟ ପାତ ପା, କି
 ଦେଉ ଯେଉଁ ଦେବ ଗାଁର କୁଳ ମନ୍ତ୍ରଣା ପାଇ ଗ୍ରହଦଳ
 କଟକରେ ମୂଳ ଲଗାନ୍ତି । ଶୁକବର୍ଷ କଟକରେ ହଇଜା ହେବା
 ଯନ୍ତ୍ରଣା ସଙ୍ଗେ ତାର ଦେଉଟା ପ୍ରାୟ ପାଇଁଲେ ଆଡ଼କୁ ଟିକିଏ

ମାଡ଼ିଆପେ । କିନ୍ତୁ ନେତାଣି କ'ଣିକି ଏଥର ଦେବାବର ପାଇଁଲେ
ଉପରେ ବଡ଼ଗର, ଗାଁରୁ ଡାଏ ବାରଗରଦମୁଣ୍ଡ ଗଲେଣି; ପାତାକୁ
ଧରିଛି, ଦୁଇ ଚଳିଟା ଝାଡ଼ାରେ ଶେ ନିଳାଗି । ଗାଁରେ ଗୋଟାଏ
ଗୁଳିଆ ପଣିଗଲଣି । ନବଳ ଥାଉ ଥାଉ ସମସ୍ତଙ୍କ ଘରେ ଚାଟି
କବାଟ ପଛୁଛି । ଉଲଗଡ଼ିରୁ ଦରିଦ୍ରର ଲୁଥକ ପାନ ଧୂଆଁଟିକୁ
ଧରି ସବୁ ଶେଷ ହୋଇଗଲାଣି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଟିଅ ୫ ଥି ଆମି
ଅପାଠିକ୍ ହେଲେଣି । ରଥେ ହୁଅମରେ ଚିକିତ୍ସା କରୁଥିଲେ,
ବର୍ତ୍ତମାନ କାଠପରି ରହିଗଲେଣି । ଉନ୍ନତରୁତ ପରି ପାତା କିଛି
କରି ପାରିଅଛନ୍ତି । ବାଗ ଥିଲା କେବଳ ବଡ଼ ଧୂଆଁଟି, ସେ ମଧ୍ୟ
ଦାଲିଆ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲା । ବୁଦ୍ଧ କେବଳ ଯେଉଁଠି ଜାନ ଦର
ଦିଗରେ ଥିର ହୋଇ ବସି ଲୁଗାଆଡ଼କୁ ଅନାଉଅଛନ୍ତି । ମରୁ ତାକୁ
ହୁଏତକା ପରି ବେଧ ହେଉଅଛି । ରଥକ ଜାଗରଣ-ମଜନ
ତପ୍ତରେ ବସି ପ୍ରସର ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳକୁ ସମସ୍ତେ
ପାଇ ପମ୍ପୁଜଙ୍କ ମୂରଦ୍ୱା-ଅଳରେ ନିରପଦରେ ବନ୍ଦ ହୋଇ
ପାରିଲେଣି । ବାକୀ ଅଛନ୍ତି କେବଳ ବୁଦ୍ଧ ରଥେ ଶୁଣାଇବାଶୂନ୍ୟ
କଙ୍କରମୟ ନିଜନ ମରୁଗୁଣ୍ୟରେ ଶୁଷ୍କ ମାରପ ବୁଦ୍ଧ ବନସ୍ତକ
ଦେପରି ହୁଏତର ବିଶ୍ୱସିକାମୟ ଚାଣୁବନ୍ଦୁର ମଧ୍ୟର ଅଗ୍ରବର
ସ୍ମିତ୍ୟ ସ୍ମୃତି ଦେଖି ଉଦାସମାଣରେ ଆକାଶ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ
ଥାଏ, ରଥେ ସେହିପରି ନୈରାଶ୍ୟର କିଟ ନିର୍ଦ୍ଦିନ ମଧ୍ୟରେ
ପଲକାଶ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଗୁଣି ରହିଲେ ।

ଦିନେ ରଥେ ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରୁ ତାଙ୍କ କହିଲେ, “ଜାଣିଲୁ
ଭାଇଟା, ମମା ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଚଢ଼େଇକୁ, ମୁଁ ଆଜି ବେଶୀଦିନ ବଞ୍ଚିପାରୁଛି

ନାହିଁ । ମୋର ଦେହଟା ଅବସର ହୋଇ ଆସିଲାଣି, ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ
 ସବୁଦିନ ଗୋଟାଏ ଅଧିକୃଷ୍ଟ ଦାଉଦାଉ ହୋଇ ଗଲୁଛି । ମୁଁ ଲଳନାକୁ
 ବୁଝିପାରିଲି, ଅଳ୍ପମ କାଳ ଅତି କରଣ । କେତେ ଲୋଭ
 କଷ୍ଟକରି, ଗୋଟିଏ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର କରି, ନ ହେଲେ କୁଲରେ ପାଣି
 ଦବ କିଏ ? ଏଥିରେ ମୋ ମନ ମାଡ଼ୁ ନାହିଁ । ଲଳନାଥ ଆଉ
 ଆଉ ମୁଁ କାହିଁକି ଏ ବିଷୟରେ ଆଉ ଗୁଡ଼ାଏ ଘାଣିହେବି ? ନଚାରି
 ବନ୍ଧୁର କଣ ?" ଚନ୍ଦ୍ରାଳଙ୍କାର କହିଲେ, "ମୋ କଥା ଟିକିଏ
 ଶୁଣି ନା, ଶୁଭନା ? ଯେତେବେଳେ ଲଳନାଥ କୁମର ହେବ
 ଥିଲା, ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଏଇ କେତେ ବର୍ଷ ହେଲା ସେ ମୋର ହାଣ୍ଡର
 ନଦୀପର ହୋଇ ଗଲାଣି । ସେ ମୋତେ ଯେଉଁ ବନ୍ଧନରେ ବାନ୍ଧିଛି,
 ତାକୁ ଛୁଣ୍ଡାଇଦେଲେ ମୋର ଜୀବନରମ୍ଭା ତା ସଙ୍ଗେ ଗଲେ
 ଛୁଣ୍ଡିଯିବ ।" "ନାହିଁ ରେ, ନାହିଁ ରେ ଶୁଭନା," ଉତ୍ତେଜିତ
 ବିଷୟର ସନ୍ଧିତ କହିଲେ, "ମୁଁ ସେ କଥା କହୁ ନାହିଁ । ମୁଁ
 କଷ୍ଟହୀନ ଯେ, ସେ ତ ଆମ ଦୁଇକୁଲର ଏକମାତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରମା, ସେ
 ଯେପରି ଏ କୁଲ ସେ କୁଲକୁଲକୁଲ ରଖା କରିବ । ମୋର ତ ଆଉ
 ଘରେ ବଳେଇ ପିଲାଟିଏ ନାହିଁ, ସେ ବିଷୟ-ଟାକୁ ଆଉ କିଏ
 ଶେଷ କରିବ ?"

ରଥକୁ ଆଉ ଗୋଟିଏଦିନ ଦୁବନ୍ଧ ଜବନ ଭରି ବନ୍ଧନ
 କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ମୁଖ୍ୟ ଆସି ଶୀଘ୍ର ତାକୁ ଛୁଟି ଦେଲା ।

(୨)

ମୟୂଷ୍ୟ ପାତ୍ରା ଲୋଡ଼େ ପରୁବେଳେ ନାଦା ପାଏ ନାହିଁ ।
 ପୁଣି ପାତ୍ରା ପାଇବାର କଥା, ଯେତେବେଳେ ଲଜ୍ଜା କରେ ପାଏ

ନାହିଁ : ମଧ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଲୋଭୁ ନ ଥାଏ ସେତେବେଳେ
 ପାଏ । ମନୁଷ୍ୟର ଇଚ୍ଛା ଉପରେ ଯେ ତାହାର ଯୌଗୁଣ୍ୟ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ
 ଜର୍ଜର କରେ ନାହିଁ, ଏହି ଶିକ୍ଷା ଦେବାଲାଗି ପ୍ରସତ ରାଗବାନ
 ମନୁଷ୍ୟର ସୁଖ୍ୟର କଥାକୁ ଟିକିଏ ଆଗକୁ ବା ପଛକୁ ଚଳାଇ
 ଦିଅନ୍ତି । ଅଥବା ମନୁଷ୍ୟର ନିକଟତରତମ ନିଶି ଲୋଭୁ, ସେ ଠିକ୍
 କରି ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ । ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାର ପ୍ରମାଣଟି ଲାଗି କେତେ
 ଜାପାୟ ଯନ୍ତ୍ର ନ ଲାଗିଛି, ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣତଳେ କେତେ ଆକୁଳ
 ପ୍ରାର୍ଥନା ଛାଳି ନ ଦେଇଛନ୍ତି ? କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେତେବେଳେ
 ସେ ଭାବନାକୁ ଶରକାଳ ପାଇଁ ମନରୁ ନିର୍ବାସିତ କରି ନିଜ
 ଭାଗ୍ୟରେ ଗୁରୁ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଶିକ୍ଷା ନରା ଅଛନ୍ତି, ସେତେ-
 ବେଳେ କି ଅପାରିତଭାବରେ ଗୋଟିଏ ପୁଷ୍ପପ୍ରମାଣ ଲାଭକଲେ ।
 ଏପରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାସିତ ଗୌରାବ୍ୟ ଲାଗି ସେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧୀ ପ୍ରମୁତ ନ ଥିଲେ ।
 ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଏ ଘଟଣା ତାଙ୍କ ମନରେ ଗୋଟାଏ ବିପ୍ଳବ ଜନ୍ମାଇ
 ଦେଲା । ଏକମାତ୍ର ପୁଷ୍ପପ୍ରମାଣ ବନ୍ୟାରେ ଅତି ପମସ୍ତ ଭାବ
 କେତେଅନ୍ତେ ଶାସିଗଲା । ନୈର୍ଦ୍ଦିଶ ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରଙ୍କର ପରାଧୀ ଆହ୍ୱାନ,
 ଅଧ୍ୟାୟନ ଅଧ୍ୟାପନ କେବଳ ବିଧିରୀତିରେ ପରିଣତ ହେଲା ।
 ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରଙ୍କର ହୃଦୟର ସ୍ୱେଦ ଆଦର ଆଦି ସମସ୍ତ ମଧୁର
 କୋମଳକ୍ରୀଡ଼ା ପୁଣି ଚକ୍ଷୁପୋଷ୍ଣରେ ଅନବରତ ବେଷ୍ଟନ କରି
 ରହିଲା । କେବଳ ଧ୍ୟାନବନ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅପସ୍ତବ୍ଧ ଭାବରେ
 ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଶାନ୍ତିର କଲ୍ପ ନାହିଁ । ଏ ଦିଗରେ ଅତ୍ୟଧିକ
 ଆକର୍ଷଣ ପରେ ପରେ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ବିଚାରର ଶକ୍ତିର କାର୍ଯ୍ୟ
 ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏପରି ଟଣାଓଟଣିଆରେ ଲୋକନାଥର ଶୀତ ବସନ

ଛୁଣିଯାଇ ସେ କେଉଁଆଡ଼େ କନ୍ଧବ୍-ର ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲା ।
 ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାର ଦୁର୍ବଳ ପାନକ ଇଚ୍ଛା ଘୋଳନ୍ତେ ସ୍ୱପ୍ନ କରନ୍ତେ ବୋଲି
 ବଢ଼ିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ବଳ ମିଳିବାରୁ ଘୋଳଟା ଖଟା ଲାଗିଲା ।

ଏତେଦିନଯାଏ କେଜାଣି କାହିଁକି ଲୋକନାଥର ପଡ଼ାଶୁଣା
 ଆଡ଼କୁ ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରକର ବିଶେଷ ନଜର ପଡ଼ି ନ ଥିଲା । ଚଳେ
 ହଠାତ୍ ଦୈବକ୍ଷମେ ସେ ବୁଝିପାରିଲେ ଯେ, ଲୋକନାଥଟା ବଡ଼
 ମୋଟାବୁଝିଆ । ତାକୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାର ଅର୍ଥ ଟଙ୍କାର ଛାଡ଼ ବଡ଼
 ଆଉ କଡ଼ାକର ଲାଭ ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ତାର ଦୁଷ୍ଟପଣିଆ କଥା
 ଜାଣିଲେ ଶୁଣି ଶୁଣି ସେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ନା, ଆଜି
 ତାକୁ ପଢ଼ାଇବେ ନାହିଁ, ବରଂ ଏ ସମୟରୁ ଅନ୍ୟ କିଛି ବାଟ
 ଧରିଲେ ଲାଭ ଅଛି । ଲୋକନାଥକୁ ଡାକ କହିଲେ, “ମୁଁ ଭଲ କର
 ଜାଣି ସାରିଲଣି, ତୋର ଆଉ ପାଠଶାଳା ହେବ ନାହିଁ । କୁ ତ
 ଆଉ ପିଲା ନେତ୍ର ସେ, ମୁଁ ତୋତେ ଛୁଟି ମାରି ଡିଶାଇବି ? ତୋ
 କପାଳରେ ଯାହା ଥିଲା, ହୋଇଗଲା । ଏଣିକି ତୁ ହେଲେ ବିଷୟଧାରୀ
 ବୁଝାଶୁଝା କର । ମୁଁ ତ ଅପି ରହିଗଲଣି, ଆଜି ବଳବାଦକୁ
 ଯାଇପାରୁ ନାହିଁ । ଜଣେ ତ ପୁଅ କେନ୍ଦ୍ର ଦେଖାଶୁଣା କରିବ ।”
 ଲୋକନାଥ ମୋଟାବୁଝିଆ ଥିଲା କି ନାହିଁ, ଏକଥା ଠିକ୍ କର
 କୁହାଯାଇ ନ ପାରେ । ତେବେ ତାର ଯେ ବିଦ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ କେବେ
 ଥିଲା, ଏକଥା କେନ୍ଦ୍ର ଦେଖି ନାହିଁ । ଯାହାକିର ସଫାସ
 ହେବାରେ କି ସୁଖ ଅଛି, ଏ କଥା ସେ ବୁଝି ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା
 ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପାତତଃ ସେ ପଡ଼ାପଢ଼ିର ନିର୍ମମ କଦଳରୁ ରକ୍ଷା ମିଳିବ

ଏ କଥାରେ ତାର ଶୁଦ୍ଧ ଆନନ୍ଦ ହେଲା । ସେହିଦିନଠାରୁ
ଲୋକନାଥଙ୍କର ଅଧ୍ୟାୟନ ପଦ ସାଜ ହେଲା । ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରଙ୍କର
ମଧ୍ୟ ଲକ୍ଷଣେ ସିଦ୍ଧ ହେଲା ।

ଆଜିନାଲ ଲୋକନାଥ ସୁଧବାସ ବୁଝାଶୁଝା କରି,
ପଞ୍ଚାଙ୍ଗରେ ଲାଗିବତରରେ ଭାଗବତ ଚର୍ଚ୍ଚା, ମୁକାଶିନ ପ୍ରଭୃତିରେ
ପୋଗି ଯିଏ ଏବଂ ବାକୀ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭାବେ ଗାନେଇକୁ ନେଇ
ଧ୍ୟାନ କେଳରେ କଟାଇଦିଏ । ଲୋକନାଥକୁ ଚଳେ କେହି ଭରପ
ନିବାରୀ ଦେଖି ନାହିଁ । ସେ ଶେଷର ଦାୟ୍ୟ ପରିହାରରେ ସବଦା
ମନକୁ ମରାସ ଓ ସଙ୍ଗତ ରଖିଥାଏ । ଗ୍ରାମର ପିଲାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି
କୁଡ଼ା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କର ସେ ବାଧ୍ୟ, ସମସ୍ତଙ୍କର ସେ ଆପଣାର;
ତାହାର ଆଉ କିଛି ଆଜି ନ ଆଜି, ସମସ୍ତଙ୍କ ବାହାର ପରିଚିତା ଓ
ମଧ୍ୟର ବ୍ୟବହାରରେ ମୁଗ୍ଧ । ତାହାର କିଛି ବିପଦ ପଡ଼ିଲେ
ଲୋକନାଥ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଅସାଧାରଣ ଭାବରେ ନିଜର
ଚର୍ଚ୍ଚା କରାଯାଏ । କିନ୍ତୁ କେହି ଟିକିଏ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ତା’
ଆଳରେ ହିଂସା ପ୍ରକାଶ କଲେ ସେ କିଛି ଦିନ ତା ଦୁଆର ମାନ୍ତେ
ନାହିଁ । ଏହିପରି କେତେ କାରଣରୁ ଲୋକେ ତାକୁ ଶାମ୍ଭୁଆଲ
ବୋଲି କହନ୍ତି । ଲୋକନାଥର ପ୍ରାପ୍ତ୍ୟ ଅନନ୍ୟ, ଦେହରେ ମଧ୍ୟ
କାଠିଏ ବଳ । କୌଣସିଠାରେ କଲହ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ନିଜର
କୌଣସି ବିପଦ ପ୍ରତି ଉତ୍ତମେ ନ କରି ସେ ସ୍ବୟଂ ରଣସେପରେ
ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରେୟ ନାହିଁ ।
ତାହା ନବାଲ ସେ ନିଜେ ଯେ କେତେ କଲହ କରେ ନାହିଁ,
ଏପରି ନୁହେଁ । ନିଜର ମତ ସଙ୍ଗେ କାହାର ମତର ଅନୁମତି

ନେଲେ ସମୟ ସମୟରେ ସେ ଉତ୍କଳ ମଧ୍ୟମ ଗୋଟାନକରେ ଦେଇ
ନିଜ ମନର ପତ୍ୟତା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦାରୁଣ ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧ
କରାଇ ଦିଏ ।

କିନ୍ତୁ ଲୋକନାଥ ପଦି କାହାରି କିଛି ଅନିଷ୍ଟ କରେ, ସେ
ନିଜର । ତାହାର ଅଗର ପାଇଁ ଅନୁଗ୍ରାହନା ନାହିଁ, ଭବ୍ୟତ
ପାଇଁ ତନା ନାହିଁ । ତାହାର ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ
ନାହିଁ; ଖଣ୍ଡେ ଛୁଆଁ ଶଙ୍ଖ ନେଲେ କାମ ତଳେ । କେଜନାଦରେ
ମଧ୍ୟ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ—ଦରେ ମୋଟା ବରଫା ଯାହା ପାଇଲୁ, ସେ
ସେଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ । ଲୋକନାଥ ଆସିଲା ବନଠାରୁ ଚର୍ଚ୍ଚାକାରକ
ବୁଝଣୀ ବନେ ତାକୁ ସ୍ନେହରେ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି । ସେ ଏଡ଼େ
ନିନୋଧ ନୃତ୍ୟ ସେ, ପର ସ୍ଵଅକୁ ପୁଅ ବୋଲି ତାଙ୍କ ଗୌରବ
ବୋଧ କରିବେ । ବରଂ ସେ ନିଜେ ସେ ସୁନ୍ଦରୀ, ଲୋକନାଥକୁ
ଦେଖି ଏକଥା ସେ ରକ୍ଷା ପ୍ରଦାନର ସହିତ ପ୍ରସ୍ତର ରୂପେ
ଅନୁଭବ କଲେ । ଏ ଭାବ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କ ମନମଧ୍ୟରେ ପୁରାଣ
ହୋଇ ତାକୁ ପୋଡ଼ି ଦେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଘନବରର ଜନ୍ମ ପରେ
ପୁରରବିଶାଁ ଅତି ଅନୁରୋଧକୁ ନିମାଇ ରଖିପାରିଲେ ନାହିଁ ।
ନିଜର ଅଗ୍ନି ଦିଗୁଣ ଦେଖିବେ ଜନ ଉଠିଲା । ସେ ବ୍ରଥମେ ଅନ୍ୟ
କାହାରି ସାହାଯ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ଲବ୍ଧବେଳେ ଲୋକନାଥ ଉପରେ
ଅତ୍ୟାଚାର କରିବା ଲାଗି ନାନା ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ । କିନ୍ତୁ
ଲୋକନାଥର ସରଳ, ଅନପଟ ସ୍ଵଭାବ ନିଜଠରେ ସବୁ ବ୍ୟର୍ଥ
ହୋଇଗଲା । ଶେଷରେ ଏଥିରୁ ନିରସ୍ତ ହୋଇ ବୁଝଣୀ ସ୍ଵାମୀଙ୍କର
ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ସ୍ଵାମୀ ସ୍ଵାକ ମଧ୍ୟରେ ଦାମାତ୍ୟ-ପ୍ରଣୟ

କେତେଦୂର ପ୍ରଗତି ଥିଲା, ତାହା ଠିକ୍ ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ; ତେବେ ଉନବିଠାରୁ ଜନ୍ମଦିନଠାରୁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରପେତ୍ତି ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କଠାରେ ଚୁନ୍ ଚିତ୍ତିହାଲୁ । ବୃହତ୍ତୀ ଏହି ସୁଯୋଗ ପାଇ ଆକାର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, କଥାବାଣୀ ନାନା ଉପାୟରେ ଝମେ ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରକୁ ଲୋକନାଥ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଉଦ୍ରେକିତ କରିଦେଲେ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର ମୁଠାରେ ରଖି ନ ପାରିଲା, ତାହାର ନାଶଜନକ ଦେନ ପଳ ଦଣ ? କେନ୍ଦୋଟା ଦିନରେ ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାର ବୁଝିଗଲେ ଯେ, ଲୋକନାଥକୁ ଆଣି ଯେ ଏକ ବିଷମ କ୍ଷୁଳ୍ମ କରିଅଛନ୍ତି । ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରଙ୍କ ମନରେ ଏକଥା ଯେ ଆଦୌ ଉଦୟ ହୋଇ ନ ଥିଲା, ତାହା ଦୁଃଖ; ତେବେ ସ୍ତ୍ରୀ ଦିବ୍ୟଚକ୍ଷୁ ଦେଇ ତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟତର କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରର ଗଡ଼ ଟିକିଏ ଭଲ କରି ଦେଖାଇ ଦେଲେ । ବୃଷ ମଧ୍ୟ ଏହି ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ପକ୍ଷରେ ଦେନେଇର ବିଦ୍ୟାତରେ ଘୋର ଅବଲୋକି ଚଢ଼ିବ, ଯେ କଣ ଦୂର ନ ଚାହିଦାଯାଏ ମନରେ ଆଉ ଶାନ୍ତି କାହିଁ ? ବୃହତ୍ତୀ ମଧ୍ୟ ବେଳକାଳ ଦେଖି ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଆଦୃଷ୍ଟ ପକାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଦିନେ ଉନବିଠାରୁ ପାଠଶାଳାରୁ ଫେରିବା ବେଳେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପିଲା ପହଞ୍ଚି ତାହାର କଳ ହେଲା । ବାଉଁଶରେ କିଛି ମାମାଂସା ନ ହେବାରୁ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ଵାଦ ଚଳାଚଳ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଛାତ୍ରମାନେ କୌତୂହଳ ହେତୁ ଏ ଆନନ୍ଦ ଉପଲବ୍ଧିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବାକୁ ଲଜ୍ଜିତ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା କେତେ ଜଣ ମଧ୍ୟସ୍ଥରର ଅଭିନୟ ଦେଖାଇଥିଲେ । ନନ୍ଦ ଏଥିରେ

କହୁ ଫଳ ହେଲ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ବାହୁବଳ ଏ ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ରର
 ନିଷ୍ପତ୍ତି କରି ଦେଲ । ଘନବନ୍ଧୁ ପତ୍ନୀମାନଙ୍କ ତାପ୍ୟ କରିତାଳ
 ମଧ୍ୟରେ ପରାଜିତ ପ୍ରତିଦ୍ବନ୍ଦୀକୁ ବୁଲିଲଣାପୁରୀ କରି ଦେଇ ନୟାଧିକାରୀ
 ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ଉକ୍ତ ବାଳକର ପୁତ୍ରକର ହିଲପତିସବୁ ଉଡ଼ାଇ
 ଉଡ଼ାଇ ବିଜୟାସାଗରର ବୃନ୍ଦାବନମୁଖରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲ ।
 ଏପରି ସମୟରେ ଲେଳନାଥ ଶିଳାଆଡୁ ଫେରି ସେଠାରେ
 ଉପସ୍ଥିତ । ସେ ରୂପରେ ପଡ଼ିଯାଇଥିବା ବାଳକଟିକୁ ଉଠାଇ
 ତା ମୁଣ୍ଡରୁ ଯେଉଁ ରକ୍ତ ବୋହୁଥିଲା, ତାହା ପୋଛି ଦେଇଲେ ।
 ଛାମର ପିଲମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲେଳନାଥର ଏକକ୍ରମ ପାମ୍ରାଣ୍ୟ ।
 ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆନୁରୋଧ ସ୍ବେଦ କରୁଥିଲା ଏବଂ ସମସ୍ତେ ତାର
 ନିରପେକ୍ଷ ବିଶ୍ବରରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଥିଲେ । ଲଢ଼େଇତ ଗେହରେ ସେ
 ଘନବନ୍ଧୁର ପୁତ୍ର ତୋଷ ଦେଖିପାରି ସମସ୍ତଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ତାକୁ
 ଚଟକଣିଟାଏ ଦେଇ ଉଦ୍ବିଗ୍ନରୁ ପ୍ରତି ପତନ କରିଇ ଦେଲ ।
 ଘନେଇ ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରକର ଧେରନା ପୁଅ, ଶିରକାଳ ଆଦର
 ନେତ୍ରର କୋଳରେ ଲୁଚିତ; ତା ନେତ୍ରରେ କେତେ ହାତ ହୁରିବା
 ଦୁରେ ଥାଉ, ସନେ କେନ୍ଦ୍ର ତାକୁ ବୁ ବୋଲି କହି ଦେଇ ନାହିଁ ।
 ସେ ଏ ଘୋର ଅପମାନ ପକ୍ଷ ନ ପାରି କୋହରେ ବାଦ କାଦ
 ସରକୁ ଶୁଲିଗଲା । ସରେ ଗୋଡ଼ ନେଲମାନ୍ତେ ତାହାର ମନର
 କୋହ ପ୍ରବଳତର ହୋଇ ଜନ ଉଠିଲା ଏବଂ ଗଳାର ସ୍ବର ସମ୍ବନ୍ଧକୁ
 ଚିତ୍ତାଇ ଦେଇ ସେ ଶକ୍ତାର ଲଗି ଉଠିଲା । ଘନାବୋଉ
 ହାଣ୍ଡିଶାଳରେ ଥିଲେ । ସେ ଘନେଇର କହୁ ଅବଲୀଣ ଆଶଙ୍କା
 କରି ହଠାତ୍ ଦୌଡ଼ି ଆସୁ ଆସୁ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଦୁଆରବନ୍ଧରେ ବାଜି

ମନ ଲୁହକରି ବସିଗଲେ । ପରେ ମନର ଶୁଣ ମନରେ ମାରି ଦେଇ
ପାଇଁ ଫେରିଲେ ପାଖରୁ ସବୁ ହାଲୁ ହାଲୁକା ଶୁଣିଲେ । ଶୁଣି
ଚାକର ପ୍ରେମ୍ୟତ୍ଵେନ୍ଦ୍ର ଦେବାର ପନାବନା ଦେଲେ । ପୁଣି ମନରେ
ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ହେଲେ ଯେ, ଯେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ସୁବଧା
ହୋଇଥିଲେ, ତାହା ଆସି ଆଜି ଉପସ୍ଥିତ । ଲୋକନାଥକୁ
ଦେଖିପାଇଁ ମନକୁ ଟିକିଏ ଦୂର କଲେ । ପୁଅ ଉପରେ ଶୁଣିପାଇଁ
କହିଲେ, “ଜିରାଟ ଟାକା, ଯା — କୁ ମୋ ଦରୁ ଯା । ଦେଇଛୁ
କେଣ କି ? ଆହୁରି ଦବ; ତତେ ଧାନମାନ ଦେଖି ହାଡ଼ ପାଣି ତ
ମାଡ଼ି ମାରିବେ ।” ଏ କଥା କହି ଫେରିବାରୁ ଦୁଇ ସୁପଡ଼ା ମାରି
ଜୋରରେ ପେଲି ଦେଲେ । ଫେରିବାରୁ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ିଗଲା
ବେଳେ ତଳେ ଖଣ୍ଡେ ଖପର ତା ମୁଣ୍ଡରେ ପଡ଼ିଯାଇ ଝରଝର ହୋଇ
ରକ୍ତ ବୋହିଗଲା । ଫଳାବୋଧ ଏହା ଦେଖି ସୁଦ୍ଧା ବିଚଳିତ
ହେଲେ ନାହିଁ । ଲୋକନାଥକୁ ନିକଟରେ ଦେଖି ପୁଅ ଆଡ଼କୁ
ଆସି ‘ମର’ ବୋଲି କହି ଶୁଣରେ ଗରଗର ହୋଇ ଚାଲିଗଲେ ।
ଲୋକନାଥ କାରଣ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ନ କରି ହତାତ ଫେରିବାରୁ
ଭୁଲିଛୁ ଉପାଇ ପୋଡ଼ାକନା ଖଣ୍ଡେ କଟା ପାନରେ ମାଡ଼ି ଦେଇ
ତା ଉପରେ ଗୋଟିଏ ପଟି ବାନ୍ଧ ଦେଲେ ଏବଂ ମୋ ବାପା, ମୋ
ଧନ, କହିବାକୁ ହୁଏତ ଦେଇ ଶୁଆଇ ପକାଇଲା । ଚର୍ଚ୍ଚାକକା
ସେ ଦିନ ଦେଲେ ଉପନୟନ ଲାଗି କହି ଟକାର ଯୋଗାଡ଼
କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ପାଖ ଗାଁକୁ ଯାଇଥିଲେ, କହିବଣ ପରେ
ଆସି ପଡ଼ିଥିଲେ । ଘରେ ଦେହରୁ ଝାଳ ବୋହି ଯାଉଥିଲା
ତହିଁରେ ପୁଣି ସକାଳୁ ଶୁଆପିଆ ନାହିଁ । ଆସି ଦେହରୁ ତ ଘରେ

ସବୁ ଶୁନ-ଭାନ । “ଫନେଇ ରେ” “ଫନେଇ ରେ” କେତେ ଥର
 ଭାବି କିଛି ଜବାବ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଶରରକୁ ପାଇ ଦେଖିଲେ,
 ଫନେଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ପଟି ବରା, ସେ ଦର ଭିତରେ
 ଶୋଇଛି, ଆଉ ଗୁଡ଼ିଣୀ ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ଭୁଲିରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସେ
 ପଚାରିଲେ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ବୁଝିଣୀଙ୍କି ଭାବିବାକୁ
 ସେ ବହୁକଷ୍ଟରେ ଉଠିଲେ । ତାଙ୍କର ଚକ୍ଷୁ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ, କେନି
 କିପରି ସେ ମୁଣ୍ଡ ମେଢ଼ାଇଲା । ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାର କିଛି ପରୀକ୍ଷା
 ଆଗରୁ ସେ ହସନ ହସରେ ଡାକାର କରି ଉଠିଲେ—“ମୋ
 ଫନେଇ କାହିଁ, ମୋ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଧନ କାହିଁ : ସେ ଅସୁର ତାକୁ କଣ
 ଆଉ ଜୀବନରେ ରଖିଛି ?”

“କଣ, ହେଲ କଣ ? ଫନେଇର କଣ ହୋଇଛି ?” “ମୁଁ
 ଆଉ ଏ ଶ୍ଵଶୁର ପୁଅରେ ତଳେ ରହିବି ନାହିଁ ଲୋ ମା, ଆଉ କଣ
 ମୁଁ ମତେ ଫନେଇକ ଦେଖିଥାନ୍ତି ?” ଏହି କଥା କହି ଗୁଡ଼ିଣୀ
 ନିଜର ଦୂର ଆଉ ଟିକିଏ ଚଢ଼ାଇ ଦେଲେ । କେତେକ ସ୍ଵାମୀଙ୍କର
 ଶକ୍ତି ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନା ଦେଖି ଆନୁପ୍ରାଣିତ ସବୁ ସାଲକାରରେ ବର୍ତ୍ତନା କରି
 ପାବ୍ୟସ୍ତ କରିଦେଲେ ତେ, ଫନେଇକ ବିନାଦୋଷରେ ଲଳନ-
 ନାଥ ମାଡ଼ିମାରି ତା ମୁଣ୍ଡ ଘିର୍ତ୍ତାଳ କରି ନେଇଛି, ବଞ୍ଚିବ କି ନାହିଁ
 ସନ୍ଦେହ, ସେ ନଥିଲେ ଏକେକେକକୁ ଫନେଇ ମଶାଣି ପଦାରେ
 ରଖୁଥାନ୍ତା । ଗୁଡ଼ିଣୀ ଅନେକ ଦିନ ଲୋକନାଥର ହଂସିକ-ହସ୍ତର
 ନମୁନା ପାଇଲେଣି, କିନ୍ତୁ ତର ସୁଅ ନାଲେକଣା ଶରୀର, ସେଲୁଣି
 କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ । ଫନେଇ ପଦସ୍ତ ମଧ୍ୟ ଉପରେ ଲୋକନାଥର
 ଏକାଧାରୀ ନଷ୍ଟ କରି ଦେଇଛି କିନା, ସେହଲୁଣି ତା ଉପରେ

ଲେକାର ଏବେ ଗର । “ମୁକୁ ମାଲିକେ ପାଉ ପରି, ଦେବକ ପକେ କପା କଳା ।” “ ଗୋଷା ସୁଅ, ଗୁଞ୍ଜା ରୁଅ; ସେ କି ନେତେ ଆପଣାର ବୁଦ୍ଧି”, ଲେଖାବ ।

ଏବେ ତ ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାର ଦେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମି ଗ୍ରାମାନ୍ତରକୁ ଯାଇଥିଲେ, ସେଥିରେ ନିଶ୍ଚୟ ଦୋଇ ଫେରି ଆସିବନ୍ତୁ; ଏଣେ ଖୁସୀ, ବୁଝା ଏ ପଥକାନ୍ତରେ ଶରୀର ମନ ଅବସନ୍ନ । ତା ଉପରେ ଲେକନାଥର ଏପରି କାଣ୍ଡ ଶୁଣି ଆଉ ଯୈର୍ବ୍ୟ ଧରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଜଳନ୍ତା ନିଆଁରେ ଶୃମିଲ କୁଟା ପଡ଼ିଗଲା । ଲେକନାଥ ଶୁଭବତ ଘରେ ବସିଥିଲା, ନନାଙ୍କ ଫେରିବା ଜବର ପାଇ ଘରକୁ ଆସିଲା । ତାକୁ ଦେଖି ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାର ତା ମୁହଁକୁ ଅନାଇଁ ପ୍ରଥମେ ଗୁମ୍ ମାରି ହୁଡ଼ା ଚୋଇଗଲେ । ନିଜକୁ ଟିକିଏ ସମ୍ଭାଳି ନେଇ ପୁର ଶୁକରେ କହିଲେ, “ଦେଖ ଲେକେଇ, ମୁଁ ଆଜିପାଏ ଘରେ ଭାଜପାଚଟାଏ ପାଳନ୍ତୁ ବୋଲି ଜାଣି ନ ଥିଲ । ଏବେ ଜନନ ମୋ ଆଖି ଫିଟିଲା । ହଉ, ମୁଁ ଆଜିଠାରୁ ସପା କହି ଦଉଛି, ତୋର ମୋ ଘରେ ଆଉ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ତୁ ଆଜିଠାରୁ ମୋ ଦୁଆର ମାଡ଼ିବୁ ନାହିଁ । ତୋ ସଙ୍ଗେ ମୋର ସମ୍ପର୍କ ଆଜିଠାରୁ ଛୁଣିଲା ।” ଲେକନାଥ ଏ କଥା ଶୁଣି ତସ୍ତସ୍ତରେ ଅବାଦ୍ ଚୋଇଗଲା । ଭେଟା ସ୍ବପ୍ନ କି ଜାଗରଣ, ସେ ଠିକ୍ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଟିକିଏ ପ୍ରକୃତସ୍ଥ ହୋଇ ସାମସ ଅବଲମ୍ବନ କରି କହିଲା, “ନନା ! ମୁଁ କଣ ଦୋଷ କରିଛି କିଛି ବୁଝିପାରୁନାହିଁ ।” ଏ କଥା ଶୁଣି ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାର ଗର୍ଜନ କରି କହିଲେ, “ତୁ ମୋ ଆଗରୁ ଶୀଘ୍ର ବୁଲିଯା’ । ତୋର ଆଜିର ତାଣ୍ଡ ଶୁଣି ମୋର ଗୋଡ଼ଠାରୁ ମୁଣ୍ଡ

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଳୁଛି, ତୁ ଆଉ କେଣି ମୋତେ ଜଳାନା । ଏହିକ୍ଷଣି ମେ ମନ କରୁ ିବ୍ ନାହିଁ ।” ଏକଥା କହି ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାର ସେଠାରୁ ବୁଲିଗଲେ । ଲେକନାଥ ମଧ୍ୟ ଏହି ଆଡ଼କୁ ଗୋଟିଏ କକ୍ଷଣ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇ ସେଠାରୁ ବୁଲିଆସିଲା ।

ସେ କେଉଁଆଡ଼େ ଯିବ, କିଛି ସ୍ଥିର କଣ ପାଇଲା ନାହିଁ । ତାହାର ପ୍ରତି ଦେଶେପରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବାର୍ତ୍ତା ଖାଇବାକୁ ଲାଗିବ; ତା ଉପରେ ଆକାଶ ଯେପରି ଛାଞ୍ଚି ପଡ଼ିଲା । ସେ ଦମର ଦଟଣା ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ତା ମନରେ ଉଦୟ ହେଲା । ଅନ୍ତରର ଅନେକ ଗୁଳି ସାମାନ୍ୟ ଦଟଣା ନିଜ ନିଜର ଗୁଡ଼ ଅର୍ଥସମ୍ଭାର ଦେଇ ତା ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରରେଠାରୁ ବଢ଼ିଲା ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସମସ୍ତେ ତାହା ପାଖରେ ଏକ ନିଦାରୁଣ ସତ୍ୟ ପ୍ରୟତ୍ନ କରି ଦେଇଗଲେ—“ତୁ ସେ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର !”

(୩)

ଲେକନାଥ ବର୍ତ୍ତମାନ ସଂସାରରେ ନିତାନ୍ତ ଅସମ୍ଭାବ୍ୟ, ନିତାନ୍ତ ଅନାଥ । ସେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦରିଶଶିଶୁ ପରି ଖେଳି ଲୁହଆଡ଼େ ସୁଜ୍ଞାନ ମନରେ ନାହିଁ ବୁଲୁଥିଲା । ଧୂଳିଖେଳ ପରି ମନେ କରୁଥିଲା, ତାର ଗର୍ବନର ଖେଳ ମଧ୍ୟ ସୁଖରେ ସୁଖରେ ଶେଷ ହୋଇଯିବ । କିନ୍ତୁ ସେ ସ୍ୱପ୍ନରୁ ଗଠି ଦେଖିଲା, ବାଲ୍ୟଦରରେ ସଂସାର ଚଳେ ନାହିଁ, ତାକୁ ସତେଜେ କାଠି କୁଟା ମାଟି ପଥର ଲଗାଇ ଶଶିଏ ଭଳି ତଥର କରିବାକୁ ହେବ । ଦେଖିଲା, ଖବେନଟା କେବଳ ହସ ଖେଳରେ, ଆମୋଦ ଆହ୍ଲାଦରେ ଗଢ଼ା ନୁହେଁ;

ଚର୍ଚ୍ଚିତ୍ରେ ନୟନର ପ୍ରଭ — ଅନ୍ତରର ସର୍ବସ୍ୱାସର ଚିନ୍ତା ସେ ଅଛି ।
ସେ କେବଳ ପ୍ରସାରର ଶକ୍ତି ଏ ମାନବ ଆଜନ୍ମ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ,
କିନ୍ତୁ ଜାତୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରମ ବୃଦ୍ଧି ପାଳନ, ସେ ପ୍ରକୃତ ବସ୍ତୁର
ଗୋଟିଏ ଅଂଶମାତ୍ର ବୋଧପଡ଼େ ।

ଏକା ଗୋଲପୁଲେ ସେ ପ୍ରସାରକୁ ଏକେ ଖାତର କରନ୍ତା
ନାହିଁ । ନିଜର ସ୍ୱଳ୍ପ ତରଙ୍ଗୀ ଶକ୍ତିକ ଅଳାପରେ ସଂସାର-
ସ୍ରୋତରେ ଗୁଡ଼ିକରେ ସେ ନିହିତ ରହନ୍ତା — ଗୁଳ୍ମ, ଯେଉଁଠାଏ
ବୁଲ୍ବ: ବୁଲ୍ବ, ଯେଉଁଠାରେ ବୁଝିବ; ଶୁଦ୍ଧ, ଯେଉଁଠାରେ ଶୁଦ୍ଧିବ;
କିନ୍ତୁ ତା ପଛରେ ସେ ଶକ୍ତିଏ ଗୋଟି ପଡ଼ିବ ବୋଲି, ସେ ଡିକ
ତଥା ଶକ୍ତି ସେ ସାମାନ୍ୟ ଡିକଏ ଶେଷ ପଦେ ଲୁଚିଲେ ଗୁଡ଼ିପିବ ।
ଲୋକନାଥର ଯା ପାଦଶା ବୋଧ ପରେ ବସବର ବାପ ଦରେ
ଥିଲା । ପାଦଶା ପିତା ବଡ଼ ଗରିବ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟର ସ୍ତ୍ରୀ ବୁଝିଲା
ଅନେକ । ସେ ଆଜ୍ଞା ବୋଧିତର ବଢ଼ିଲା କଳାକୁ ବସେ ରଖି
ନ ପାରି ଶାଶୁ ଦରକୁ ପଠାଇବାର ବନୋବସ୍ତୁ କଲେ ।
ଏହ ପମ୍ପାତ ଶୁଣି ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାର କପରି ବଢ଼ୋବସ୍ତୁ କଲେ, ତାହା
ସଫଳରେ ଅନୁମେୟ । ଖୋଦ ଲୋକନାଥର ଅବସ୍ଥା ଯେତେବେଳେ
ଏପରି ତାହାର ପିଲା କବିରାଜ କଥା ପଢ଼ୁଥିଲେ କିଏ ? ଶେଷରେ
ଲୋକନାଥ ନିଜ ବୋଢ଼ ନିଜେ ମୁଣ୍ଡେଇ ବାଟ ଗୁଲ୍ମବାକୁ ଅଗ୍ରସର
ହେଲା । ସେ ଶୁଦ୍ଧରାଜପାତ୍ର ନିହି ହନର ମହଲର ମାଣି ଶକ୍ତିଏ
ବୁଝିଆ ବର ପରିଲ କରବାକୁ ଜାଗର ହୋଇ ଓହ୍ଲେ । ନାନା
ଦେଶରେ ବସନ-ମନୋରଥ ହୋଇ କଣ କରିବ କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ କରି
ପାରିଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ସଫଳା ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ତା ଦୁଃଖରେ

କାତର ଡୋର ତାକୁ ଆଣିବୁ ଦେବାକୁ ପ୍ରମୁତ ହେଲ ।
 ବଧବାର ଗାଁ ମୁଣ୍ଡରେ ବଞ୍ଚୁଛିଟିଏ ଗୁଡ଼ିଆ ଘର—ଘରକୁ
 ଲାଗି ଖଣ୍ଡିଏ ଗଛ ବାହାରିଛି । ସାବନ ନିଜାଦର ଏକମାତ୍ର
 ଉପାୟ ତାହାର ଗାନ୍ଧିଟି ମଣିଗଲା ଦିନଠାରୁ ବୁଲ ଖଣ୍ଡିକ ଖାଲ
 ପଡ଼ିଛି । ମେ ଲେକନାଥକୁ ଡାକ କହିଲା, “ବାପା, ତୁ ତ
 ଏବେ ଆଡ଼େ ଧଉ ହେଲୁଣି, କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । ଏହିସଖି
 କେତେଟା ଦିନ ମୋ ବୁଲଘର ଖଣ୍ଡିକରେ ବୋହୁକୁ ଆଣି ଟିକିଏ
 ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜି ରହିଯା’ । ପଛେ ଘର ମିଳିଲେ ମେଠାକୁ ଉଠିଯିବୁ ।”
 ଲକ୍ଷ୍ମଣାୟା ବଧବାଠାରୁ ଏପରି ଅପାତଳ ଅନୁରୋଧ ପାଇ ଲେକ-
 ନାଥର ଚଷ୍ଟ ଅନ ଅନ ହୋଇ ଆସିଲା ।

ଲେକନାଥ ଆଜି ପାଞ୍ଚମା ଆସି ବୁଲଘର ଖଣ୍ଡିକରେ ଆଶ୍ରୟ
 ନେଲେ । ପାଞ୍ଚଶର ମନରେ ଟିକିଏ ପାଲୁନା ହେଲା—ପାତା
 ନେଇ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ଦୁଃଖରେ ମୁଁ ଦୁଃଖିନୀ ହୋଇ ପାରିବି । ଲେକନାଥ
 ମନରେ ଚିନ୍ତା ହେଲା—ଶୋକ ଦୁଃଖରେ ଅନରୋଷୀ ସୁବର୍ଣ୍ଣ
 ଧୀକୁ ମୁଁ କପରି ପଲ୍ଲୀ କରାବ ।

ଲେକନାଥ ନିଜ ହାମରୁ କାତାର କାତାରିତାରୁ ସାତାପ୍ୟ-
 ପୁରୁଷ କିଛି କିଛି ପାଏ । ମଝିରେ କେବେ କେବେ ପାଖ ଗାଁକୁ,
 କେବେ କଟକକୁ ବୁଲିଯାଇ ଉପାଦାର କିଛି ସେକଗାର କଣ
 ଆଣେ । କିନ୍ତୁ ‘ମାଗିଆଣ୍ଡିଲ ତରୁଣୀ ଖୋଡ଼ିତାଏ’ । କେଉଁଦିନ
 ଓହସ, କେଉଁଦିନ କିଛି ନାହିଁ, ଏହିପରି କଷ୍ଟେ ମଷ୍ଟେ ଦୁଇ
 ହାଣୀ ଚଳୁଥାଆନ୍ତି ।

ପ୍ରାମର ଅନେକ ଲୋକ ଅନେକ ଥର ଲୋକନାଥକୁ କହିଲେଣି—ଥରେ ପାଇଁ ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରକୁ କହ, ଯାହା ହେଲ ତ ହେଲ, ଏବେ ମୋର ଜମିବାଡ଼ ମୋତେ ଦିଅ, ମୁଁ ଆଉ କେତେଦିନ ଏପରି କରୁରେ ତଳେ ? ଲୋକନାଥ ଶୁଣି ନ ଶୁଣିଲ ପରି ହୁଏ । କେତେ ଅବା କହେ, “ମିତରେ ବୁଣ୍ଡ ଦରେଇବ କାହିଁକି ?” ବିନେ ପ୍ରାମର ମୁଖିଆ ମୁଖିଆ କେତେ ଜଣ ଲୋକ ମେଲ ହୋଇ ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରଙ୍କ ପାଖରେ ଲୋକନାଥ କଥା ପଚାଇଲେ । ଚର୍ଚ୍ଚାଳକ ରେ କହିଲେ, “ଲୋକନାଥର କି ସମ୍ପତ୍ତି ଗୁଡ଼ାଏ ଅଛି ଯେ ମୁଁ ତାକୁ ଦେବି ? ସମସ୍ତ ବିଷୟ ତ ଦରିଦ୍ରଭରଣା ବିଧି ବଦଳ କରି ଖାଇଥିଲେ, ମୁଁ ସେଥିରୁ ନେତେକ ଖରାଦ କରିଅଛି, ଆଉ କେତେକ ବିଡ଼ି ଦାମରେ ମୁକୁଳାଇ ଅଛି । ମୋ ଟଙ୍କାଗୁଡ଼ାକ କଣ ଭେବେ ବାଏ ବାଏ ଉଡ଼ିଯିବ ?”

ପତାଣିବ ନଦ କହିଲେ, “ହଉ, ସେକଥା ନ ହେଲ, ବୁଝେ ତ ତାକୁ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର କରିଥିଲ । ସେ ବୁଝ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ତ ଗୋଟାଏ ସ୍ତମ୍ଭ ପାଇଥାନ୍ତା ?”

ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାର—“ମୁଁ ତାକୁ ଦିନାକେତେ ଦରେ ରଖିଥିଲି, ଏଣିକି ଆଉ ନ ରଖିଲି । ମୁଁ ତ ଆଉ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ବୋଲି ତାକୁ ରେଜେଷ୍ଟ୍ରି କରିଦେଇ ନାହିଁ ଯେ, ସେ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ସ୍ତମ୍ଭ ବସେଇବ ?”

ଏକଥା ଶୁଣି ଗୋବିନ୍ଦ ମିଶ୍ର କହିଲେ, “ଗୁଡ଼ି ହୋ ! ଏତେ ପୁକୁରେ ଆଉ କାମ କଣ ? ବୁଝେ ତ ଆଗରେ ଦେଖୁଛ, ସେଇଟା

କ କଲବଲ ହେଉଛି । ସଂସାରରୁ କିଏ କଣ ନେଇଯିବ ? ବଅ,
ତାକୁ ଚନ୍ଦବା ମାପିକେ କିଛି ଦେଇ ଦୁଇଟା ପ୍ରାଣୀକୁ ହୋଇ
ନିଅ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ତାହାକୁ ବହୁତ ବହୁତ, ଆଉ ମନରେ
କିମ୍ବା କରୁ ନାହିଁ । ତୁମେ ତ ବୁଝିବା ଲୋକ, ତୁମକୁ ଆଉ କଣ
ବୁଝାଇବୁ ?”

ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାର — “ଆପଣମାନେ ମୋତେ ଶମା କର । ମୋତେ
ଆଉ କାହିଁକି ବରକ୍ତ କରୁଛ ? ମୋ କଥା ତ ମୋତେ ବଳେଇଲୁଣି ।
ଫେରିବାର ମହଲକୁତ୍ୟ ବାବଦ ଶରଚଟା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ଉପରେ
ତଡ଼ି ରହିଛି । କଣ କରବ, ମୁଁ କିଛି ଠିକଣା କରପାରୁ ନାହିଁ ।”

ଏହା କହି ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାର ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ ଏବଂ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପର ଆଡ଼କୁ ଅନାଅନ ହୋଇ ଗୋଟି
ଗୋଟି ହୋଇ ଖସିଲେ । ଶ୍ରେଣୀ ରଥେ ନିଶ୍ଚାସଟାଏ ପକାଇ
କହିଲେ, “ଏ ଅନ୍ୟାୟ ଧର୍ମ ସମ୍ଭବଟିକ ?”

X

X

X

X

ଏବର୍ଷ ନଅକ—ସେହି ନଅକ, ପାହାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସ୍ୱାସ୍ଥ
ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚଳବାସୀର ହୃଦୟରେ ରକ୍ତାଶୟରେ ଲେଖା
ରହିଅଛି । ଚାରିଆଡ଼େ ଅନାଦାରର ଆଶିନୀଦ, ମଡ଼କର
ନାଦାକାର । ଚାରିଆଡ଼େ ଦରିଦ୍ରର ମରୁଷ୍ଟ ନୟନରେ
ଅନ୍ଧାର ପ୍ରାଣୀ, ଧନର ଆତଙ୍କରେ ବାସି-ଜାଗରଣ ।
ମଫସଲର କଥା ଦୂରେ ଥାଉ, ସେ ବର୍ଷ କଟକ, ପୁରୀ ପ୍ରଭୃତି

ସହରରେ ଧାନ ଗୁଣ୍ଠନ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ । ଚାହାର କିଛି ନାହିଁ, ଚାହାର
ତ ସହଜେ ଉପବାସ; ଚାହାର ଖାଲ ଟଙ୍କା ଟୋକର ଅଛି,
ଚାହାର ମଧ୍ୟ ଉପବାସ । ଲୋକନାଥର ଏଥିମଧ୍ୟରେ ଟିକିଏ
ପରିବାର ବୁଝି ଦେଇଅଛି । ପାବତ ଛଡ଼ା ଆହୁରି କେନାହିଁ—
ବଞ୍ଚିଛି ସୁଷ, ଗୋଟିଏ ଜନ୍ମା—ପ୍ରୋଷ୍ୟ । ଲୋକନାଥର ଭସା
ହୁଆନ ଆଣ୍ଡୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଘେଘେ କାନ ପଡ଼ିଛି, ସେଥିରେ ଭସା
ମିଳିବା ତ ଦୂରର କଥା, ମୂଲ୍ୟକୁ ମୂଲ୍ୟ ମିଳିବା କାଠିକର ପାଠ ।

ଲୋକନାଥ କିଛି ଭଲ ମାଣ୍ଡିଆ ଓ ବାଉଁଶ ଧାନରେ
କୌଣସି ମତେ ଅନନ୍ତର ଅର୍ଦ୍ଧାଗନରେ ପରିବାରକୁ ଚଳାଇ
ଆଣ୍ଡିଲ । ଏଣିକି ତାକୁ ଗୁଣ୍ଠନର ଶୂନ୍ୟ ବଞ୍ଚିଲଣି । ସେ କ
ବ୍ୟବସାୟର କି ଜାଗରଣରେ ଗୁଣ୍ଠନରେ ନୈଶ୍ଵର୍ଣ୍ୟର ଚାମସୀ ଗୁଣ୍ଠା
ଦେଖି ପାରୁଛି । ନିଜେ ଅନାହାରରେ ମରବ, ଏଥିପାଇଁ ଚାହାର
ଅନ୍ଧା ବୁଝେଇ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଚାହାଣ ଆସି ଅଗରେ ଚାହାଣ
ସୀ ସୁଷ ଝଅନାମଡ଼ା ଦେବ, ଏହି କଥା ଭବିଷ୍ୟ କେଳକୁ
ଚାହାର ହୃଦୟରେ ଛଳ ଦୋଳ ପାଉଛି । ସେମାନଙ୍କର କାନ୍ଦର
ଦୃଷ୍ଟି ଦେଖି ଚାହାର ଛତି ନିଶ୍ଵାସରେ ଦେହରୁ ଅନ୍ତରକ ରକ୍ତ
ଶୁଣି ପାଉଛି । ପ୍ରଭୁ ଜଣ ଏହି ଅନାଥଗୁଡ଼ିକଙ୍କ ଆଖକୁ ଟିକିଏ
ଘେରି ରୁଣିବେ ନାହିଁ ?

ସେ ବର୍ତ୍ତ ଗଉଣ୍ଡମେଣ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷପୀଡ଼ିତ ଲୋକମାନଙ୍କୁ
କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗାଇବା ଲାଗି ଯୋବରରେ ଆନିକଟ କାନ ଆଗମ୍ଭ
କରେ । ସେଠାରେ କୁଲ ମୂଲ୍ୟା ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନେ ମୂଲ୍ୟ ଲାଗି

ଦୁର୍ଗାବତୀର ଗୋପନୀୟତା ଲେଖକ ପରିମାଣରେ ସମ୍ଭାଳି ରଖେ ।
 ଲେଖନୀୟ ପୁସ୍ତକନିର୍ମାଣକର କରୁଣ ଚିନ୍ତାର ଶୁଣି ଆଉ ଅପ
 ହୋଇ ପାରିଲ ନାହିଁ । ଭବନ, ଯେ ଯାହା କହିଲେ କହୁ, ମୁଁ
 ଆଉ ଏମାନଙ୍କର ଦାୟିତ୍ବ ସମ୍ଭାଳି ସହ୍ୟ କରି ଉଠିବି ନାହିଁ
 ମରିବା ଆଶଙ୍କା ଅଟେ ପାରୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କରି ଦେଖି, ସେମାନଙ୍କୁ
 କିଛି ଦିନ ସମ୍ଭାଳି ନେଇପାରିବି କି ନା । ଭବନ ଏ ଅଧ୍ୟାୟ
 ଉପରେ ଏପରି ଗୁରୁତ୍ବ ଦେଇ କାହିଁକି ଦେଲେ ? ଦେଲେ ତ, ମୁଁ
 ଅନ୍ଧର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ବଞ୍ଚିବାକୁ ସ୍ବଳ୍ପ
 ଆୟମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ନାହିଁ ? ହେଉ ତୁମ ଇଚ୍ଛା ! ଲେଖନୀ
 ଜାତିର ଅଭିମାନ, ସମାଜର ଚାନ୍ଦନା ମତୁ ଗୁରୁ କରି ଦେଖି
 ଶେଷରେ ଯୋଗ୍ୟରେ ଯାଇଁ ମୂଲ୍ୟାତ୍ମା କାମ ଆରମ୍ଭ କଲ । ଉଚ୍ଚ
 ଜାତିର ଚିନ୍ତା, ମହତ୍ତ୍ବର ଧୂନୀ ସେହି ମଇତ୍ରାଣୀ ଅନ୍ଧାରରେ
 ଗୁଡ଼ାଇ ଦେଇ ପରମ ଉତ୍ସାହରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଚାହାର ମନ ପ୍ରାଣ
 ଛାଡ଼ି ଦେଲା । ଲେଖନୀର ଚେତ୍ତାରେ ବଳ ପଡ଼ିଲା । ଦେ
 ଠିକା କାମରେ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ କରି କେହି ଦିନ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ
 କେହି ଦିନ ଶୁଣିଥାନ୍ତା ଶେଷରେ କରି ଦୁର୍ଗାବତୀ ପ୍ରବଳ ଗୋପନୀ
 କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସମ୍ଭାଳି ଗଲା । ସେ ପଥରକୁଟା କାମ କରେ
 ହୁଅମରେ ଗୁଡ଼ି ପଥର ସେ ଏକା ବୋହୁଥିଲା । ପରେ ବଡ଼ ପଥର
 ବୋହୁବାକୁ ପଡ଼ିବାକୁ ଜଗିକହାର ସେହିଟା ଅପମୁଦ୍ରା ହୋଇ
 ପଡ଼ିଲା । ଶେଷରେ ସେ ଗର୍ବମୟ ନ ଦେଖି ନିଜ ଗାର ପଥର
 ବାଉଁଶକୁ ପକୀ କରି ଉତ୍ତମ ମିଳି ପାଇଁ ପଥର ବୋହୁବାକୁ
 ଲାଗିଲେ । ହୁଅମେ ପଥର ଗ୍ରାହଣ ପାତେ ପଥର ବୋହୁବାକୁ

ଧୂସ୍ରା ।

କରରେ ମଞ୍ଚ ନ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଲେକନାଥର ବିଶେଷ ଅନୁରୋଧରେ
ଶେଷରେ ସେ ଶୁଣି ନେଲା ।

କାନ୍ତଶିଖି (କଥାକଟକ) ବାବୁ ଲେକନାଥର ଆଦର-
ବ୍ୟବହାର, କଥାବାଣୀ, ଶୁଣି ମନରେ ଟିକିଏ ବିଶେଷତା ଦେଖି
ନେନ ତାର ପରିଚୟ ପାଇଥିଲେ । ସେ କହିଲା, “ମୂଲିଆ ତ ମୂଲିଆ,
ତାର ଆଉ ଅଧିକ ପରିଚୟ କଣ ଲେଖା ?” ନେତ୍ରୀ କୋବଳ
କରିବାରୁ ଦେହରେ ସେ ତାହାର ନବନର କରୁଣ-କାହାଣୀ ନାକ
ଆଗରେ କହିଗଲା । ତା କଥା ଶୁଣି ବାବୁ ଲୁଗାକାନରେ ଆଖି
ପୋଛି ଦେଇ କହିଲେ, “ବଡ଼ ବୁଦ୍ଧିରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ତୁମେ
ବହୁତ କଷ୍ଟ ପାଇଲଣି । ତେଣୁ ଧର୍ମ ଭୂମି ଆଡ଼େ । ଲଗାବନ ନିଶ୍ଚୟ
ପନେ ଭୁଲୁଛ ଦୁଃଖ ମୋତେ କରବେ ।” ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଥାବାଣୀ-
ପରେ କଥାକଟକ ବାବୁ ତାକୁ କହିଲେ, “ମୁଁ କେତେ ଦିନ ହେଲେ
ଗୋଟିଏ ପୂଜାଢ଼ାସ ଗୋଟି ବୁଲୁଛି, ମିତ୍ର ନାହିଁ । ତୁମେ ଆଉ ଏ
କାମ କାହିଁକି କରିବ ? ଭଲ ଆମ ବସାରେ ରହି ମୋତେ ମୁଠାଏ
ଲେଖିଲେ ଜଣି ଦେବ ।” ଲେକନାଥ ଟିକିଏ ଦୂର ହୋଇ ଯିଲେ
କମିତ ପୁରରେ କହିଲା, “ଆପଣ ମୋ ପ୍ରତି ସେହି ଦୟା
ଦେଖାଉଛନ୍ତୁ, ମୁଁ କପରି ତାହା ଶୁଣିବି ? କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତ କେବେ
ଲେଖିଲେ ବାପ ଜଣି ନାହିଁ ?” ବାବୁ କହିଲେ, “ସେଥିଲି
କିନ୍ତା ନାହିଁ, ଏଇଟା ତ ଶୁଣି କଷ୍ଟ କାମ ବୁଝେ, ଦିନାକେଟେ
କରିଗଲେ ହୋଇଯିବ ପେ ।”

ଲେକନାଥ ଉପରେ ଶ୍ରାବ୍ୟର ଶୁଭଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା । ସେ
କଥାକଟକ ବାବୁଙ୍କ ବସାରେ ଥାଏ ଓ ସେଠାରୁ ଖାଏ ।

ବାବୁଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା ପଇସା, ଜିନିଷ ପତ୍ର ଘାଢ଼ା କିଛି ପାଏ, ସବୁ
ଦେଇ ପଠାଇ ଦେଏ । ପାଦଶା ପିଲାଟିମାନଙ୍କୁ ଖୋଇ ପେଇ ଚମେ
ଦିଏେଇପା ମଧ୍ୟ ଗହମ କର ପାରିଲା । ଲୋକନାଥର ସାଧୁତା ଓ
ଉଦାର ସ୍ୱଭାବରେ ମୁଖ୍ୟ ହୋଇ କଲ୍ୟାଣକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବାବୁ ତାଙ୍କୁ ପରମ୍ପରା
ନିଜାଲ ଝୁନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବାବୁ ଖରପେଷ, ବହୁବଳ ଇତ୍ୟାଦି
ସବୁ ତା ଦ୍ୱାରରେ ଗମନୀ ଦେଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଥାନ୍ତି ।

ଉଦାରପ୍ରାଣ ଲୋକନାଥ ବାବୁ ଚତୁର ଲୋକନାଥର
ବିଚକ୍ଷଣ ବୁଦ୍ଧିର ସତ୍ୟବ୍ୟବହାର କରିବା ଲାଗି ତାଙ୍କୁ ଦଶଟଙ୍କା
ବେତନରେ ମୁକ୍ତିଆଳ କାମ ଚଳଣିବାବୁ ‘ଉପାର୍ଜ-ସର୍କାର’
କାମରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । ତାହା ଛଡ଼ା ତାଙ୍କ ମୁନାପ୍ରାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ
କିଛି ବର ଦିଅନ୍ତି । କିଛିଦିନ ପରେ କଲ୍ୟାଣକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବାବୁ
ଲୋକନାଥର ଦରମା ଟଙ୍କା ଓ ନିଜ ଦ୍ୱାରକୁ କିଛି ଦେଇ
ପାର୍ଲମେଣ୍ଟରେ ତା ପାଇଁ ଶକ୍ତି ଭଲ ଘର ତିଆରି କରାଇଦେଲେ ।
ଲୋକନାଥର ବଡ଼ ସୁଅଟି ମଧ୍ୟ ଆସି କଟକ ନଗରେ ରହି ଇଂରାଜି
ପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ କଲା । ପରେ ଲୋକନାଥର ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ କାର୍ଯ୍ୟକୁଳତାରେ
ସମୁଦ୍ଧ ହୋଇ ବାବୁ ତାଙ୍କୁ ପେଟୀ କାନ୍ଥଗଡ଼ିକାର କରାଇ ନେଲେ ।
ଲୋକନାଥ ଚମେ ଏପରି ଅନୁଗ୍ରହର ଶୁଣିବାରେ ନର୍ତ୍ତ ପଡ଼ିଲା ।
ସେ ସଦାବେଳେ ସୁଯୋଗ ଖୋଜୁଥାଏ, କିପରି ମୁଁ ବାବୁଙ୍କୁ
ଦେଖାଇ ଦେବି ସେ, ମୋ ପ୍ରାଣଟା ନିରାନ୍ତ ଜଡ଼ି ରୁହେ । ପ୍ରାଣ-
ଦେଇ ସୁଦ୍ଧା ଏବେ କଣ ଏପରି ମୁଖବର କିଛି ଦେଲେ ଉପକାର
ନରି ପାରିବି ନାହିଁ ?

ଦୁଇ ଚର୍ଚ୍ଚାଳଙ୍କାରେ ଶେଷ ଜୀବନରେ ପୁଅର ନିଷ୍ଠୁର
 ବ୍ୟବହାରରେ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହୋଇ ଅନେକ ଦିନ କାଳରାସରେ ପଡ଼ି
 ପାରିଲେଣି । ଘନବନ୍ଧୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୌବନ ଓ ବାର୍ତ୍ତାଙ୍କର ପରି-
 ମଳରେ । ପୁଅଟି କିଛି ନ ଦେବାକୁ ସେ ଦ୍ଵିଗୁଣ୍ଠ ଦାଉପରିହର
 କରିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ କିଛି ପଳ ହେଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ
 ଉପାୟାନ୍ତର ନ ଦେଖି ଗୋଟିଏ ପୋଷ୍ୟ ପୁଅର ଅନୁପରୀକ୍ଷାରେ
 ରହିଲା । ଅନେକ ଦେଖି କଲା, କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ କେତେ ଅନୁରୋଧ
 କଲା, ତନ୍ତ୍ର କେନ୍ଦ୍ର ତା କଥାରେ କର୍ତ୍ତାପାର କଲେ ନାହିଁ । ପମସ୍ତକ
 ମନରେ ସେହି ଏକ ଶୁଭ — “ଆହା ହା ! ପୁା ବାଟର ଯେଉଁ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ
 ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଛି ନା ! ପ୍ରାୟ ବାପେ ଗୋଟିଏ ଯେତେ ବଡ଼ ଘରୁଆ
 ପିଲାକୁ ଦାଣ୍ଡର ଇଚ୍ଛା କର ଦେଇଥିଲେ ଟିକ ! ସେହି ବାପର
 ପୁଅ ନା, ଆଜି କୁଆଡ଼ୁ ଆସିବ ? ଜାଣିଶୁଣି କିଏ ନିଜର ପୁଅକୁ
 ଅଳ୍ପରେ ରଖାଇଦେବ ?” ଘନବନ୍ଧୁ ପବୁଠାରୁ ନିରନ୍ତର ବାଣୀ
 ଶୁଣି ଚିତ୍କାର ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖିଲା । ପ୍ରମାଦ କର ଏପରି ଶବ୍ଦରେ
 ପ୍ରକଟରୋଧ କିଏ ? ସେ କଣ ଲୋକର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପ୍ରତି ଟିକିଏ
 ଆତ୍ମଦୃଷ୍ଟିରେ ଦୃଢ଼ା ରୁହେଁ ନାହିଁ ?

ବାମାରର ଅନ୍ଧକାର ଦନରର ହେବା ପରେ ସଙ୍ଗେ ଲୁଚାଇ
 ମୋଡ଼ ଆବରଣ ପରସ୍ତ ପରସ୍ତ ହୋଇ ପିଟିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ।
 ଅନ୍ତରର ସେହି ଅଲୋକରେ ଘନବନ୍ଧୁ ପବୁକଥା ଟିକିଏ ଫୁଲୁ କରି
 ଦେଖି ପାରିଲା । ସେ ଶୁଭିଲା, ଏତେ ଦିନେ ଲୋକନାଥର ଦର୍ଶ

ନିଃସ୍ୱାମୀ ଯଶା ବିସ୍ତାର କରି ତାକୁ ଗ୍ରାସ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ।
 ଲୋକନାଥପ୍ରତି ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାର କ ଅନ୍ୟାୟର ନ କରିବୁ ? କିନ୍ତୁ
 ପିତା ପାତାଲ ଗଳ ବପନ କରିଥିଲେ, ପୁତ୍ର ବହୁଦଳରେ ତାକୁ
 ମଙ୍ଗାବିତ ରଖିଛନ୍ତି । ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରେ ପଛରେ ଅନୁତାପ କରି
 କେତେ ଥର ଲୋକନାଥକୁ ଫେରାଇ ଆଣିବାକୁ ବସିଥିଲେ, ତାର
 ନିପିବୁଦ ମମାଣି ତାକୁ ପ୍ରାଣାପଣ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇଥିଲେ,
 କିନ୍ତୁ ଘନବନ୍ଧୁର ଗାବୁ ସ୍ତବ୍ଧବାଦରେ ସବୁ ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଯାଇଛି ।
 ଲୋକନାଥର ଦୁଃଖ ମମୟରେ ନେ କେତେଥର ତାକୁ ଚାହିଁ ତାଙ୍କର
 ନ କରିବୁ ? ଏ ପମୟ କଥା ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ବର୍ତ୍ତମାନ
 ଘନବନ୍ଧୁ ମନରେ ଚେଇଁ ଉଠିଲେ । ଲୋକନାଥ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ
 କର୍ମାନ୍ତର ହୋଇ ପ୍ରବୁଦ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଅଛି; ତାର
 ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ନୀଳମଣି ପଡ଼ାଶୁଣା କରି ନଗାଟିଏ ବଡ଼ ସରକାରୀ
 ବୁକିରି ପାଇଛି; ସାନପୁଅ କୁଳମଣି ମଧ୍ୟ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ା କରୁଅଛି;
 ବର୍ତ୍ତମାନ ଲୋକନାଥ ଠାରୁ ବଳ ଆଉ କୁହାଯାନ୍ ନାହିଁ ? ମୋ କଣ
 ପରେ ତାର ଚୋଷ କ୍ଷମା କରିବ ? ଲୋକନାଥ କଣ ନେତେ
 ଅପୁତ୍ରର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାତୁ ବୁଝି ପାରିବ ?

ଘନବନ୍ଧୁ ଆଜି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ଶୟନପାରିଲେ ନାହିଁ । ନାନା
 ଭାବନା ତନ୍ତ୍ରା ପରେ ଦିନେ ଲୋକନାଥ ନିକଟକୁ ଯାଇ ତାର
 ପାଦ ଧରି “ମୋର ସବୁ ଦୋଷ କ୍ଷମା କର” କହି ନାହିଁ ପକାଇଲେ ।
 ଭାବପ୍ରବଣ ଲୋକନାଥ ଘନବନ୍ଧୁକୁ ବସକୁ ଟାଣିଆଣି ଗାଡ଼ି
 ଆଲକନରେ ଆବଦ୍ଧ କରିପକାଇଲେ । ଘନବନ୍ଧୁ କେତେ କଥା କହିବ

ବୋଲ ଶୁଣୁଲୁ, କିଛି କହି ପାରିଲ ନାହିଁ । ଭାବର ପ୍ରାବନ୍ଧରେ
ଚାହାର କଣ୍ଠସ୍ବେଦ ହୋଇ ଆସିଲା । ହୃଦୟର ବେଗ ପମ୍ପାଳ ନ
ପାରି ସେ ସ୍ବେ ସ୍ବେ ରୁଡ଼ି ଗୁଡ଼ିଲା । ଲୋକନାଥର ଚକ୍ଷୁ ଥନ ଥନ
ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ଆତ୍ମସମ୍ବରଣ କରି କହିଲା, “ଦାନେଇ !
ଭାଇଟି ମୋର ! ଆଉ କାନ୍ଦନା, ଯାହା ହେବାର ହେଇ ପାଇଛି,
ଆଉ ସେ କଥା ଭାବି କଣ ହେବ ? ବଧୂର ବିଦ୍ରମ୍ଭନା ହେଉ
ଏତେ ଦିନଯାଏ ବିହେଁ ଅଲଗା ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଥିଲେଇଁ ।
ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଇଚ୍ଛାରୁ ଆଜି ସବୁ ଦୁଃଖ ଯାତନା ଦୂର ହୋଇଅଛି ।
ଭାଇ ! ଆଜି କି ସୁଖର ଦିନ ! ଏ ଘର ବିହେଦ ନ ହୋଇଥିଲେ
ବୋଧହୁଏ ଆଜି ମିଳନରୁ ଏପରି ଅପୂର୍ବ ସୁଖ ମିଳି ନ ଥାନ୍ତା ।
ମନରେ କଳ୍ପନା ରଖି ମୁଁ ଚୋଟେ ଏପରି ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ପାରି
ନ ଥାନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ ଆଖିରେ ବେଳେ ବେଳେ ଲୋହସ୍ବ ଲାଗି ତାକୁ
ଟିକିଏ ବାଟବଣା ଓ ଜଳକା ଜଣିଦେ, କିନ୍ତୁ ସେ ଟିକିଏ ପୋଛି
ହୋଇଗଲେ ଯେଉଁଠାକୁ ଯେଇତା । ରହ କାଦୁଅରେ ପଡ଼ିଗଲେ
ଚାହାର ରହୁଛି କଣ କୁଅରେ ଚାଲିଯାଏ ? କେବେ ମଝିରେ
ଟିକିଏ ଲୁଣିନା ଘେର ମାରି । ଗୁଡ଼ି ସେ କଥା, ଆଜିଠାରୁ କୁଳମଣି
ଚୋର । ମୋର ଆଉ ତାଁ ଉପରେ କିଛି ଦାଗ ନାହିଁ ।”

ଲୋକନାଥର କନିଷ୍ଠ ପୁଅ କୁଳମଣି ଚର୍ଚ୍ଚାଳକାରଙ୍କ କୁଳ ମଣ୍ଡନ
କଲ । ଉଭୟ ପରିବାରର ବସ୍ତ୍ର ବିନର ବ୍ୟବଧାନ ଉପରେ
ଗୋଟିଏ ସେତୁ ନିର୍ମିତ ହୋଇଗଲା ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀନଳ

“ଖାଇ ପିଇ ଦିନରେ ଥରେ କନ୍ଦରାକୁ ଗଲେ ତମର କାମ ହୁଏ । ମୁଁ ପେଟେ ଏବେ କଟକଟା ହୋଇ ମରୁଥାଏ । ତମର ବା ଏବେ ଶାବନା ତନ୍ତା କଥା ? ଉପରେ ପଡ଼ିଲେ ଘିନା ନାହିଁନା ?”

ବଳରାମ ବାବୁ ଧୀକ କଥା ଶୁଣି ମୁହଁରୁ ଗୁଡ଼ାଖୁ ନଳିଆ ହିସା କାଢ଼ିଦେଇ କହିଲେ, “କଣ, କଥା କଣ ?”

“ନାହିଁ, କିଛି ନାହିଁ ! ତେମେ କି ଦିନ କି ରାତି ବହୁ ଶକ୍ତି ଧର ଆରାମ ଚାକିରେ ପଡ଼ି ଉଡ଼ି ରୁଡ଼ି କରି ଗୁଡ଼ାଖୁ ଟାଣୁଥାଅ, ଏସବୁ ଛୋଟ କଥାରେ ତମର ଲୋଡ଼ା କଅଣ ଥାଏ ? ଘରେ କଣ ହେଲା, କଣ ନ ହେଲା, ଏଥିରେ ତମର ଯାଏ ଆସେ କେତେ ?”

ବଳରାମ ବାବୁ ଶିଫର ଡାସ୍ୟ କରି କହିଲେ, “ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବ ମୁଖବନ୍ଧ ନ ଦେଇ କଥାଟାଏ କହୁବାକୁ ସୀମାବଦ୍ଧ ଲାଗୁରେ ମନା ଅଛି ନା କଣ ? ଏଇଟା କେଉଁ ବୃଷିକ ଉତ୍ସାହ ?”

“ହଁ, ଦେବେ ଦୋଷ ସବୁ ତ ସେହି ମାରିଯି ଜାଣି ପୁରୁଷକୁ ଗଢ଼ିଯାଇ ଦେବେକ ମନୁଷ୍ୟ ବଳିଲା ତାକୁ ନେଇ ଶେ

ବିଧାନା ଗୋଟିଏ ଘାଁ ଗଢ଼ିଦେଲା ଯେ, ଯେ ଚରକାଳ ପୁରୁଷର ଦାସୀ ହୋଇ ରହନ୍ତ । ଆଉ ସ୍ୱାମୀର ଯେତେ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ, ଗାଳ ଅପମାନ, କିନ୍ତା ଅପରାଧ ସବୁ ନିଜର ଭାଗ ନବୋଲ ମୁଣ୍ଡ ଫେରି ନେବ । ଆଖି ପାଣି ଗୋଡ଼ରେ ମାରି ସେ ଦଶମାସ କାଳ ପିଲାକୁ ଗୋଟିଏ ଧରିବ, ପୁଣି ପିଲାର ଭଲ ମନ୍ଦରେ ପଡ଼େ ପାଣି ପିଟିଲେ ତାର ଆଜ୍ଞା ରକ୍ଷା ନାହିଁ । କିଏ, ତେମେ ବାହାଘର କଲେ କର, ନ କଲେ ନାହିଁ, ମୋର ଶପଥରେ କଣ ଅଛି ? ଘରେ ଯୁବା ଦିଅକୁ ରଖି କୁଡ଼ି କଲ ବୋଲି ମନେ ତ ଆଜ୍ଞା କେତେ ନିନ୍ଦା କରିବେ ନାହିଁ । ତେବେ ମା ମନ ସହ ପାରେ ନାହିଁ ନବୋଲ ପଡ଼େ କହିବୁ । ଏଣିକି —”

“ବାହାଘର ? ମାଲିର ବନ୍ଧୁର କଥା କହୁଛ ?”

“ନ ହେଲେ ଆଉ କଣ ତମର ଦୁଃଖ ବୁଝା କଥା ?”

“କାହିଁକି ? ହେଲେ ବା ମଧ୍ୟ କଣ ହୁଅନ୍ତା ? ମୁଁ ତ ଆଉ ସେପରି ପାକୁଆ ବୁଢ଼ା ହୋଇ ପାଇ ନାହିଁ ? ତେମେ କଣ କହୁଛ ? ଆଜ୍ଞା ମଧ୍ୟ ବୟସ ସଙ୍ଗେ ମନର ସମ୍ପର୍କ କଣ ?”

ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ଘାଁ ଯେତେନ ରହିକିବା ଉପହେବା ବ ଉପାପସ କରିବାର ମିଥ୍ୟାସରେ ନ ଥିଲେ, ଏଣୁ ସେ “ଘା ମି ! ତମ ଇଚ୍ଛା ଯାହା କର, ମୁଁ ଆଜ୍ଞା ଏଥିରେ ପାଣି ପିଟିବି ନାହିଁ” କହି ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଗଲେ ଗୋର ଯେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ବଳରାମ ବାବୁ ବାହାଘରେ ଏପରି ଉଦାରମ୍ୟ ଦେଖାଇଲେ ମୁଣ୍ଡା ସେ ଦିନ ଆଜ୍ଞା ପିରି ହୋଇ ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପୁଅ

ବିଭବର ନୁହେଁ ଯେ ଚାନ୍ଦ୍ୟ ଛୁଟି ଶୁଭବର୍ଷ ହେଉ ଦେଲେ କିଛି
 ପଡ଼ି ନାହିଁ । ମାଳୀ ଏବେ ଚୌଦ ପାଞ୍ଚ ହୋଇ ପଦର ବର୍ଷରେ
 ଗୋଡ଼ ଦେଲାଣି । ଆଜି ବଡ଼ ଗୋର ବର୍ଷଟାଏ । ତା ଛଡ଼ା ସେ
 ନିଜେ ବର ପାଖରେ ଥିଲେ ଯୋଗାଡ଼ ଯନ୍ତ୍ର କରି ଶୀଘ୍ର ଗୋଟାଏ
 କିଛି ଜନାସ କରି ଦିଅନ୍ତୁ । ଯେ ଦୁଇଲେ, ସମସ୍ତ ବଡ଼
 ବାନ୍ଧବକଠାରୁ ଚିତ୍ତିଲା ଥାଇ ସେ କପଳ ଏ ଗୁରୁ ସମସ୍ୟାର
 ମୀମାଂସା କରିବେ, କିଛି ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଭବିଷ୍ୟତ ମାଳୀ
 ତାଙ୍କର ଦୁଇ ଧୂଆଁରେ ଏକମାତ୍ର କୋଡ଼ପୋରୁଗେଲବସର ଝିଅ;
 ତାକୁ ବା ସେ କପଳ ବର ବର ପରୁ ଲୁଣ୍ଠ କରି ନ ଦେଖି ନ
 ଶୁଣି ନିର୍ମମରାବରେ ଦରଆକୁ ପେଲିଦେବେ ? ଏହିପରି ନାନା
 ଗୁଣନାରେ ବାହାରର ଶୁଭାଶୁ ଧୂଆଁରେ ସେ ସେପରି ଘର
 ମଧ୍ୟରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ, ଘରର ଗନ୍ତାମାରରେ ମଧ୍ୟ
 ସେହିପରି ନିଜର ମନକୁ କେଉଁଠାରେ ବସାଇ ବସିଲେ ।
 କହିଲେ ପରେ ପଠାବୁ ଉଠି ସେ ସେହିଭଳି ନିଜର ବରୁ ଓ
 ଆତ୍ମୀୟମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେ ଖୁସି ପଥ ଲେଖି
 ପଠାଇଲେ ।

ଏହାର ଶୁଭବର୍ଷ ପରେ ବଳରାମ ବାକୁ ଜୌଣସି ମରାଜାଙ୍କ
 ନାହିଁ ଉପଲବ୍ଧରେ ବାଜିଥିବା ଯାଣ କଲେ ।

ସନ୍ଧ୍ୟାର ସ୍ମୃତି କରେଇରେ ନିଃସଂସ୍କୃତ ବୃକ୍ଷବୃକ୍ଷ
 ଝଟୁଛୁ ଏବଂ ଗଜା ଶରୀରର ଉତ୍ତଳ ସଲିଳ-ବରବରେ ଉନ୍ମତ୍ତ
 ହୋଇ କଳକଳ ଭଲଭଲ ହୋଇ ବଡ଼ ପାଉଁଶିଆ; ବାଜିଥିବାରେ

ବଳରାମବାବୁ ହୃଦୟର ଏ ରମଣୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଦେଖି ଏକାକୀ
ମନରେ ନିଃଶ୍ଵାସରେ ପରିଚ୍ଛନ୍ନମଣି କରୁଅଛନ୍ତି; ଏପରି ଅପରିଚିତ
ସ୍ଥଳରେ ହଠାତ୍ ପଡ଼େ ଓଡ଼ିଆ କଥା ଶୁଣି ସେ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରରେ
ହୁଣ୍ଡା ହୋଇ ରହିଲେ । ଆହା ! କି ମଧୁର ସ୍ଵର ! କି ସ୍ଵାଶ୍ଵାସୀ
ସେ ଶ୍ରୀମତୀ ! ସେ ମନେ କଲେ, କାହିଁ ? ଆଜିଯାକେ ତ ମୋର
ମାତୃଲକ୍ଷ୍ମୀ ସଙ୍ଗେ ଏପରି ନିରୁତ୍ତ ପରିଚୟ ହୋଇ ନ ଥିଲା ! ସେ ଦେ
ମୋର ହୃଦୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ତାର ପରିଚୟ ଏପରି ଦଳିତ ଶ୍ରବଣେ
ବନ୍ଧା, ମୁଁ ତ କାହିଁ ଜାଣି ନ ଥିଲି ! ଧନ୍ୟ ରେ ଦେବତା ! କୁ
ସ୍ଵର୍ଗୀ ଆପଣା ନିଜପୁରୁଷଙ୍କୁ ଆପଣାଗ କରିଦେଇ ? ପଦେ
କଥାରେ ଏବେ ଶକ୍ତି ! କେଉଁ କବିତାରେ ଏତେ ମାଧୁରୀ ଅଛି ?
କେଉଁ ସଙ୍ଗୀତରେ ଏତେ ମୋହ ଅଛି ? କେଉଁ ଶାଖାରେ ଏତେ
ମାତକରା ଅଛି ?

ବଳରାମ ବାବୁ ପଛରୁ ବୁଲି ଦେଖିଲେ ମୂଲିଆ ଶ୍ରେଣୀର
ଗୋଟିଏ ଲୋକ ଜଣେ ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ ପଣେ କଥାକଥା ହେଉଛି ।
ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତକଟି ମଧ୍ୟ ତା ପଛେ ଓଡ଼ିଆରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଅଛନ୍ତି ।
ବେଳକୁଷା ବୁଲିଚଳନ ଦେଖି ତ ଏ ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତକଟିକୁ ଓଡ଼ିଆର
ଲୋକ ବୋଲି ବୋଧ ହେଉନାହିଁ, ଅଥଚ ଏପରି ଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ
କହୁଅଛି କିପରି ? ଦେଖାଯାଉ, ଧରେ ପରୁଣ ବୁଝିଲେ ଷଡ଼କଣ ?

“ଆପଣଙ୍କ ନିବାସ କଣ ଓଡ଼ିଶାରେ ?”

ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତକଟି — “ଆଜ୍ଞା ! ଆପଣଙ୍କ ଅନୁମାନ ଠିକ୍ । ମୋ ଘର
ଓଡ଼ିଶାରେ, ଆପଣଙ୍କ ନିବାସ ?”

ବ—“ସେହି ଡିଡ଼ିଗାରେ, ଆଜଣ ଏଠାରେ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ?”

ଲ—“ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ଏଠାରେ ସବୁକ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।”

ବ—“ଆଜଣ ଏଠାରେ କେତେ ବର୍ଷ ହେଲା କାର୍ଯ୍ୟ କଲେଣି ?”

ଲ—“ନା, ମୁଁ ଏହିବର୍ଷ ମୋ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୁତ ହୋଇ ଏଠାରେ ପ୍ରୋବେଶନର ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛି । ଯଦ୍ୟଦି, ପାଟଣାରେ ଆମ୍ଭ ରହିବାର ଅନେକ ବର୍ଷ ହୋଇଗଲାଣି ।”

ବ—“ତାହାହେଲେ ଏହି ପୂର୍ବରୁ ଆଜଣ ଏଠାରେ କଣ କରୁଥିଲେ ?”

ଲ—“ନମାଜ ପିତା ଏଠାରେ ବୁକ୍ସ କରୁଥିବା ସମୟରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ରହି ପଢ଼ାଶୁଣା କରୁଥିଲି । ତାଙ୍କର କାଳ ହେବା ପରେ ମଧ୍ୟ ମାତା ତିନିଜଣ ଦେବୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଆମ୍ଭ ପିତାଙ୍କର ଚ୍ୟାନ୍ସ କେତେକ ସମ୍ପତ୍ତି ବାଡ଼ି ବେସୁ ବୁଝାସୁଝା କରିବା ଲାଗି ମୋତେ ଏଠାରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ି । ସେହି ଦିନଠାରୁ ମୁଁ ଏଠାରେ ରହି ଏହିଠା କଲେଜରୁ ବି. ଏ. ପାସ କରି ଏବଂ ତା’ପରେ ଏ ବୁକ୍ସିଙ୍ଗ୍ ହେବାରୁ ଏ ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଅଛି ।”

ବ—“ଆଜଣଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ କ’ଣ ?

ଲ—“ଗୋପୀନାଥ ଦାସ ।”

ବ—“ଏ, ଆଜଣଙ୍କ ଦର ଡିଡ଼ିଗାର କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କହିଲେ ?”

ଧୂସ୍ରାୟା ।

କ—“ଆମ ଘର କଟକରେ କଲ୍ୟାଣୀର ।”

ବଳରାମ ବାବୁ ପଚାରିଲେ, “ତମ ନାମ କଣ୍ଠାଧର ନା ?”

କ—“ଆଜଣ କପରି ମୋ ନାମ ଜାଣିଲେ ?”

ବଳରାମ ବାବୁ ଆନନ୍ଦରେ ଗର୍ବିତ ହୋଇ କହିଲେ, “ମୁଁ କପରି ଜାଣିଲି ? ଗୋଟି ମୋର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ତୁ ଥିଲୁ ମାଲିନୀପାତ୍ର ଆରମ୍ଭ କରି ଲଲେଇ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକମନ୍ତେ ପଢ଼ିବା ଏକମନ୍ତେ ଖେଳିବା ପ୍ରଭୃତି ଆସିଥିଲା । ସେ ପାଠନ ଆସିବ ବନପାତ୍ର ଆମର ଆଜି ଯେତେ ଚିଠିପତ୍ର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ନ ଥିଲା । ତମର କଣ ମନେ ନାହିଁ ? ନାଁ, ଯେତେବେଳେ କିତାବ ପିଲା, ବୁଆଡ଼ୁ ମନେ ଥିବ ? ମୁଁ ତମକୁ କେତେ ଥର କାଶକଣ୍ଠ ଗେଲି କିନ୍ତୁ, କେତେଥର ଆମ ଡରି ଆଜି ତମେ ସାଜା ହୋଇ ଖେଳୁ ।”

କଣ୍ଠାଧର ଟିକିଏ ଉଚ୍ଛ୍ଵସରେ ମୋର କହିଲେ, “ଆଜ୍ଞା ! ମୁଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁଦ୍ଧା ଭଲ କରି ଚିଠି ପାରିଲି ନାହିଁ ।”

କ—“କଲ୍ୟାଣୀରୁ ନିକଟରେ ଗୁପ୍ତପତ୍ରା ଗ୍ରାମର ନାମ ଶୁଣିଛ ? ଆମ ଘର ସେହିଠାରେ । ମୋ ନାମ ବଳରାମ ମହାନ୍ତି । ମୁଁ କର୍ତ୍ତମାନ ଗଢ଼ାରେ ଆସି । ଏଠା କୋର୍ଟରେ ଟିକିଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିବାରୁ ଆସିଥିଲି ।”

କ—“ପିତାଙ୍କ ମୂଖରୁ ଅନେକ ଥର ଆପଣଙ୍କର ନାମ ଶୁଣିଛି । ଉଚ୍ଛ୍ଵସରେ ଆପଣଙ୍କ ଜମିଦାର ନାଁ ?”

ବ—“ହଁ ।”

ଲ—“ଆପଣ ଗୟାରେ କଣ କରନ୍ତି ?”

ବ—“ମୁଁ ଶେଠିକାର ଟାଣ୍ଟୁ ମୁନସିଙ୍ଗ । ଅଜ୍ଞା, ତେମେତ ଏଠାରେ ଅଛ; ମେଠାରେ ତମର ଇଲ୍ଲା ବାଡ଼ି କିଏ ବୁଝାବୁଝା କରେ ?”

ଲ—“ଆମ ମାମୁ ପଦ୍ମ ବୁଝାବୁଝି କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଘର ଆମର ଗ୍ରାମରେ । ପିତାଙ୍କ କାଳ ଦେବା ପରେ ସେ ଆମ ଘରର ମୁରବି । ସେ ନଥିଲେ ହୋଧଡ଼ଏ ମୋତେ ଅନେକ ଦିନ ପଡ଼ାପଡ଼ି ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ହୋଇଥାନ୍ତା ଏବଂ ମୁଁ ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ରହିପାରି ନ ଥାନ୍ତି ।”

ବ—“ତମ ମାମୁ କିଏ ?

ଲ—“ତାଙ୍କ ନାମ ମାୟାଧର ଦାମ । ସେ କଲେକ୍ଟରର ଫେଡ଼ କୁର୍ଟ ।”

ବ—“ହଁ. ମାୟାଧର ବାବୁ ତମ ମାମୁ, ସେ ତ ଅତି ଭଲ ଲୋକ, ସେ କାର୍ଯ୍ୟକ ନ କରନ୍ତେ ? ହଁ ।” କିଛି ସମୟ ଧରି ପୁନର୍ବାର କହିଲେ, “ତମ ବାବୁର ଆଦି ହୋଇଗଲାଣି ତ ?”

ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ତଳକୁ ମୁଣି ପୋକ ଟିକିଏ ସଜ୍ଜିତ ଶବ୍ଦରେ କହିଲେ, “ନାଁ ।”

ବ—“କାହିଁକି, ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇନାହିଁ ସେ ?”

ଲ—“ମୋର ସେଥିରେ କଣ ଅଛି, ମାମୁ ଯାହା କରବେ ।”

ଉଭୟେ କିଛି ସମୟ ନିସ୍ବଚ୍ଛ ରହିଲା ପରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର କହିଲେ “ଆପଣ ଏଠାରେ କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି ?”

ବ — “ମୁଁ ସୁରେନ୍ଦ୍ରବାବୁଙ୍କ ବପାରେ ଅଛି ।”

ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ଟିକିଏ ବିମତ ଲବରେ କହିଲେ, “କାଲି ଆମ ବପାରେ ଆପଣଙ୍କର ଶ୍ରୋତ୍ର ପ୍ରସାଦପେଟା ହୁଅନ୍ତା । ମୁଁ କାଲି ସକାଳେ ଯାଇ...”

ବ — ମୁଁ ତ ଆଜି ୧୫ ଗାଡ଼ିରେ ଚାଲିଯିବି । ହଉ, ସେଥିରେ କଣ ଅଛି ? ତେମେ ତ ଆମର ଆପଣାର ଲୋକ । ଏଣିକି ଆସିଲେ ମୁଁ ପଛକେ ତମ ବପାରେ ରହିକରି ଯିବି । ଯାହାହେଉ, ତମ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୁଣି ହେଲି । ଉତ୍ତରାନ୍ତର ତମର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ । ହଉ, ତେମେ ତେବେ ଯାଅ, ମୋତେ ଶୀଘ୍ର ଝୁପନକୁ ଯିବାକୁ ହେବ ।

ବଳରାମ ବାବୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧରଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ବସକୁ ଫେରିଲେ ଏବଂ ମନେ ମନେ ଛାଡ଼ିଲେ, ପିଲୁଟି ଦେଖିବାକୁ ଯେପରି ଡରଇ, ସୁସ୍ଥବଟି ମଧ୍ୟ ପେଟୁପରି ଶାନ୍ତଶିଷ୍ଟ । ଅମ ମାଲୀ ପାର୍ସି ସ୍ତ୍ରୀକୁ କଲେ ତ ବେଶ ହୁଅନ୍ତା । ଅଦୃଷ୍ଟରେ ଥିଲେ କୋଇପାରେ, କିଏ କହିବ ? ଦେଖାଯାଉ ଉତ୍ତରାନ୍ତର କି ଲଜ୍ଜା !

ବଳରାମ ବାବୁ ସେହି ଦିନ ରାତିଗାଡ଼ିରେ ଗସ୍ତକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।

(୨)

ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ପକ୍ଷ ପାଇ ମାୟାଧର ବାବୁ ଛାଡ଼ିଲେ, ହେଲେ ବା ମତ କଣ ? ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ତ ଆଜି ବିବାହର ସ୍ୱପ୍ନ

ଦୋଳଗଲ୍ଲ, ଆଉ ଏଣିକି ଦଳମ୍ବ ନରବୀ ଅନୁଷ୍ଠିତ । ଏହାଠାରୁ ତ
 ଆଉ ଗୋଟାଏ ଘଲ୍ଲ ଘର ମିଳିବ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଅନେକ ଦଳର
 ଗୋଟାଏ ଖାନ୍ଦାନ୍ ଘର । ବିଷୟ ଆଶୟର ତ କଥା ନାହିଁ,
 ତା ତତ୍ତ୍ୱ ବଳରାମବାକୁ ନିଜେ ଜଣେ ଡ଼ିଗାର ରାଣ୍ୟମାନ୍ୟ
 ବ୍ୟକ୍ତି । କନ୍ୟାଟି ମଧ୍ୟ ଗୁରୁ ହୃଦୟତା ଏ ତ ମୋର ନିଜର
 ଦେଖିବା କଥା; ପୁଣି ଶୁଣିଲି ଲେଖାପଢ଼ା ବେଶ ଶିଖିଛି ଓ
 ଆଉ ସବୁ ବସ୍ତୁରେ ମଧ୍ୟଯୋଗ୍ୟ, ବିନିଷିତଃ ଘଲ୍ଲ ଜାତି ବୋଲି
 ସେମାନଙ୍କର ଅନେକ ଦଳରୁ ଗୋଟାଏ ଅଭିମାନ ଥିଲା,
 ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ବନ୍ଧୁ କରାବାକୁ ସେମାନେ ଯେପରି ଗୋଟାଏ
 ମର୍ଯ୍ୟାଦାତାଳ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ । ନାଁ, ଏ ସୁଯୋଗ
 ଗ୍ରହଣର ନୁହେଁ । ବାବା ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର କଥା, ସେ ଯେପରି ଶାନ୍ତ
 ପୁଣିଲି, ସେ ଯେ ମୋ କଥାରୁ ବାହାର ହେବ ଏପରି ତ ବୋଧ
 ହେଉ ନାହିଁ । ତେବେ ଆଜି ବାଳକାର ଶିକ୍ଷିତ ବର, ତାର ମତ
 ଅନୁଯାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁବା ଘଲ୍ଲ । ଏହିପରି ନାନାକଥା ଶୁଣି
 ମାୟାଧର ବାବୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ନିକଟକୁ ସେହି ଦିନ ଏ ବିଷୟରେ
 ଖଣ୍ଡିତ ପଥ ଲେଖିଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ସମ୍ମୁଖ କରିବା ଯେ
 ସବୁତୋରବରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ବାଞ୍ଛିମାୟ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ
 କଲେ ।

ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କୁ କଣ ଲେଖିବେ, କିଛି ସ୍ଥିର ଭାବ ନପାରି
 ପରିଶେଷରେ ମନେ କଲେ, ଆମର ତ ବରପତ୍ର, ଏବେ ଭୟ
 ଉଦ୍‌ବେଗର କାରଣ କଣ ? ଏହା କହି ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଖଣ୍ଡିତପଥ
 ଲେଖିଲେ । ପତ୍ରର ଗାର ମଝି ଏହି—ମୋର ଏ ପ୍ରସାବରେ

ପାତୋ ଅମତ ନ ଥିଲେ ପୁରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ମତାମତ ନ ବୁଝି
ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ କିଛି ସ୍ଥିତି ଜଣି ପାରୁ ନାହିଁ । ପଥାପମୟରେ ମନ୍ଦ୍ର
ବନ୍ଧୁ ବୁଝି ପାରିବେ ।

ମାୟାଧର ବାବୁଙ୍କ ପରି ପାଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ
ପ୍ରକାଶକରିବାକୁ ବୋଧ ହେଲା ନାହିଁ । ତଥାପି ମାୟାଙ୍କ ମନରୁ
କରିବା ଲାଗି ସେ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଏଡ଼ିପରି ଖଣ୍ଡେ ପହଞ୍ଚିଲେ
ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ରହିଲେ ।

ଶ୍ରବଣଶକ୍ତିମଳେଷୁ—

ଆପଣଙ୍କ ପରି ପାଇ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଅବଗତ ହେଲା । ଏସବୁ
ବିଷୟରେ ମୋର ମତ ବୁଝିବା ଅନାବଶ୍ୟକ, ଆପଣଙ୍କ କଥା
ମୋର ପରଦା ଶିଖିଥାଉ । ଆପଣ ଚିରକାଳ ଆତ୍ମମାନବର
ଶୁଭକାଂକ୍ଷୀ ଏବଂ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ନିମନ୍ତେ ଆପଣ ସେ
ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଭଲ କରି ବିଚିତ୍ରତା କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ,
ଏଥିରେ ମୋର ଲେଖନୀ ସତେଜ ନାହିଁ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଟିକିଏ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାରୁ ବେଶି କିଛି ଲେଖି ପାରିଲ
ନାହିଁ, ପରେ ସବିଶେଷ ଲେଖିବି । ଭବି ।

ନିବେଦକ ସେବକ

ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର

ଲକ୍ଷ୍ମୀଧରର ପରି ପାଇ ମାୟାଧର ବାବୁ ଏକହକାର ନିଶ୍ଚିନ୍ତ
ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ସେହିଦିନ ଏ ବିଷୟରେ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ
ନିକଟକୁ ପରି ଲେଖିଲେ ।

ବିବାହର ଦିନ ଇତ୍ୟାଦି ପିତା ଦୋଇପିତା ଗେର ମାୟାଧର ବାବୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧରକୁ ଲେଖିଲେ -

ଆଗାମୀ ମାଘମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ପଞ୍ଚମୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଜାନୁୟାରୀ ମାସ ୨୩ ତାରିଖରେ ବିବାହର ଦିନ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ଅକ୍ତୋବର ୧୫ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଯେତେବେଳେ କୁହେ ଏଠାକୁ ଆସ, ସେ ବିଷୟରେ ଚେଷ୍ଟା କର । ଏ ବିବାହ କଥା ଶୁଣି ଗମସ୍ତେ ହୁଏ ନାହିଁ । ଇତ୍ୟାଦି ।

ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଏ କଥାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଦୋଇପିତା ବୋଲି ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ପୁଣ୍ୟାଶରେ ପୁଣ୍ୟାଶରେ ପୁଣ୍ୟାଶରେ ପୁଣ୍ୟାଶରେ । ସେ ମନ କହିଥିଲେ, ମୁଁ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ କୌଣସି ପ୍ରତିବାଦ ନ କଲେ ମୁଣ୍ଡ ପଛରେ ଯେଉଁ ଶୀଘ୍ର ଲେଖିବ ଦୋଇଅଛି ସେଥିରେ ମୋର ଅନ୍ୟ କିଛି ପ୍ରମାଣ ନ ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାମୁ କିଛି କହିବେ ନାହିଁ, ଅକ୍ତୋବର ଶେଷ ଜବାବ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ମୋତେ ପ୍ରମାଣ ଦେବ । କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ଏପରି ପ୍ରମାଣ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ବଡ଼ ବିଷମ ସମସ୍ୟାରେ ପଡ଼ିଲେ । କି ଉତ୍ତର ଦେବେ, କିହି ଠିକ୍ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ନାନା ଚିନ୍ତା ପରେ ସେ ତାଙ୍କର ବାଲ୍ୟସଖା ବିନୋଦ ନିକଟକୁ ନିଜର ମନୋରାଜ ବ୍ୟକ୍ତି କରା ନିମ୍ନୋକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ଲେଖି ପଠାଇଲେ :—

ଭାଇ ବିନୋଦ,

ତେମେ ହୋଇଥିବେ କେବଳ କିନ୍ତୁ କେବଳ ମୋର ବିବାହ ଦେଉଥିବା କଥା ଶୁଣିଥିବ । ମୁଁ ତାଳି ତାମୁକ ପଡ଼ିଛି

ଏ ଶବ୍ଦର ପାଇ ଆନନ୍ଦର ସେନା କି ଦୁଃଖର ଦେବ, କିଛି ଭାବ
 ପାନ୍ତି ନାହିଁ । ଚଳନ୍ତମ ବାହୁ ଅବଶ୍ୟ ଆମ ଦେଶର ଜଣେ
 ବୈଷ୍ଣବ ଲୋକ ଏକ ତାଙ୍କ ପଣ୍ଡିତ ପଣ୍ଡିତ କରିବା ଗୋଟାଏ
 ଗୋରବର ବସ୍ତ୍ର ନିଧାନପାରେ, କିନ୍ତୁ ପାହା ଶରୀର ପଣ୍ଡିତ ମୋ
 ଶରୀର ଶରୀର ଅବଶ୍ୟକ କେତେକେ ବୋଲେ, ତାକୁ ଥରେ
 ଆସିଲେ ଦେଖିବା କଥା ଦୁଇ ଥାନ୍ତି, ତାର ହୃଦୟ ଚରଣ
 ନିତ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ପଦ୍ମରେ ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଚରଣ ଜାଣେ ନାହିଁ ବା
 ଜାଣିନାହିଁ ସୁଦ୍ଧା ଶୁଦ୍ଧ ନାହିଁ । ଏପରି ପରତନ୍ତ୍ରରେ କନ୍ୟା
 ଦେଖି କିବାଟ କରିବା କେତେଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ତାହା ତେମେ
 ବୁଝି ପାରୁଥିବ । ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ସାବଧାନମାନଙ୍କପରି କୋଟ୍‌ପିଂ କରି
 କିବାଟ କରିବାକୁ ଜନ୍ମନାହିଁ, ତେବେ ଏପରି ଗୋଟାଏ ପରିସ୍ଥିତି
 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟପରି କେବଳ ଚାହିଁ ନିବାସରେ ଘିରି
 କରିବାର ମୁଁ ପରିପାତ୍ର ନୁହେଁ । କେଜାଣି ଅବା, ସେ ରୂପ
 ଗୁଣରେ ଶ୍ରୀରାମାନ୍ୟା, କିନ୍ତୁ ସେଇଟା ମୋର ଗୌରବ୍ୟ ଉପରେ
 ନିର୍ଭର କରେ; ଯୁଗି ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ପ୍ରମାଦନା ତ କମ୍ ନୁହେଁ ।
 ତେବେ ଏପରି ଗୋଟାଏ ଗୁରୁତର ବସ୍ତୁକୁ ଲୋକେ ସୁଖି
 ଶୋକର ଦାରୁଣତା ଉପରେ ଶୁଦ୍ଧିଦେବା ଉଚିତ ନ ?

ପାହା ନନ୍ଦର ଚମକୁ ମୋର ବିଶେଷ ଅନୁରୋଧ ସେ,
 ତେମେ କନ୍ୟା ପଦ୍ମରେ ପାବନୀୟ ବସ୍ତ୍ର କଲ କରି ବୁଝି
 ସରଳ ଯୁଗରେ ମୋ ନିକଟକୁ ଲେଖିବ । ମୁଁ ଚମର ପ୍ରତି
 କଥାରେ କେତେଦୂର ଆତ୍ମା ପ୍ରାପନ କଲେ, ତାହା ତେମେ ଜାଣ ।
 ଏ ବସ୍ତ୍ରରେ ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ସୁଖ ଦୁଃଖ ଚମ ହାତରେ ।

ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଏସବୁ ବିଷୟ ଘରେ ତାହା ନିକଟକୁ ଲେଖି ପାରୁ ନାହିଁ ।
ଅଭିଭାବକମାନେ ଯେ ଆମର ମଙ୍ଗଳ ବା ସୁଖ ନ ଖୋଜନ୍ତି,
ତାହା ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ, କେବେ ସେମାନେ ପଦ ସୁବଚନ ପ୍ରଦତ୍ତ
ଦେନି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥାନ୍ତେ, ତାହାହେଲେ ଅନେକ ଅକଲ୍ୟାଣର
ହାତକୁ ରକ୍ଷା ମିଳୁଥାନ୍ତା ।

ମୁଁ କେବଳ ଲେଖିଦେଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ନୁହେଁ । ପଦ ସୁବିଧା ହୁଏ,
ମୁଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପାଇଁ ତମ ସହିତ ପରାମର୍ଶକରିବି “ଅନ୍ୟାୟ” ବିଷୟ
ବିବେଚନାରେ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରାୟ
ଦୁଇ ମାସରୁ ଅଧିକ ସମୟ ଅଛି, ଆବଶ୍ୟକ କି ହେଲେ ଏହିମଧ୍ୟରେ
ଉଚ୍ଚା ଗତା ଅବସ୍ଥାରେ ହୋଇପାରେ ।

ଏ ବିଷୟ ଅନ୍ୟ କାହାର ଆଗରେ ଯେପରି ପ୍ରକାଶ ନ ହୁଏ ।
ଆଶା କରାଯାଏ, ତମମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳ । ଭବ ।

ତମର ସ୍ନେହର

ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର

ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଡାକରେ ପକାଇ ଦେଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ଟିକିଏ ଆଶ୍ୱସ୍ତ
ହେଲେ, କିନ୍ତୁ ମନରେ ଆଉ ଗାନ୍ଧୀ ରହିଲ ନାହିଁ ।

(୩)

ବିଶଦର ଖଣ୍ଡ ପ୍ରାୟ ମାସକରୁ ଉଠୁଁ ଅଛି । କେବେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର
ତ ଆଉ କେହିମ ବାବୁକୁ କୁଟି ମିଳିବ ନାହିଁ । ଏହି ଯେ ଚାକର

ଧୂସରୀ ।

କଳହ ପୁଅ ଦିଶିବୁ କହିଲେ, “ତୁ କେବେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଆଗନ୍ତୁ ଗଲା ପା, ମୁଁ ପରେ ୧୦୧୫ ଦିନ ପହଞ୍ଚି ବୁଝି ନେଇ ଦିନା ଶୁଭପିତ । ଆଉ ତଳେ କଲେ ତ ଦେବ ନାହିଁ । ପୁଅର ପାଦ ଗୁଣ୍ଠ ଆଗସ୍ଥାନ କରବାକୁ ହେବ । ତା ଉଡ଼ା ଧୂଳାର ଗନ୍ଧର ଶିବା ଆସିବା ଗମନ ନିକଟ ନୋହୁଅନ୍ତୁ । କେମେମାନେ ତ କଲେ ଗୋଟିଏ ଏକା କରି କରିବ ?”

ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ମମତେ ପ୍ରକଟ ହେଲେ ଏବଂ ରବିବାର ଦିନ ଗାନ୍ଧୀ କରବାର ଗୁରୁ ହେବ । ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ଧୂଳର ପୁଅରୁ ନିବର୍ତ୍ତନ ଶିବା ଥିଲା । ବାହାରିବାର ସବୁ ଠିକ୍ ହେଉଥିଲା, ଏକା ମମତେର ତାଙ୍କର ଉପକର କେତେକ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏକା ଅବସ୍ଥାରେ ଏକେ ପ୍ରକଟ ପଥ ବେଳରେ ପିତାକୁ କେନ୍ଦ୍ର ନିରାଶ ହେଲେ ନାହିଁ । ଏହି ବାଧା ହୋଇ ତାଙ୍କର ପିତା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରହିଲା । ବଳରାମ ବାବୁ କହିଲେ, “କେମେମାନେ କେବେ ପାଆ । ମୁଁ ପରେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବି ଶିବ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ-ମାନଙ୍କ କଥା ଅଲଗା, ମାଲି ତ ଆଉ ବେଶି ଦିନ ରହି ପାରିବ ନାହିଁ । ତାର ଶିକ୍ଷା ଆଗରୁ ପିତା ନିଜାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ତାର ମା ପାଦପୁଲେ ଅବଶ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ ହୋଇଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ କଣ ନିଶ୍ଚୟ ? ଦିନ ଘଟଣା ଉପରେ କାହାର ଭାର ଅଛି ?”

ପେଶ ଦିନ ମନ୍ତ୍ରଣା ବେଳେ ଦିନ ମାଲି ଓ ନିଜ ଧୂଳି ହେମକୁ ଦେଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅବସ୍ଥାରେ ପାଆ କଲେ ।

କୁଳଦାସ ଜନସପତ ପରୁ ଗାଡ଼କୁ ପଠାଇ ଦେଇ ଦୂର ସ୍ତ୍ରୀ-
ଲୋକମାନଙ୍କ ସହଚର ଯାଇ ଖଣ୍ଡିଏ ଦିଶାୟ ଶ୍ରେଣୀ କୋଠରୀରେ
ସଜେବଣ କଲେ । କୋଠରୀ ମଧ୍ୟରେ ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ଜଣେ କ୍ରିୟାଶୀଳ
ଯୁବକ ହୁଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ନ ଥିଲେ । ହରି ଜନସପତ ପରୁ
ପଥାପାନରେ ରଖିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରି ଦେଇ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କର
ବଂଶିବାର ପ୍ରାଣ ଠିକ୍ କରି ଦେଇ ଗୋଟାଏ ସିଗାରେଟ୍ ଲଗାଇ
ଯୁବକଟି ସଜ୍ଜିତ ହୁଅନ୍ତିରେ କଥାବାଣୀ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଲେ ।

କଥାବାଣୀ କହୁ କହୁ ସେ ହଠାତ୍ ଚାହିଁ ଦେଖିଲେ ଯେ ବ୍ୟାଞ୍ଜ
ଖଣ୍ଡି କାହିଁ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ଜନସପତ ପରୁ ଲେଉଟପାଉଟ
କରି ଦେଖିଲେ ଯେ ଗାଡ଼ରେ ବ୍ୟାଞ୍ଜ ନାହିଁ । ନିଶ୍ଚୟ ଉପକ୍ରମ
ରୂପରେ ପ୍ରତି ଆସିଛି ମନେ କରି ସେ କରକର ଚୋର ଗାଡ଼ରୁ
ଓହ୍ଲାଇ ଶ୍ରେୟମ ଘର ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲେ । ସେତେବେଳକୁ
ହୁଅମବେଲ୍ (ସନ୍ଧ୍ୟା) ବାଜି ଗଲାଣି । ବାଜି ପ୍ରାୟ ୨୩ ମିନିଟ୍‌ରୁ
ବେଶି ମମୟ ନାହିଁ ।

ରୁହଁ ରୁହଁ ଦିଶାୟ ବେଲ୍ ବାଜିଗଲା, ପ୍ରାୟ ୨୩ ମିନିଟ୍‌ରେ
ହୁଡ଼ାହୁଡ଼ି ଚାଲି ଚାଲି ଲାଗିଅଛି । ଲୋକ କେଳାହଳରେ
ପଦେକଥା ଶୁଣିବାର କୁ ନାହିଁ । ମାଲୀ ଓ ହେମ ଝରକାଦାଟେ
ମୁହଁ ବାଡ଼ାଇ କରି ଯେତେଦୂରକୁ ଦୃଷ୍ଟି ଗାଏ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ସଜ୍ଜିତ
ଅନାଇ ରହିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଲୋକତତ୍ତ୍ଵ ଚ ହମେ କମି ଆସିଲଣି,
କାହିଁ ହରି ଚ କେଉଁଠାରେ ଦେଖା ଯାଉନାହାନ୍ତି ! କାଳର ଗତିପରି
ଭେଲଗାଡ଼ି କାହାଣୀଟି ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ । ଯେ କଣ ଗୋଟାଏ

କଳଟ ସିଟି ମାଣ ରାଜ ଗୁଡ଼ଦେଲ ଏବଂ ତାହା ପରେ ପରେ ଧର୍ମ
ରମଣୀ କଣ୍ଠର ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦନଧର କେଶିଆଡ଼େ ମିଶିଗଲେ, ତାହା
ସେହିମାନଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱ ଅନ୍ୟ କେହି ଜାଣି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ମାଳୀ ଓ ହେମ ମନେ ବେଶି ଅଧୀର ହୋଇ ଉଠିଲେ
ଜଣ ଜଣବେ କିଛି ଚିନ୍ତା କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେତକ ନିଜର
ଅବସ୍ଥା ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ତେଣୁ ମନରେ କୋଡ଼ ଦିଗୁଟି
ହୋଇ ଉଠିଲା । ଏବେ ଅବଳା ଧୀ ଜାତ, ସଂସାରର ଗତିବଦ୍ଧ
ଦିଶୁଥିବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନରଜ, ତହିଁରେ ସୁଖ ବଡ଼ ପଡ଼ିଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ
କୁଣ୍ଠର ସୁକୁମାର ସୁଲଗତ ପରି ସେମାନେ ବୁଝିଲେ ତତ୍ତ୍ୱସମାପ୍ତ ହେବା
ବିନେ ହେଲେ ବାହାରର ତାହୁଣୀ ଘାତ ପ୍ରହାର ଦେଖି ନାହାନ୍ତି ।
ଏବେ ତ ପାଖରେ ଚିନ୍ତା କଲେଇ ପିଲାଟିଏ ସୁଖ ନାହିଁ, ତହିଁରେ
ପେଟି ଲୋକଟି କୋଠରୀ ମଧ୍ୟରେ ଅଛି, ତାହାର ନ ଥିବା ଅପେକ୍ଷା
ଥିବାକୁ ସେମାନେ ଆହୁରି ଉତ୍ସାହ ମନେ କରୁଅଛନ୍ତି । ନିଜର
ଅବସ୍ଥା ଭଲକରି ଟିକିଏ ଶୁଣିବାକୁ ବା ସ୍ୱାଧୀନ ଶବ୍ଦରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା
ହେବାକୁ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନଙ୍କର ଶମତା ନାହିଁ । ସେମାନେ ତତ୍ତ୍ୱ-
ଦିଗରେ କେବଳ ଅନ୍ଧକାର—ମୁଣ୍ଡଭେଦ୍ୟ ଅନ୍ଧକାର ଦେଖୁଅଛନ୍ତି ।
ସେମାନଙ୍କର ମନେ ଦେଉଅଛି, ସେପରି ଗୋଟାଏ ଶ୍ରାମକାୟ
ଦୁର୍ବଳ ଦୈବ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ରଥରେ ବସାଇ ଆକାଶ
ମାର୍ଗରେ ଅସୁର ଗନ୍ଧ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଘେନି ଯାଉଅଛି ।

ଏମାନଙ୍କର ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ସୁଦକଟି ଆଉ ବେଶିପଣ
ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ନାନା ଉପାୟରେ

ପ୍ରକାଶ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, କିନ୍ତୁ ଫଳ ମଧ୍ୟରେ ଏତିକି ହେଲା
ଯେ, ସେମାନେ ତା କଥାରେ କର୍ଣ୍ଣଦାତ ନ କରି ସେମେ ଆତ୍ମର
ଅଧୀର ହୋଇ ଉଠିଲେ । ସୁବକ୍ଷି ମଧ୍ୟ ନିରସ୍ତ ହୋଇ ନିଜ
ପ୍ରାଣରେ ପାଇ ବସିଲା ।

ତତ୍ତ୍ୱ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ସମୟରେ ସୁବକ୍ଷ ସେମାନଙ୍କ
ପ୍ରମୁଦରେ କହୁଥିବା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସତ୍ତ୍ୱ ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ
ଟିକିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନେବାକୁ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କ ଭର, କେଉଁଠାରେ
ଥିଲେ, କେଉଁଠାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ଅଧା ବଞ୍ଚିଲା
ଅଧା ହସି ଉଠିଲାରେ ନାନାପ୍ରକାର ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ
ପଲ୍ଲବିତ ପଣ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇଗଲେ, କିନ୍ତୁ
ମନେ ମନେ ସୁବକ୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ଆତ୍ମର
ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେମାନେ ମନେ କଲେ କୌଣସି
ଦୂରଦୃଷ୍ଟ ନ ଥିଲେ ଏ ଏତେ ପରାଜନା କାର୍ଯ୍ୟକ ? ରେଳଗାଡ଼ରେ
ଯେ ନାନା ରଜମର ଅତ୍ୟାତ୍ମର ହୁଏ, ଶୁଣାଶୁଣିରେ ସେମାନେ
କିନ୍ତୁ ଜାଣିଥିଲେ । ବିଶେଷତଃ ରୂପ ଶ୍ରଦ୍ଧାମାନ ପୋଷାକର
ଅନ୍ତରାଳରେ ଯେ କେବେ ମାୟା ମମତାର ମୁଁ ରୂପ ଧାର ବଢ଼ିପାରେ
ଏଭଳି ସେମାନଙ୍କ ଧାରଣାର ଗୋଚର ନ ଥିଲା । ଫଳତଃ
ମନର ସନ୍ଦେହଟିକୁ ସେମାନେ ବହୁପଦରେ ବଢ଼ାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
ଯେଉଁସବୁ ଘଟଣା ବା ପ୍ରମାଣ ଏହାର ପୋଷକତା କଲେ, ସେମାନେ
ତାକୁ ଆଦର ସହିତ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିନେଲେ ଏବଂ ବାକି ଯେପରି
ଏହାର ବହୁତାତରଣ କଲେ, ସେମାନେ ତାକୁ ମିଥ୍ୟାସାକ୍ଷ୍ୟ ବୋଲି
ଭଜିଲାସବୁ ବଦାୟ ଦେଲେ ।

ଟିକିଏ ଉକ୍ତପ୍ରାୟ ଦେଲ ପରେ, ପରିଶ୍ରମ କଣ ଦେବ, ସେ
 ଶେଷରେ ଗନ୍ତା ନ କରି ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ କଣ କରିବ୍ୟ,
 ତାହା ପ୍ରିୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପ୍ରଥମେ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜର
 ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟାପାତ୍ର ସମେତ ସମେତ ଦେହନ୍ତ୍ର କାଢ଼ି କାନ୍ଧରେ ବାନ୍ଧିଲେ—
 ଏତେ ଅଳଙ୍କାର ଦେଖିଲେ କାଳେ ସେ ଲୋଭ ସମ୍ଭାଳ ନ ପାରିବ ।
 ସୁବକଟି ଏ ପକ୍ଷ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କାହାରିକୁ କିଛି ନ କହି ମନେ ମନେ
 ଟିକିଏ ନ ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ପାରିଲ ନାହିଁ ।

ବଡ଼ ବଡ଼ ସ୍ବପ୍ନସନ ନିକଟରେ ସୁବକଟି ପାଇ ସେମାନଙ୍କର
 କଣ ବରଜାର, କଣ ଆଖିବାକୁ ଦେବ ଉଦ୍ୟୋଗ ପ୍ରଶ୍ନ କରେ, କିନ୍ତୁ
 ସେମାନେ ସବୁ କଥାରେ ନିରୁତ୍ତର । ମନେ ମନେ ଗ୍ରାସନ୍ତ୍ର, ଶାଂଘର
 ମୁଖ ସବୁବେଳେ ମଧୁର ।

ସେମାନଙ୍କର ଆଖିର ନିଦ ଆସିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ଜଣକଠାରୁ
 ଅନ୍ୟ ଜଣେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ସଙ୍ଗରେ ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ତର ଦେବାକୁ ପାଦସ
 କଲେ ନାହିଁ, କେଜାଣି ପଦ ଏଥୁମଧ୍ୟରେ କିଛି ବସତ ସଫିପାଏ ।
 ସେମାନଙ୍କର ଏପରି ଦୁରବସ୍ଥା ଦେଖି ସୁବକ ଟିକିଏ ଶୋଇବାରେ
 ଚଳନା କଲ, କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କ ଲାଗି ତା ଆଖିରେ ନିଦ କାହିଁ ?

ଆମନ୍ତ୍ରଣେ ଲକ୍ଷ୍ମଣରେ ଗାଡ଼ି ପହଞ୍ଚିଲା । ଏକପାତ୍ର
 ଏ ଗାଡ଼ି ବଦଳାଇ ଅନ୍ୟ ଗାଡ଼ିରେ ଚଢ଼ିବାକୁ ଦେବ । ସୁବକ
 ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ଗାଡ଼ିକୁ ଯିବାକୁ ଦେତେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲା, ସେମାନେ
 ମାନିଲେ ନାହିଁ, କେଜାଣି ପଦ ଏହା ମଧ୍ୟରେ କିଛି ଚପଟତ

ଥାଏ । ଶେଷରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଗେଜମାନେ ଓହ୍ଲାଇବାର ଦେଖି
ସେମାନେ ସୁବକର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁଯାୟୀ ଅନ୍ୟ ଗାଡ଼ରେ ଘାଇ
କରିଲେ, ସୁବକ ମଧ୍ୟ ଦେହେକ ବୁଲିବାକୁ ଓ ଦେହେକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ
ସେମାନଙ୍କର ସବୁ ଜନସ ଅନ୍ୟ ଗାଡ଼କୁ ବୁଲାଇ ନେଇଗଲା ।

ପ୍ରକୃତ ଦେବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଟିକିଏ ମାତ୍ର
ହେଲା ଏବଂ ସୁବକ ପ୍ରତି ଅବଲୁକ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ କମିଲା । ସୁବକ
ସେମାନଙ୍କ ସୂଚ୍ୟା ପକାଣେ ପାଣି ଆଣି ଦେବାରୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ
ଜଳପିଆ ଇତ୍ୟାଦିର ବ୍ୟୋବସ୍ଥା କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପବୁ କାର୍ଯ୍ୟ
ଅପାତଳ ଭାବରେ କରୁଥାଏ—ସେପରି କି ଏମାନେ ତାର କୌଣସି
ଦକ୍ଷିଣ ଆତ୍ମାୟ । ବୋଧହୁଏ ନିଜେ ହରି ଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି
ଏତେ ଯତ୍ନ କରିଥାଆନ୍ତା କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ଅଥଚ ପ୍ରତି କାର୍ଯ୍ୟ
ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ଓ ଲୌକିକତାର ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ରହି ଏପରି ଧୀର ବ୍ୟବସ୍ଥା
ଭାବରେ କରି ପାରିଥାଏ ସେପରି କି ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ଗୋଟିଏ
ବିଶେଷ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ ନାହିଁ—ଏଥିରୁ ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟର
ସୀମା ଭିତରେ ।

ଏତେ ଅକାଟ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ସମ୍ମୁଖରେ ସେମାନଙ୍କର ମନର
ସ୍ୱାଭାବ ଆଉ ଦେଖିପାରି ଭବି ପାରିଲା ନାହିଁ । କଠିନ ବରପ
ସେପରି ଅରେ ଦ୍ରବ ଦେବାରୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଜଳ ପରି ତରଳ
ନ ଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ, ସେମାନେ ଯଦ୍ବିପରି ତା
ଉପରେ ଥରେ ଦୃଶ୍ୟାନ ସ୍ଥାପନ କଲେ ଉତ୍ତରୁ ତା ଆଡ଼କୁ ନିମ୍ନ
ଆଡ଼କୁ ନ ହୋଇ ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଏପରି ତାର

ହେ କାର୍ଯ୍ୟ ! କଥାରେ ମହାଶୂର ସୂତନା ଦେଖି ପାରିଲେ । ଆହା ! ଏପରି ପର-ଲିପିକାରୀ ଲୋକ ପୁଣି ସମୟରେ ଅଛନ୍ତି ? ନିଜା ପରିଚୟ କିଛି ନାହିଁ, ଆମର ବସନ୍ତି ଦେଖି ଏବେ ଚରକଗଲ୍ଲ ଯେ, ନିଜର ମୁଖ ମୁଦ୍ରା ସବୁ ଶୁଦ୍ଧଦେଇ ଆମମାନଙ୍କ ପିନ୍ଧା ବସ୍ତ୍ରବର ଲୁଗିଛି । ଓହ୍ଲୁ ଏପରି ଲୋକଟାଏ ନ ଥିବାରଥିଲେ ଆମର ଦଶା କଣ ହୋଇଥାନ୍ତା ? ହଁ, ହଁ, ଏପରି ଲୋକକୁ ପୁଣି ଆମେ ଅବଶ୍ୟାସ କରୁଥିଲୁ ? ଏଥିରେ କିପ୍ରୟ ଆମର ପାପ ହୋଇଛି ।

ମାଳୀ କହିଲା, “ତେମେ ଯାହା କହ, ତାକୁ ଦେଖି ମୋ ମନରେ କାର୍ଯ୍ୟକ ପ୍ରଥମରୁ ସନ୍ଦେହ ହୁଏ ନ ଥିଲା । ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଗର୍ବଣ, ଏକତ୍ର ଅବଶ୍ୟାସୀ ହୁଅନ୍ତା ନା ?”

ହେମ ହସି ହସି କହିଲା, “ତେମେ ତ କଣ ତା ରୂପରେ ଏଲାବେଳେକେ ମନିଷଲଣି ! ତେଣେ ତ ସବୁ ଠିକ୍‌ଠାକୁ ପରିଲକ୍ଷି, ନ ଚାଲେ ଅବା ଦେଖା ଯାଇଥାନ୍ତା । ଆଉ ନ ହେଲେ କଣ ! ତେଜାନାହିଁ ତ ଶୂନ୍ୟନାହିଁ, କୁଆଡ଼ୁ ଗୋଟାଏ ବର ଧରିଆଣିବେ ଯେ ପେ କାଳିଆଲୁଆ ଦେଉଛି, ନା କଣ ଦେଉଛି କେଜାଣି ?”

ମାଳୀ “ଓ ମି” କହିବେଳେ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ବସିଲା ।

ହେମ କହିଲା, “ମନକଥାଟା ଖୋଲି ଦେଲ କି ନା, ଯେଥିଲୁଣି ତେଲ ମୋର ଦୋଷ । ଆଉ ମୋ ଲୋକଟିର ଆମ ସକାଶେ ଏବେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ପଡ଼ିତା ଲାଗିଛି କାର୍ଯ୍ୟକ ଜାଣିଛ ?”

ମାଳୀ ଟିକିଏ ବଇକୁ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲା, “ଓ ମି, ମୁଁ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ, ମୋ ପାଦରେ ପିମିତ ଲଗାଅନା ।”

ହେମ କହିଲା, “ମୁଁ କଣ ଚେତେ ? କେବଳ ଚମର ଏହି
 ବ୍ୟବସ୍ଥା ଖଣ୍ଡିତ କରି । ମୁହଁର ମୁହଁର ପବ୍ସ୍ତରେ ନୟ ।
 ଉପେକ୍ଷା ଶୁଣା ତ ହାତରୁ ଖସିଯିବ, ଏ ଅବା କେହି ହେବ ?
 ନ ହେଲେ କଣ ତାର ଗରଜ ପରୁ ନ ଥିଲା ନେ, ସେ ଆମପାଇଁ
 ଏତେ ମିତ୍ର କରନ୍ତା ? ମଝିରେ ଆଉ ଲୁଚିଛି ଏଥିରେ ନମା
 ଏକା ପବ୍ସ୍ତରେ ବେଶି । ‘ହୁମୁମ ପରାଣେ ପଟ ନିଶ୍ଚରେ’ ।”

ମାଳୀ ଆଉ ପଶ୍ଚାତ ନପାରି କହିଲା, “ଚମର କଣ କିଛି
 ହଜମ ହେଉନାହିଁ କି ?” ହେମ କହିଲା, “ହେଲୁଣି ନାଁ, ଏହିପରି
 କିଛିଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହବ ? ମନରେ ଭେଦ ଥିଲେ, ପେଟ କଥା
 ପରୁହୁଛି କିଏ ?”

ଖଡ଼ଗଧୁଲଠାରେ ସୁବଳ ସେମାନଙ୍କ ମତ ଅନୁଯାୟୀ
 ଗୋବର ବାବୁଙ୍କ ଠିକଣାରେ ପ୍ରସେପରେ ବାଟର ଦୂର୍ଘଟଣା ଘଟି
 ଶେଷ ଟେଲିଗ୍ରାମ କରିଦେଲା ଏବଂ ସେମାନେ ସ୍ବତଃ ଯମପୁରେ
 କଟକ ଶ୍ରେୟନରେ ପହଞ୍ଚିବାର ସମ୍ଭାବ ମଧ୍ୟ ଦେଇଗଲା ।

ହେମ ଓ ମାଳୀ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ, ଆଜି କିଛି ସମୟ
 ପରେ ତ ଆମେ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇଯିବା । ଏଲେକଟ୍ରି ଆମ ପକାଣେ
 ଏତେ କଷ୍ଟ ସ୍ବୀକାର କଲା, ଅଧିକ ଆମେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା ସମ୍ମୁଖରେ
 କିଛି ଜାଣି ପାରିଲେଣି ନାହିଁ । ଆମେ ଚେଲ୍ ବୋଲି ଯେ ଆମର
 ଏତେ ଉପକାର କଲା, ତାକୁ କଥାରେ ହେଲେ ଟିକିଏ କୃତଜ୍ଞତା
 ଜଣାଇବାକୁ କଣ ଆମର ଅଧିକାର ନାହିଁ ? ସେ ପଦ କଟକରେ

ଓହୋଇଥାନ୍ତା, ତାହା ହେଲେ ଅବା ଅନ୍ୟ କାହାଦ୍ୱାରା ସବୁ ବୁଝି ପାତା କିନ୍ତୁ କରୁନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସେ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ, କେଉଁଠାରେ ଓହ୍ଲାଇବ, କିଏ ଜାଣେ ? ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେ ତ ଅଜଣା, ଅଜଣା ଲୋକ, ତା ଆଗରେ ବା ଏବେ ଲୋକ କାହିଁକି ? ଏହିପରି ପାତ୍ରପାତ୍ର ଭାବ ହେମ ପ୍ରଥମରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ପଦକାତ ସମ୍ବନ୍ଧ, ସେପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଯେତେବେଳେ ସମ୍ଭବ ହେବ ତେବେ ନୂତନରାଜା ଜଣାଇ ପରିବାରର କାନ୍ଦୁ ଶୁଣାଇ ଶୁଣାଇ ସୁବର୍ଣ୍ଣର ପରିଚୟ ଆଦି ପ୍ରଦାନ ।

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଥମରେ ତାର ଏକକ ପରିଚୟ ଦେଲାପେ, ତାର ଘର ପରିଚୟ, ତାର ଭାଇ କଟକରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବାରୁ ସେ ତାହା ନିକଟକୁ ଯାଉଅଛି । ଉଦ୍ୟୋଗ, ପଦ ଲୁଚିବା ବାକର ଶେଷ ବାକିଯାଏ, ସୁବର୍ଣ୍ଣା ଦେଖି ଆଜି ଯିବ ।

ସୁବର୍ଣ୍ଣର କଥା ଶୁଣି ହେମ ଓ ମାଳୀ ଧିରକଲେ, ଏ ଯେତେବେଳେ ଲୁଚିବା ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ଆସିଛି, ଆମେମାନେ ଘରେ ଉପସ୍ଥଳ କିନ୍ତୁ ସେ ଯେପରି କୌଣସିଠାରେ ଶକ୍ତି ଏ ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଏ, ତାର ଚେଷ୍ଟା କରା । ସେ ଆମର ଯେଉଁ ଉପକାର କରୁଛି, ଆମେ ଫଳରେ ତ କଦାପି ସେ ଭଣି ଶୁଣିପାରୁ ନାହିଁ । ତେବେ ଆମଦ୍ୱାରା ପଦ ତାର କିନ୍ତୁ ହେଲେ ଉପକାର ହୁଏ, ତେବେ ଆମ ମନ ହେବ ଉତ୍ତମ ହେବ ।

ହେପରି ମନେ ମନେ ଭରଣ ସେମାନେ ଅତି ସାବଧାନରେ ତାର ନାମ, ଠିକଣା ଆଦି କଥା ଉଠାଇଲେ, ଯେପରି ତ ସେମାନଙ୍କ

ମନୋରାଜ ସେ କିଛି ଜାଣି ନ ପାରେ । ଉତ୍ତରରେ ଯୁବକ କହିଲା,
 “ମୁଁ ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଉଳିଠାରେ ରହୁଛି, କଣ କରୁଛ, କିଛି ଠିକ୍
 ନାହିଁ । ଲାଲର ଠିକଣା ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ପଦ କୌଣସି
 ସ୍ଥାନରେ ମୁଁ ଟିକିଏ ପ୍ରାୟାଶ୍ଚର୍ୟରେ ରହେ, ତେବେ ମହତ୍ତ୍ୱାତ୍ମ
 ଜଣାଇ ପାରେ । ମୋ ଠିକଣା ଜାଣି ଅବା ଆପଣମାନଙ୍କର କଣ
 ହେବ ? କେବଳ ମୋର ନାମଟା ଜାଣି ରଖନ୍ତୁ ଯେ
 ‘ଲକ୍ଷ୍ମନ ଚି’ ।”

ଗାଡ଼ ଆସି କଟକ ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଯୁବକଟି ତାହାର
 ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ଯେପରି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଗାଡ଼କୁ ଡିଆଁଇ ପଡ଼ିଲା ।
 ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ ପୁଣି ପକାରି ଲଙ୍ଘାଦି ଦେଖି ବଡ଼ ଲଜ୍ଜିତ
 ଭାବରେ ସେଠାରେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ବ୍ୟସ୍ତତାରେ ଅନେକ
 କୋଠରୀ ଖୋଜାଖୋଜି କଲପରେ ଯେତେବେଳେ ମାଳୀ ପ୍ରବୁଦ୍ଧକୁ
 ଦେଖି ପାରିଲେ, ଗୋଟାଏ ଫର୍ଦ୍ଦିଆସ ପକାଇ ଦେଇ ସେ ଟିକିଏ
 ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେଲେ ।

ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ଧୂପ ସମ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସହିତ ଷ୍ଟେସନକୁ
 ଆସିଥିଲା । ଗାଡ଼କୁ ସମସ୍ତେ “ଲାଲ ପାରିଲା ପରେ ନେମ ସମସ୍ତା
 ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କୁ ଖବର ପଠାଇଲା ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ମଞ୍ଜୁ ଯେଉଁ
 ପଣ୍ଡିମା ଯୁବକଟି ଥିଲା, ସେ ଦାଟରେ ସେମାନଙ୍କର ଅନେକ
 ଉପକାର କରିଅଛି, ଏପରି କି ସେ ପାଖରେ ନ ଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ
 ଆଉ କେନ୍ଦ୍ର ଦେଖିଥାନ୍ତେ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ ।

ଏ କଥା ଶୁଣି ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ ନିଜେ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା
ସୁବେଳର ଅନେକ ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ, କିନ୍ତୁ କୌଣସିଠାରେ ତାକୁ
ନ ପାଇ ନିରସ୍ତ ହୋଇ ରହିଲେ ।

ହେମ ଓ ମାଳୀ କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ ।
ସେମାନେ ଆଉ ଥରେ ଗୋପନରେ ଗୋଟିଏ ଗୁମରଦ୍ୱାରା ନାନା
ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ ଖୋଜାଖୋଜି କଲେ ଓ ଶେଷରେ ଧୂରାଣ
ହୋଇ ସ୍ବପ୍ନ ମନରେ ଯାଇ ସବାରିରେ ବସିଲେ ।

(୪)

ଆଜି ମାଳୀର ବିଶ୍ୱାସର । ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ଘର ନିକଟରେ
ଲୋକାରାଣ୍ୟ । ବାଦ୍ୟ ଗୋଳାହଳ ଓ ଜନତାର
କେରବରେ କାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପଡ଼ି ଯାଉଛି । ମଝିରେ ମଝିରେ
ରମଣୀ-କଣ୍ଠ-ନିଧୁର ଡୁକଡୁକର ତେଜ ଗ୍ରାମମୟ ଉଡ଼ୁବ ପଡ଼ୁଛି ।
ସଙ୍ଗୋପତ ମାଳୀର ବ୍ୟାକୁଳ ହୃଦୟ ଧରି ଘରର ଶୁଭିଆଡ଼େ
ବୁଲ ବୁଲ ସମସ୍ତଙ୍କ ଚରଣତଳେ ଲେଟି ସେପରି ଦୃଢ଼ାଭିଷା
କରୁଥିଲା ଏବଂ ତା' ପଛେ ମହୁସର କରୁଣ ମଧୁର ଗୁଣିଣୀ ମିଶି
ମନକୁ ପଦେ ପଦେ ବିଚଳିତ କରି ଦେଉଥିଲା । ଆଜି ସମସ୍ତଙ୍କ
ତେଣୁ ଆତ୍ମ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖରେ ଗୋଟାଏ ବସାଦର ପ୍ରିୟା ପଡ଼ି
ଯାଇଥିଲା । ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ତ ଗୋଟାଏ ବରେ ପଡ଼ି
ଅଛନ୍ତି ସେ ତାଙ୍କର ଉଠିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ବଳରାମ ବାବୁ
ଏଡ଼େ ଧୀର କ୍ଷମାର ଲୋକ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ତେଣୁପୁରୁ ଆଜି
ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । ସେ ବୁଢ଼ାକୁ ବୁଢ଼ା ଲୁଗା କାନରେ ଆସି ପୋଛି-

ଅଛନ୍ତି । ଏବେବତ୍ତ ଗୋଟାଏ କାର୍ଯ୍ୟ, କଣ ହେଲା, କଣ ନ ହେଲା
ସେ ଅତ୍ରକୁ ଚାକର ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । କେହି କିଛି ପଚାରିଲେ, କେତେ-
ବେଳେ ପଦେ କଣ କହି ଦେଇ ଅଛନ୍ତି, ନ ହେଲେ ଦେବଳ
ମୁକ୍ତପରି ବସି ଅଛନ୍ତି ।

ହେମ ବେଦର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇଗଲା । କୁଅ
ଖୋଳବା ପାଇଁ ବର କନ୍ୟାକୁ ଦର ଭିତରକୁ ନେଇଗଲେ ।
ବରକୁ ଦେଖିବା ଲାଗି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଆସି ସୁଟ୍ ବାନ୍ଧ ହୁଡ଼ା
ହୋଇଗଲେ । ହେମ ବରକୁ ଦେଖି ପ୍ରଥମେ ଅକାମର ହୋଇ
ଛୁଡ଼ା ହୋଇଗଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ସେ ସମ୍ଭାବ ହୋଇ ନ ପାରି
ପାଟି କର ଉଠିଲା, “ହଇନ୍ଦ ! ଏ ଚ ଆମର ସେହି ଲକ୍ଷ୍ମନ କି”
ହେମ କଥା ଶୁଣି ମାଳୀ ଓଡ଼ିଶା ଭିତରୁ ଚମକ ଉଠିଲା । ସମସ୍ତେ
ପରସ୍ପର ଆଖିକୁ କେବଳ ଅନାଅନ୍ତି ହେଲେ । ହେମ ମଧ୍ୟ
କିଛିକ୍ଷଣ ଅବାଧ ହୋଇ ରହିଗଲା । ବର ଟିକିଏ ମୁଣ୍ଡକେଇ
ମୁଣ୍ଡକେଇ ହସି ମୁହଁକୁ ତଳକୁ ପୋତି ଦେବାନ୍ତୁ ହେମ ମନରେ
ଆଉ ସନ୍ଦେହ ରହିଲା ନାହିଁ । ଯାହା ସମ୍ପର୍କ ସେମାନେ ଡାକ୍ତର
ଦେଉଳନ କାଳ ଏକ ଭେଲ କାମରେ କଟାଇ ଆସି ଅଛନ୍ତି,
ତା’ ବିଷୟରେ କଣ ଏବେ ଭ୍ରମ ହୋଇପାରେ ।

ପ୍ରଥମ ବିସ୍ମୟଟା ନିବୃତ୍ତିପିବାରୁ ହେମ ମନରେ ଟିକିଏ
ଆନନ୍ଦ ହେଲା । ସେ ଏ ସୁଯୋଗ ଛାଡ଼ି ନ ପାରି କହିଲା, “ଏ ଚ
ଆଜ୍ଞା ଭଲ ଲୋକ । ଶୁଣିଦେଖିଲେ ଭବିଷ୍ୟତ ସରର ବୋଧହୁଏ
ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କର, ଶେଷରେ କଣ ନା ଆସି ଅବରଣୀୟା

ଭଜା ପରି ବେତରେ ବସିଗଲେ । ମୁଁ ପରା ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହୁଛି, ଏ ବାହାଘର ଠିକ୍ ହେଲା ନାହିଁ । ଏହା ଭିତରେ ଏବେ କୁଟ କପଟ ଥିଲା ବୋଲି କ'ଣ ଜାଣିଥିଲୁ ? ନ ହେଲେ ଜାଣି ଶୁଣି କ'ଣ ଗୋଟାଏ ପଣ୍ଡିତା ଚଢ଼େଇଟି ସଙ୍ଗେ ଆମର ଏପରି ବିଅକୁ ବଢ଼ି ଦେଇଥାନ୍ତା ? ଯେଉଁ ଲୋକ ଦୃଢ଼ ଦୃଢ଼ ବହୁରୂପା ପରି ବେଶ କରାଇ ଲୋକଙ୍କୁ ଠକାଏ ଚାଠେଇଁ ବା ବିଶ୍ୱାସ କରା ? ପଣ୍ଡିତମନ୍ତ୍ର ଏବେ କାଟି ଏହା ଘୃକର ପାଇବାଲାଗି ଆସିଥିଲା ପରା ? ତୁମ ଚେତେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଛୁ, ତେମେ ଶରକାଳ ଆମ ମାଳିକର କଣ୍ଠାଘୃକର ହୋଇଥାଅ ।”

ବର ଟିକିଏ ହସି ହସି କହିଲା, “କାହିଁ ? ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖାଉଦାଣିକଠାରୁ ତ ପରୁଆନା ଗନ୍ତ୍ର ମିଳିଲା ନାହିଁ । ନ ହେଲେ ପୁଣି ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ହେବ ତ ?”

ବର ମୁହଁରୁ କଥା ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ କ'ଣ ଗୋଟିଏ ଆଦି “ହେଇଟି ନିଅ ପରୁଆନା” କହି ବରର ପୁଷ୍ପଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ସୁମିଷ୍ଟ ବଢ଼ିଗଲେ । ବିଧା ବସାଇ ଦେଲା ଏବଂ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ହାସ୍ୟର କଲ୍ଲୋଳରେ ଘରଟି ଉଛୁଳି ଉଠିଲା ।

ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇଯିବା ପରେ ତେମ ମାଳିକୁ କହିଲା, “କଲିକାଳିଆ ବିଅକୁ ଆଉ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ ପରା । ମୁଁ ସେଦିନୁ ଜାଣେ ଯେ ଯା ଭିତରେ ଗୋଟାଏ କିଛି ଗୁମର ଅଛି । ଆଖିରେ ଆଖିରେ ତମର ଏବେ କଥାବାଣୀ ହୋଇଗଲା, ମୋତେ

ଟିକିଏ ଜଣେଇଥିଲେ ମୁଁ କଣ ତମ ବରକୁ କୁଆଡ଼େ ନେଇ
 ଚଳାଇଥିଲି ? ଦମୟନ୍ତୀ ପରି ତେମେ କପରି ତମର ଛତୁବେଶ
 ନଳକୁ ବରଣ କରି ନେଲ, ମୋତେ ପରା ଯେଇତା ଆତ୍ମିକ
 ଲଗୁଛି !”

X

X

X

X

କଥାଟା ଶୁଣିଆଡ଼େ ରାଷ୍ଟ୍ର ହୋଇଯିବା ପରେ ଦନୋତ ଆସି
 ଲକ୍ଷ୍ମୀଧରକୁ କହିଲା, “କ ହେ ଲକ୍ଷ୍ମନ ! ଏଇଥିଲାଗି ପଟରେ
 ଏତେ ସ୍ବାଧୀନତାର ଢେଉ ଖେଳି ଯାଇଥିଲ ନା ? କାହାଣୀକୁ ପରା
 ଧରା ନୁଆଁ ଦେଉ ନ ଥିଲା; ଶେଷରେ କଣ ନାଁ ନିଜେ ଯାଇ
 ବୁନି ତାଳି ହୋଇ ପାଶରେ ବେକଟି ଗଳାଇ ଦେଲା ? ମୁଁ ଜାଣେ,
 ସେ ପ୍ରୋତରେ ଦମ୍ଭ ଅଭିମାନ ବୁଣି ପରି କୁଆଡ଼େ ଶୁଣିଯିବ ।
 ଲଗାଉଥାଁ ଚରାଇରେ କେତେ ଯାଗବତ ଶୁଣି ଯାଇଛନ୍ତି, ଦର୍ଶନ
 ବିଜ୍ଞାନର ବାଲିବନ୍ଦ କି ସେଠାରେ ସମ୍ଭଳା ପଡ଼େ ?”

ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର କହିଲା, “ଢେଇ, ମୋର ଏଥିରେ କଣ ଅଛି ?
 ବଧୂର ନିବନ୍ଧ ନିଜଟିରେ ମନୁଷ୍ୟ କି ତୁର !”

ବିତମ୍ବନା

ସେତେବେଳେ ମୋର ବୟସ ୨୧ ବର୍ଷ । ଏହି ଏ. ପାଶ
କରି ନୂତନ ଶାଈଁ ଇସ୍କୁରରେ ଯୋଗ ଦେଇଅଛି । ମାୟାଧର ମଧ୍ୟ
ମୋ ବର୍ଷ କଠିନ ଶ୍ରେଣୀରୁ ହୋଇ ପ୍ରଶସ୍ତା ଦେଇପାରି ନ
ଥିବାରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ କେ ଶ୍ରେଣୀରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଅଛୁ । ଆମ୍ଭ
ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସମସ୍ତ ନିରନ୍ତର ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶୋଭାରଖିବାରେ
ପଡ଼ି ଉକ୍ତିଲ ପରି କେବଳ ମୁଁ ଓ ମାୟାଧର । କଲେଜରେ
ପ୍ରବେଶ ଲାଭ କଲ ହିନ୍ଦୀରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ନାନାଦିପ ଦେଶ-
ସ୍ଥଳର ଓ ଲୋକସ୍ଥଳର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗଦାନ କରୁଅଛୁ ।
ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷା, ଉପବାଚକାଦି, ବାଲ୍ୟବିବାହ, ପୌଷ୍ଟିକକରା ପ୍ରଭୃତି
କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନା ପ୍ରକାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ-ନିର୍ଦ୍ଦେଶ, ଆନ୍ଦୋଳନ-ଆନ୍ଦୋଳନ
ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ସମାଜ ଓ ଦେଶର ପାବନତା ଅଗ୍ରବ,
ଅସୁବିଧା ଦୂର କରିବା ଲାଗି ଆମ୍ଭେମାନେ ନିଜକୁ ସମର୍ଥ ବାପୁ
ମନେ କରିଅଛୁ ଏବଂ ସେଥିଲାଗି ଦୃଢ଼ପ୍ରଚେଷ୍ଟ ହୋଇଅଛୁ । ଦେଶର
ପଦପ୍ରକାର କୁସଂସ୍କାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରିବାରେ ମୁଁ
ଓ ମାୟାଧର ଧୂରନ୍ଧର । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବରେ ଶୋରଧା
ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୋଟାଏ ଚଢ଼ଳ ପଡ଼ି ଯାଇଅଛି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଶରବ୍ୟ
କ୍ଷେତ୍ର ଜଣକୁ ଶୁଦ୍ଧିଦେଲେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନେ ବିସ୍ତ୍ରାସପୂର୍ଣ୍ଣ

ନେତରେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ଦେଖୁ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତାହା
ଆଲୋଚନା କରୁଅଛନ୍ତି ।

ଏପରି ସମୟରେ ମୋର ଡ଼ାକ୍ତର କେ ଦାରୁଣ ଆତ୍ମ-ପରୀକ୍ଷା
ଆସି ଉପସ୍ଥିତ । ଆମ ମେନରେ ପ୍ରବେଶ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ
ଗ୍ରେଟ ମଜଲିସ୍ ବୈଠନ ହୁଏ । ଆମ ଦଳର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ
ମେଠାକୁ ଆସନ୍ତି ଏବଂ ମେଠାରେ ରୁହନ୍ ଥିବା ସମସ୍ତ ଶ୍ରମିକ,
ସମାଜଜ୍ଞତାକୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗ୍ରେଟ ବଡ଼ ଲୋକସଭା ଆଲୋଚନା
କାର୍ଯ୍ୟ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ସେହିନ ଆମର ଏକ ପ୍ରାଥମିକ ପରୀକ୍ଷା
ଅଧିବେଶନ ଦେଖୁ ଉଦ୍ଦାତ୍ତ ଓ ଆତ୍ମମୁରରେ ଲୁଚିଛି । ସମସ୍ତ
ମେଠାପ୍ରମୁଖ ହୋଇ କୁଣ୍ଡି ହେବାକୁ ବାହାରର 'ପିଲ'ମାନେ
କେନ୍ଦ୍ର ବସାକୁ ଫେରିଯାଇ ପାରି ନାହାନ୍ତି । କେନ୍ଦ୍ର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦଳ
ଅବେଶୀ ଆଜି ଟିକିଏ ନାହିଁର ଘଟଣା ବେଶି । ପିଆଲକୁ ପିଆଲ
ରୁଦ୍ଧା ପରିବେଷଣ କରୁହେଉଅଛନ୍ତି ଏବଂ ପିଆଲରୁ ଥିବା
ସରଟି କୁଟେଳିକାଳିନ ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ପ୍ରତିମେ କିଛି ସମୟ
ସଙ୍ଗୀତ ଚଳି ଡେଲ ପରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ନାନାବ୍ୟ ସୁକ୍ତି ଚର୍ଚ୍ଚାରେ
ବୈଠନଟି ବେଶ୍ ସରଗରମ ହୋଇ ଉଠିଛି । ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରବସ୍ତ
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ବଦଳିମଣ୍ଡଳ ଉପିବ୍ୟକ୍ତିକ । ନାନା
କଥା ପରେ ମାୟାଧର କହିଲେ, “ଆତ୍ମମାନେ କେବଳ ବଡ଼ ବଡ଼
କଥା କେଇ ମାତ୍ରଲେଇ ଏବଂ ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ କଳ୍ପନା କଳ୍ପନା
ମାତ୍ର ପାଇ ହେଉଅଛି । କିନ୍ତୁ କେବେରୁକିଏ କିନ୍ତୁ ଅଧିକ
ଅନ୍ୟାବ୍ୟାକ ବିଷୟ ଯେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ରହି

ଧୂମ୍ବତାପ୍ତ ।

ପାତ୍ର ଅଛି ସେ ଆଡ଼କୁ କାହାର ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ ।” ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ କହିଲା, “କେଉଁ ବିଷୟ କଥା କହୁଛ ?”

ମାୟା - ଏପରି କେତେ ବିଷୟ ଅଛି, ପାତ୍ର ଅନ୍ୟ କାହାରି ଅପେକ୍ଷା ଆତ୍ମମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ସୁରୁରୁରୁପେ ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇ ପାରିବ ଏବଂ ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ଆତ୍ମମାନେ ପଡ଼ିବାକୁ ନ ହେଲେ ତାହା ସମ୍ପାଦିତ ହେବା ଏକପ୍ରକାର ଅସମ୍ଭବ ।

ଗୋପାଳ କହିଲା—କଥାଟା କଣ ଖୋଲି କହୁ ନାହିଁ କାହିଁକି ?

ମାୟା—ଏଇ ଯେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପରି ଆମ ଦେଶରେ ବର-
ଶୁକ୍ଳ ପ୍ରଥା ସମେ ସମେ ବିପ୍ରାର ଲାଭ କରୁଛି, ଏହାର ଉପାୟ
କଣ କରୁଛ ? ଏହାଦ୍ୱାରା ଯେ କି ଅକଲ୍ୟାଣ ସାଧିତ ହେଉଛି,
ତେଣୁ ଏ ସ୍ୱଳ୍ପ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନ ଦେଖିଲେ ସଫଳରେ ବୁଝାଯିବ ନାହିଁ ।
ଆଜି କାଲି ଯେ ପାତ୍ର ଅକ୍ଷୟ ପଡ଼ିଲା, ସେ ବିବାହ ସମୟରେ ନିଜର
ବିଦ୍ୟା ଅନୁପାତରେ ଟଙ୍କା ଓ ପୌରୁକର ଅପଥା ଦାବ କର
ହୋଇ । ବରଂ ଯେଉଁମାନେ ଯେତକ ଉଚ୍ଚମାନେ, ସେମାନଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ଏ ବ୍ୟାଧି ସେହି ପରିମାଣରେ ପ୍ରବଳତର । କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତାଙ୍କ
ପକ୍ଷରେ ଏହା ଯେ କି ଉଚ୍ଚର ଚିନ୍ତା ବିଷୟ, ତାହା ବୁଦ୍ଧିଶ୍ରୀ
ନ ହେଲେ ବୁଝିବା କଠିନ । ହାତୀର ଶୁଭ ପାଞ୍ଚୋଟି କନ୍ୟା ଅନୁକ୍ର
ତାହାର ତ ଦୁର୍ଗତର ସୀମା ନାହିଁ । ଯାହା ଲୋକଙ୍କର ତ ଏଥିରେ
ସଫଳତା ହୋଇଯିବାର କଥା; ଦରିଦ୍ର ଲୋକଙ୍କର କଥା ବା କଣ

କହିବା ! ଏଥିରେ ପିତା ଯେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କନ୍ୟାକୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦାରୁଣ ଅଭିଯୋଗର ପଲ ବୋଲି ମନେ କରିବେ, ସେଥିରେ ବୈତରୀକଣ ? ଏଥିଲଗି ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ସମୁଦାୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାୟୀ ଏବଂ ଯଦି ସେମାନଙ୍କର ମମାନପ୍ରତି କିଛି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଆଦି, ତେବେ ଏ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀକୁ ପମ୍ପୁଲେ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ବୋଧହୁଏ ଆଉ କିଛି ପଦକ୍ଷେପର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନାହିଁ ।

ମୁଁ କହୁଛି ବାସ୍ତବିକ ଏ ରୂପଥା ଯେ କପରି ଏବେ ଶୀଘ୍ର ଆମ ଦେଶର ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା, ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ! ଏତେବେଳେ ସୁଦ୍ଧା ବେଳ ଅଛି, ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ତାର୍ଯ୍ୟ ଅରମ୍ଭ କଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ପଳ ଚେବାର ଅଶା ।

ମାୟା— ଆରମ୍ଭ କରିବ କିଏ ? ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ସ୍ଵାର୍ଥ ଦେଖି ବ୍ୟସ୍ତ ! “ଅଶାସ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳାକାର”କୁ ଏପରି କରତଳ-ଆମଳକ-ବଦ୍ଧ ଲାଭ କଲେ କେତେ ଜଣ ହତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ପାରନ୍ତି ?

ମୁଁ ଟିକିଏ ଉତ୍ତେଜିତ ହବରେ କହୁଛି— ସ୍ଵାର୍ଥ କଣ ଏତେଦୂର ମନୁଷ୍ୟର ବିବେକ ଲେପ କରି ଦେଇ ପାରେ ! ଏହି ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରଲୋଭନ ଯଦି ଆମ୍ଭେମାନେ ଦମନ କରି ନ ପାରିବା, ତେବେ କୁଥା ନେଶର ଘୋଡ଼ା ନେଇ ସ୍ଵାର୍ଥଚ୍ୟାଗର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ ବଜାଇବାର ଆବଶ୍ୟକତା କଣ ? ନମା କଥା ମୁଁ କହୁଛି, ମୁଁ କେବେନ୍ତୁ ଏ ମତ କଲକରେ ନିଜକୁ କଲକିତ କରିବି ନାହିଁ, ଏ ମୋର ଦୃଢ଼ ପ୍ରଜ୍ଞା; ବରଂ କୌଣସି ଦଶଦ୍ଵ କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତାକର ଦୁଃଖାପନୋଦନ କରି ପାରିଲେ ନିଜକୁ କୃତାର୍ଥ ମନେକରିବ ।

ଗୋପାଳ ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ଏହିପରି ମୂଳକ ଭାବ ଏହାର ମୂଳ ନ ମାରିଲେ ଶେଷରେ ଏହାକୁ ଦମନ କରିବା ଦୁଃସାଧ୍ୟ ହୋଇ ଉଠିବ ଏବଂ ତେଣୁ କରେ ଏହାର ବିଷମତା ଫଳ ଦେଖାଦେବ ।

ମାୟା—ଦେଖା ଦେଲୁଣି ନା ତେବ ? ଏଇ ତ, ଗୋପାଳାପୁରର ଜଣେ କରଣ ଉଦ୍ରେକକର ଗୋଟିଏ ସମ୍ବତ୍ସର ବର୍ଷା ଦିନ । କେବଳ ଏହି କାଳରେ ଅନୁଭା ରହିଅଛି । ଶୁଣିବାର କାଳ ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି କରି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଖା ଦେଖିବ ଯୋଗାଡ଼ ହୋଇପାରିଲ ନାହିଁ । ସେମାନେ ବେଶ୍ କୁଳୀନ ଏବଂ ବରଷା ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଖାନ୍ଦାନ୍ ଥିଲା । ଜନ୍ମାର ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଯାହା କିଛି ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି ଥିଲା, ତାହା ମଧ୍ୟ ଉପହୃତ ଜଞ୍ଜାବଧାନ ଅଭାବରୁ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ମାତାଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଇଚ୍ଛା ଯେ, ଜନ୍ମାଟି ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷିତ ପାତ୍ର ହାତରେ ପଡ଼େ । ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତାନ ଥିବାରୁ ଯେ ପିତାମାତାଙ୍କର ବଡ଼ ସ୍ନେହଧନରେ ପାତ୍ର ହେଉଥିଲା । ତାହା ଡକ୍ଟା, ପିଲାଟି ଯେପରି ଶିକ୍ଷିତା ସେଥିରେ କେଉଁ ପାଖାନ୍ତି ହୃଦୟ ତାକୁ ଗୋଟାଏ କାଣ୍ଡଫୁଲଗୁନ୍ୟ ମୂର୍ଖ ହାତରେ ଅର୍ପଣ କରି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହିବ ? କିନ୍ତୁ ଉପାୟ କଣ ? ଯାହା ପାଖକୁ ଗଲେ ସେହି ଏକ କଥା—“ଦେବା ନେବା କଥାଟା ଛୁଣ୍ଡାଅ ।” କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କ ଘରର ଯେପରି ଅବସ୍ଥା, ସେଥିରେ କୌଣସିମନ୍ତେ କାର୍ଯ୍ୟଟି ଉପାଦେବା ଦୁଷ୍ଟର । ପିଲାଟିର ଦୋଷ ମଧ୍ୟରେ ଟିକିଏ ଖ୍ୟାମଳବର୍ଣ୍ଣ, ନ ହେଲେ ଏପରି ଗୁଣବେଶ ପଡ଼ିଲେ ଖୁବ୍ କମ୍

ଲୋକଙ୍କ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଘଟିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ପମାନ ଦୋଷକୁ ତାକୁ
 ଏପରି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ଘେର କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ସେ ଦିନ ତାଙ୍କ
 ମାତା ଗୋଟିଏ ପାତ୍ର ଅନ୍ତରାଳରେ କରିବାକୁ ମୋତେ ଯେପରି
 ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋକଙ୍କର ଆକୁଳ ହୃଦରେ କହିଲେ, ସେଥିରେ
 ମୋର କଠୋର ହୃଦୟ ଶୁଣି ଧ୍ରୁବରୂପ ହୋଇଗଲା । ମୋର
 ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ନ ଥିଲେ, ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପମ୍ପ କଷ୍ଟ ପିତା
 ହୋଇ ପାଇଥାନ୍ତା ।

ମାୟାଧରର କରୁଣ କାହାଣୀ ଶୁଣି ମୋର ନେତ୍ର ବାହାକୁଳ
 ନହୋଇ ଆସିଲା । ମୋ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ‘ହୋହା’ର ଧୂଆଁ ମୋ ମସ୍ତିଷ୍କରେ
 ପୂର୍ଣ୍ଣମାପରେ ବର୍ତ୍ତମାନ । ବିଶେଷତଃ ନାନା ପୁରୁଷଙ୍କରେ ହୃଦୟ
 ମନ ଶକ୍ତି ଉତ୍ତେଜନାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ‘ସୁରବୀ’ ମୁଁ ଏ ପ୍ରଲୋଭନ
 ପମ୍ପରୁଣ କରି ନ ପାରି କହିଲି, “ସେମାନଙ୍କର ଯଦି କିଛି ଆପଣ
 ନ ଥାଏ, ତେବେ ମୁଁ ଏ ବନ୍ଦୀ ପାଇଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧୂସର ।” ମୋର
 ହୃଦୟ ଆବେଗରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଆସିଲା । ମୁଁ ଆଉ କିଛି କହି ନ
 ପାରି ନିରବ ରହିଲି । ମୋ କଥା ଶୁଣି ଶଶିକାଳ ପମ୍ପରେ ଘରବ
 ହୋଇଗଲେ । ତେଣୁରେ ନିଶ୍ଚୟତା କିଛି କରି ମାୟାଧର କମିତ
 କଣ୍ଠରେ କହିଲି, “ଭାଇ ନପତି, ଏ ପୌରପୂର୍ଣ୍ଣବାକ୍ୟ କୁମ୍ଭର
 ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଯୁକ୍ତ । କିନ୍ତୁ କଥାର ସୁରୁତା କୁମ୍ଭେ ଭଲ କରି
 ଉପଲବ୍ଧ କରି ପାରି ନାହିଁ । ନ ହେଲେ ଏପରି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟର
 ମୀମାଂସା ଏତେ ଶୀଘ୍ର କରି ନ ଥାନ୍ତୁ । କୁମ୍ଭେ ଜଣେ ନେତୃମାନ୍ୟ
 ଜମିଦାରଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଜେ ରେଭେନ୍ସା

ନଳିନୀର ଗୋଟିଏ ଝୁଲୁଳ ରତ୍ନ । କେତେ ଓକିଲ ଜମିଦାର
ହୁଏକୁ ଜାମାତାହୁଏ ଲଭି କରବାକୁ ଲାଲୀବିତ । ବିଶେଷତଃ କୁନ୍ଦ
ପିତାଙ୍କର ମରାମତ ତ କୁନ୍ଦେ ଭଲ କରି ଜାଣ । ଏପରି ଛଳରେ
ଏପରି ଅସମ୍ଭବ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତପସେଷ ପକରବା କୁନ୍ଦର ଅନୁଗତ ।
ଭାତା ଛଡ଼ା ଏପରି ସାମ୍ବିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟନାଲ ମଧ୍ୟ ବରମ ଅଛି ।
କହିଷଣ ପରେ କୁନ୍ଦେ ନିଜେ ଏ ହସ୍ତାବର ଅସାରକା ଭଲ କରି
କୁଞ୍ଜିପାରିବ ।”

ଗୋପାଳ — ଠିକ୍ କଥା କହିଛ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ କଥା ଟିକିଏ
ଅଲଗା, କିନ୍ତୁ ବସନ୍ତ ପକ୍ଷରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଏକହକାର ଅସମ୍ଭବ
ନହୁଲେ ତଳେ ।

“ଆଜି ସେ କଥା. ଯାହା ଦେବାର ପରେ ଦେବ”, ଏହି
କଥା କହି ମୁଁ ସେ ବରୁ ବାହାରି ଆସିଲ ।

ସେବନ ସକାଶେ ସନ୍ତ-ଭାବ ଦେଲ ।

(୨)

ମୋର ଏ “ସମ୍ଭବ” କଥା ଯେମେ ପିତାଙ୍କ ଜାନକୁ ଗଲ ।
ସେ ଏ କଥା ଶୁଣି ହୁଏ ଉଡ଼ାଇ ଦେଲେ ଏବଂ ଅନିକାଳକା
ଘରୁକ ପାଠୁଆ ପିଲାଙ୍କ ଅଭିନୟ ଶିଖାଇ ବିଦ୍ୟୁତ୍ରେ ପଦେଅଧେ
ସମାଲୋଚନା କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ହୁଡ଼ିଲେ ନାହିଁ । ଯାହା ଦେଖି
ଏ କଥାକୁ ସେ ଆଦୌ ବିବେଚନାର ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ମନେ
କଲେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏହା ଶୁଣି ବଡ଼ ମର୍ମାହତ ହେଲି, କିନ୍ତୁ

ହତାଶ ହେଲି ନାହିଁ । ଯେତେ ବାଧା ଦିଏ ମନୁଷ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଥାଏ, ସେତେକ ମୋର ସ୍ୱଳ୍ପ ନୁହେଁ ନୃତ୍ୟର ନୃତ୍ୟଥାଏ । କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧିର ନାନା କୌଶଳ ଉଦ୍ଭାବନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲି, କିନ୍ତୁ କୌଣସିଟି ଚେନର ପଲ୍ଲବେତ ବୋଲି ଗୋଧ ଚେନ ନାହିଁ । ଏହି କଥାଟି ମୋର ପ୍ରଧାନ ଚିନ୍ତା ନୁହେଁ ନୃତ୍ୟର ଉପଲବ୍ଧି । ଯେ ପଢ଼ାଶୁଣା ହୁଏ ଉତ୍ତର କଳିକାକୁ ଆମେ ଘେନି । ଏହିପରି ନାନା ଚିନ୍ତା କଲୁନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଦିନ ଧୂଳିଗଲ । ଦିନେ ହଠାତ୍ ଟିକାକର କଟିକ ଶାଢ଼ୀର ଗନ୍ଧାତ ପାଇ ମୁଁ ଘରକୁ ଚାଲିଗଲି । ଅନେକ ଛାତ୍ରର କବିଗଳ ଲାଗି ଚାଲିଯା କଲେ, କିନ୍ତୁ ନିୟତିର ଆଦେଶ ବେଳେ ବଦଳାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ମୋର ପଢ଼ାଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତର ପରେ ପିତା ଅନୁମାନକ ହୃଦୟରେ ନିଦ୍ରାରୁଣ ଆସାର ଦେଇ ସମାବେଶନ ତାଟି ଚାଲିଗଲେ ।

X

X

X

X

ଏହାପରେ ଅନେକ ଦିନ ଧୂଳିଗଲ । ଗମ୍ୟର ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଅନୁମାନକର ଶୋକର ଦେଶ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ମନ୍ଦିରର ହୋଇଯାଇଛି । ଦିନେ ମାତା ପାଣ୍ଡୁନୟନରେ ମୋର ବିବାହ କଥା ଉତ୍ତରାପନ କଲେ ଏବଂ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସୁଯୋଗ ଦେଖି ମୋର ନିର୍ବାଚନ ପାଣ୍ଡିକ କଥା ଶାଢ଼ୀ ଆଗରେ କହିଲି । ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ, ଯେ ତାଙ୍କର ନୟନର ମଣି, ସମାଧିର ଏକମାତ୍ର ବନ୍ଧନ ମୋତେ ଏପରି ଗରିବ ଘରେ ବିବାହ ଦେବାକୁ ସମ୍ମୁଖୀ ଅସମ୍ଭବ ହେଲେ । ଏଥିରେ ମୋର ଏକାନ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶି ମୋ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣୋପମ ସ୍ୱର ମନରେ ପଡ଼ିଲେ କଥୁ ଦେବ, ସେଥିରେ ଆଉ ବେଶି କର

ହୁଏତୁ ।]

କିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ କହିଲେ, “ବେବେ ମୁଁ ହିଅକୁ ଆଗିତେ
ନ ଦେଖିଲେ କେବେ ବାହାଘର କରିବି ନାହିଁ ।” ଏ ଅଭିଳାଷ
ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ କହିଲି, “ବେବେ-
ବେବେ ନିଶ୍ଚୟ ସପତାରେଇ କରିବାକୁ ହେବ, ତେବେ ଦେଖିଲେ
କରି ତା ନ ଦେଖିଲେ କଣ ?” ଶେଷରେ ଅବାଧରେ ମୋହର
ପ୍ରସାବ କୁହୁତ ହେଲା ଏବଂ ବିବାହର ଦବସ ମଧ୍ୟ ପିଇ
ଗୋଇଗଲା ।

ମୋର ବଡ଼ଜାଳ-ପୋଷିତ ବାପା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବାକୁ ଆଶାରେ
ହୃଦୟ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲା । ଏହି ଥର ଜଗତକୁ ତ୍ୟାଗର
କଲମ ଦୁଶ୍ମାନ ଦେଖାଇ ଦେଇ । ନଦୀ ପ୍ରତି ମୋହର ଦୃଢ଼
କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠାରେ ଦେବବାସୀଙ୍କୁ ପ୍ରମିତ କରିଦେଇ । ଏ ନୂତନ
ଆଦର୍ଶ ଶିକ୍ଷିତ ଗମାଜରେ ଏକ ବୟସ୍କ ଆନ୍ଦୋଳନର ସମ୍ପ୍ରପାତ
କରିଦେଇ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜନ୍ୟାଜନ୍ମା ମୋର ଶୁଦ୍ଧ-ଦାନବ-
ସୂତାରୁପୀ ଅବତାର ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରିବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ
ପରାତପକ୍ଷରେ ମୋର ନାମ ଉଚ୍ଚହୃଦରେ ଘୋଷିତ ହେବ ଏବଂ
ଦେଶବାସୀଙ୍କର ଏ ଅଭିନବ-ସମୟମାନ୍ୟ କଣ୍ଠରେ ଧାରଣ କରି
ଦେବନ ପାତ୍ରୀକ କରିବ । ଏହିପରି ନାନା ସୃଷ୍ଟିକଳ୍ପନାରେ ମୋର
ହୃଦୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଆସିଲା । ଷଣ୍ଢକାଳ ପାଇଁ ମୁଁ ଜଗତର ଅସ୍ଥିତ
ବସ୍ତୁ ହୋଇଗଲି ।

(୩)

ଶୁଭକର ଶୁଭକ୍ଷଣରେ ମୋର ବିବାହ ହୋଇଗଲା । ଯେତେ-
ବେଳେ ପ୍ରଥମେ ମୋର ଜନ୍ମ ଦର୍ଶନର ସୁଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି,

ଯେତେବେଳେ ସେ ଛୁମିରେ ଶାଶିତା । କନ୍ୟାର ଆପାଦ ମସ୍ତକ
 ବସ୍ତରେ ଆବୃତ୍ତ, କେବଳ ଗୋଟିଏ ହସ୍ତ ବାହାରକୁ ଦେଖା
 ଯାଉଅଛି । ତା ଭଗବାନ ! ମୋ ଅଧଃସ୍ଥରେ କଣ ଲେପା
 ଲେଖିଥିଲ ? ପାଠକ, କିପରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରବି, ଯେ ବର୍ଣ୍ଣିତା
 କିପରି ? ବାହାର ସେ ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ହୃଦୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି
 ଅବଲୁପ୍ତ କାଠର ମଞ୍ଜି ଦେଖିଛ କି ? ବର୍ଣ୍ଣିତ ଠିକ୍ ସେହିପରି ।
 ଯେପରି ଅମାବାସ୍ୟାର ସମସ୍ତ ଅନ୍ତରାଳ ଯେଠାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାବଧି
 ଘଟାଇଅଛି । ମୁଁ ଆଜି ବେଶି ଶୟନୀୟ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ପାରିଲି
 ନାହିଁ । ମୋର ମସ୍ତକ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ହୋଇ ଅଗିଲ । ବ୍ୟାଧିମୟ
 ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲା । କଣ କରବି, କିଛି ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ ।
 ଶେଷରେ କଣ ଗାରି କେଜାଣି ପ୍ରବଳ ଶେରରେ ସେ ଦରୁ ନିସ୍ତ୍ରାନ୍ତ
 ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଯେତେବେଳେ ରାତି ଦିଗ୍ରହରୁ କିଛି ନିକ
 ଯାଇଅଛି । ନୈଶ ପ୍ରକୃତ ଗୋପିତବତ୍ ପ୍ରବ୍ୟ, ଗନ୍ଧାରି । ଉପରେ
 ଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ନକ୍ଷତ୍ର ମଣ୍ଡଳୀ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବିରାଟ ସଙ୍କର
 ଆବୃତ୍ତନ କଣ ବସିଅଛନ୍ତି । ମୋତେ ଦେଖି ପନରେ ଯେପରି
 ବହୁଳରେ ହସି ହସି ପରଲର ଉପରକୁ ଢଳି ପଡ଼ିଲେ । ଯେଉଁ
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାମୟୀରଜମାର ଅପରୂପ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ବିଳାସରେ ମୁଗ୍ଧହୋଇ
 ମୁଁ ଆତ୍ମବିସ୍ମୟ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲି, ସେ ଆଜି ମୋପକ୍ଷରେ ରାତିବ୍ୟ
 ପରି ଦୁର୍ବୋଧ, ଗୁଡ଼ ରାତିବ୍ୟମୟ । ଏପରି ସମୟରେ ଗୋଟାଏ
 ନିଶାଚର ପକ୍ଷୀ ଯେପରି ମୋତେ ଉପହାସ କଣ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଉପର
 ଦେଇ କେଁ କେଁ ଶବ୍ଦ କରି ଉଡ଼ିଗଲା । ମୁଁ ଆଜି ବେଶି ଶୟନୀୟ
 ସେଠାରେ ରହି ପାରିଲି ନାହିଁ । ମୋର ପଡ଼ିବା ଘର ବଢ଼ିଗାରେ

ପାଇଁ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲ । ଶାନ୍ତିର କହୁଡ଼ିନ ପୁଅଟିର ପାଦାଘାତି ଯୁଁ
 ପାଣି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଡ଼ି କଣିଥିଲା, ଏହି ଆଜି ମୋ ଜୀବନକୁ ଚାନ୍ଦରେ
 ଲଳିତ କରିଦେଲା । କଳ୍ପନାପଥରେ ପରିଣାମପୂର୍ବକ ନୃତ୍ୟ
 ଦେଇ ଭବିଷ୍ୟତର ନେତୃତ୍ୱ ଗୁଣଗତ ଆକୁଞ୍ଚଳ; କିନ୍ତୁ ପବୁ
 କୁଆଟିର ପୁରୁଷତ୍ୱ ପରି ଉଦୟିତଗଲା । ପାଗରବନ୍ଧରେ ଯେତେ
 ବେଳେ କୁଆର ଉଠେ, ସେତେବେଳେ ନବୀନପୁର ସେ ନେ-
 କରେ, ମୋର ଅପାଧ କିଛି ନାହିଁ, ମୁଁ ବ୍ୟାଧି ପ୍ରବଳ ନେଧାରେ
 ପମର ଜଗତକୁ ଭୟାବ୍ୟ ଦେଖି, ସେତେବେଳେ ମନୋହର ବାଧା
 ଶୁଣି କଥା ମନରେ ବଦଳୁ ଗୁଣା ହୁଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କହୁଣ୍ଡଣ
 ପରେ ଋଷା ନିବୃତ୍ତିର ଯେଉଁ ମାତେ ପମର ତର୍କିଷ୍ଟ ନିଜାଭାସ ।
 ପାଗର ନିଜର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ବୁଝିପାରି ନାହିଁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱପ୍ରସ୍ଥ
 ଏ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପ୍ରକଟିତ କରି ଆସିଲା । ମନୁଷ୍ୟ ହୃଦୟରେ
 ମଧ୍ୟ ପମର ପମରରେ ଏହିପରି କୁଆର ଉଠେ । ସେତେବେଳେ
 ଆବେଶ ଉତ୍ତରଜନାରେ ହୃଦୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଜାଭାସ । ସେ ମନେ-
 କରେ, ମୋର ଅପାଧ କାର୍ଯ୍ୟ ଜଗତରେ କିଛି ନାହିଁ, ମୁଁ ଯେ
 କୌଣସି ଚ୍ୟାତ ପ୍ରାକାର ଭୟବାକୁ ପମର, ହୃଦୟର ବଳବାହ
 ବାହ୍ୟ ପ୍ରକୃତିକୁ ଦମନ କରିବାକୁ ପମର । ମନୁଷ୍ୟ ସେତେବେଳେ
 ଶବ୍ଦର ଶକ୍ତିପରେ ନିର୍ଭର ପ୍ରାକାର କରି ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ ।
 ହୃଦୟର ପମରତ୍ୱେନା, ଜଗତା ଦୂର ହୋଇଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଲଜାର
 ଲପଟିମ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଉତ୍ତରଜନା ଶାନ୍ତିର ହୋଇ ଆନନ୍ଦ
 ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜର ଶାନ୍ତି ଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ପାଇ ଲଜାରେ
 ମୁଣ୍ଡମାଣ ହୋଇ ଶାନ୍ତିପଥେ । ମୋର ଅବସ୍ଥା ଠିକ୍ ସେହିପରି

ହୋଇଅଛି । ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଜକୁ ଶକ୍ତି ପାଶ ନ ଥିଲି; ଅନ୍ତର୍ନିହିତ
ଦୁର୍ବଳତାର ପରିଚୟ ପାଇପାରି ନ ଥିଲି । ଏହିପରି ନାନା କ୍ଷବଳା
ମନରେ ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ହେବାକୁ ଲାଗିଲି । କିନ୍ତୁର ଜଟିଳ ପାଶ ନିମ୍ନ
ଫେପର ମୋର ଶ୍ୱାସରୋଧ କରି ଆସିଲା । ଅନନ୍ତର ଦୁର୍ଭିକ ଦଂଶନ
ଦୁଇପିଟା ଲାଗି ନିଦ୍ରାବଦ୍ଧଗଳର ଶାନ୍ତମୟ ନୋଡ଼ରେ କେତେ ଥର
ଆଞ୍ଚୁ ଖୋଜିଲି, କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ଚେଷ୍ଟା ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା । ପ୍ରହରର
କିଛି ପୂର୍ବରୁ ଟିକିଏ ଚନ୍ଦ୍ର ଆସିଲା । ଯେ ଏଣି ନାନା ଦୃଶ୍ୟପୁଷ୍ପ ।
ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କଲେଣି, ସେତେବେଳେ ପୂର୍ବଦିଗ
ଏକ ଗୋଲପା ଆଗରେ ରହିତ ହୋଇ ପାଇଅଛି, ତଥୁ ଗାଡ଼ାକୁ
ପକ୍ଷିମାନଙ୍କ ଜଳଜୟରେ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ମୁଖରୀର ହୋଇ ଉଠିଅଛି,
ପ୍ରହରର ଶୀତଳ ସମୀରଣ ଦରେ ଦରେ ପରିମଳ ବିଚରଣ
କରୁଅଛି ଏବଂ କର୍ମମୟ ଜଗତରେ ଏକ ଅସ୍ଥିର ଆନନ୍ଦ ଓ
ଆଶୀର୍ବାଦର ଧାର ଶ୍ରେ ପଡ଼ୁଅଛି । କିନ୍ତୁ କାହାଣୀ ସହିତ ମୋର
ହୃଦୟର ମେଳ ନାହିଁ । ଏକ ବେପୁର ସ୍ୱପ୍ନଶୀରେ ମୋର ଅନ୍ତର
ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠୁଅଛି । ଗ୍ରାମର ପଶୁ-ପକ୍ଷୀ, ନୃସିଂହ, କାହାଣୀ
କାହାଣୀ ମୋ ପ୍ରତି ସଦାବିରୁଦ୍ଧ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଯେପରି ଅପରିଚିତ
ପରି ମୋ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଅଛନ୍ତି । ଯଦ୍ୟାପି ରହିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ
ଅସମ୍ଭବ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେହିଦିନ ୧୭ଟା ଗାଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ
ଅନ୍ୟାୟବ୍ୟବସ୍ଥା କାର୍ଯ୍ୟର ଛଳନା କରି ମୁଁ କଟକ ଯାତ୍ରା କଲି ।

(୪)

ପାହା ମନରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଳବ୍ଧ ପ୍ରବେଶ କରିଅଛି, ବାହାରର
କୌଣସି ବସ୍ତୁ ତାକୁ ଶାନ୍ତ ହେଇ ନ ପାରେ । ମନେ କରିଥିଲି,

ସତରଞ୍ଜର କର୍ମସ୍ରୋତରେ ଗଞ୍ଜର ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ
ଆନନ୍ଦ-ଆଳାପ ଦ୍ଵାରା ଏ ଘରୁଣାର ଅବସାନ ହେବ; କିନ୍ତୁ
ହୃଦୟର ବିଚକ୍ଳାଳାରେ ପମୟ ବିଷମୟ ହୋଇ ଉଠିବ । କେତେ
ଥର ସକଳୁ କଲି, ମାୟାଧର ପ୍ରଭୃତି କେତେଜଣ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ
ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଆଗରେ ମୋର ଦୁଃଖକାହାଣୀ କହି ହୃଦୟର ଭାର
ଟିକିଏ ଲଘୁ କରିବ । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖ ମନ ଏଥିରେ ଗନ୍ତୁଆରଇଣ
ଜଳ । ମିଥ୍ୟା ଅନ୍ଧମାନର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଏ ସୁନତା ସ୍ତ୍ରୀକାର
କରିବାକୁ ଅନୁଗ୍ରହ କରୁନାହିଁ 'ମନେ କଲି । ଯେଉଁମାନେ ମୋର
ମନର ଦମ୍ଭ ଓ ସାହସ ଦେଖି ବିସ୍ମିତ ହେଉଥିଲେ, ସେମାନେ
ମୋର ଏ ଦୁଃଖରା ଦେଖି କଣ ମନେ କରିବେ ? ଯେଉଁମାନେ
ମୋହର ବିବାହ କଥା ଶୁଣି ମୋତେ ଜଣା ଚ୍ୟାଗୀ ବର ବୋଲି
ଗାଉଥିଲେ, ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୁଣୁ କାୟୁଛୁପି ବୋଲି ଘଣ୍ଟା
କରିବେ, ଏକଥା ମୋର ସହ୍ୟ ହେଲା ନାହିଁ ।

ଏତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଲୋକ ମୋର ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି,
ମୋର 'ସ୍ଵାର୍ଥଚ୍ୟାଗ'ର ସୁଖୀତ କରନ୍ତି । ଧୂଳି ମୋତେ ! ଧୂଳି
ମୋର 'ସ୍ଵାର୍ଥଚ୍ୟାଗ'କୁ ! ସେ ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ମୋର ହୃଦୟରେ
ଶେଳବିଜ ହୋଇଯାଏ । ଭିତରର ଏ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଵାଦ କଥା ବୁଝିବ
କିଏ ? ମୋର ନିଜ ଡାଚଗଡ଼ା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର କଥା କାହାକୁ କହିବ ?
କଥାରେ ଅଛି, “ଆଉ କିଆକୁ ଇଲଦ୍ କଥା !”

ମତାଳଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଖାତୁରରେ ପହଞ୍ଚି ପାଏ । ପ୍ରତି
ପହଞ୍ଚି ମର୍ମ ପ୍ରାୟ ଏହିପରି— “କେବେ ଆସିବୁ ? କେବେ ହୁଅ

ହେବ ? ମୋତେ ଏ ବିଷୟର ଆଉ କିଆଁ କଲବଲ, ଉଚିତ କଣ
 ଯାଉଛି ? ଚାଲିଯିବୁ, ତୋ ବାପାଘର ପରେ ତୋ ଶିଷ୍ୟବାସ
 ଗୋଟିଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହେଉ ମୁଁ ଟିକିଏ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ମନରେ ଶାନ୍ତିରାଜ ନାମ
 ନେବି । କିନ୍ତୁ ତୋ ଭାବ ଗଢ଼ା ଦେଖି ମୋ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଶୁଖିଲ
 ନାହିଁ । ପରଦରୁ ଝିଅଟା ଆସି ଦେଲେ ହେଲେ ସୁଖ ପାଇଲ ନାହିଁ
 ଯାହା ଶୁଣିଲେକର ସବୁ । ସେ ସୁଖ ଯାହା କପାଳେ ନାହିଁ, ମୁଁ ତାକୁ
 କି ହସେବାପ ଦେବି ? ଆଉ ପାଠ ନ ପଢ଼ିଲେ କଣ ହେବ ନାହିଁ ।
 ତମମାନଙ୍କ ସୁଖରେ ଲଳିତା ଲାଗି ତୋ ବାପା ଯଶସ୍ବତୀ ସମାପ୍ତ
 ଯାଇଅଛନ୍ତି । ତାକୁ ଧୋଇ ଶୁଖେଇ ଖାଇଲେ ପରିବ ନାହିଁ ।
 ତାକୁ ଜଗାଉଣା ନ କଲେ ବାରି କୁଟ ଖାଇପିବେ । ମୁଁ ତ ଆଜ
 ଅଛି, କାଲି ନାହିଁ । ମୁଁ ଆଉ ଏ ଜଗାଳରେ କେତେ ଦିନ ରହି
 ହୋଇ ଦରପନ ହେଉଥିବି ? ମୋ ପାଇଁକି ତୋ ମନରେ କଅଣ
 ଟିକିଏ ଦୟା ଉଠୁନୁ ନାହିଁ ? ଇଚ୍ଛା, ଇଚ୍ଛା ।"

ମୁଁ ପ୍ରତି ପକ୍ଷ ମନୋଯୋଗ କରି ପଡ଼ି । ପ୍ରତି ପକ୍ଷରୁ
 ମାରାକର ଅଶାନ୍ତ ଓ ଅସନ୍ତୋଷର କଣ୍ଠରୁ ବୁଝିପାରେ, କଲ୍ପନା-
 କର୍ମରେ ଗୋଟିଏ ଅନାଥା ବାଳିକାର ମାରବ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ ଶ୍ବାସ
 ଶୁଣିପାରେ, ନିଜକୁ ଏ ପମସ୍ତ ଅନର୍ଥର ମୂଳ ବୋଲି ଗତ ଧନ୍ୟବାଦ
 ଦିଏ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ସେ ନିର୍ଜନ କଣ୍ଠର ସେ ନିଶ୍ଚଳମୟ
 ଦୃଶ୍ୟ ଓ ଦଳାକଳ୍ପକବୋଳା ଦ୍ରୁତ ମନେ ପଡ଼େ, ସେତେବେଳେ
 କ୍ଷବେ, ସେହି ନବଦଳଣ୍ୟାମରୁପିଣୀକୁ ବନ୍ଧରେ ଧାରଣ କରେ
 ପାଦ ଜବନଟା କଟାଇବାକୁ ହେବ, ସେତେବେଳେ ହୃଦୟ

କମିତ ଦୁଃ, ମନସ୍ତ ବିବେକ ଲୁପ୍ତ ହୋଇଯାଏ । ମାତାଙ୍କ ପଟର
କହିବା ଶକ୍ତି ଓ ମାତାଙ୍କ କରମ୍ପନା ମୁଁ ହୁଲିଯାଏ ।

ସମୟ କାହାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ । ଦୁଃଖରେ ଦେଉ
ହୁଏତେ ଦେଉ, ସମସ୍ତଙ୍କ ମନସ୍ତ ଗୁଜୁରି ଯାଏ । ମୋର ଏ ଦୁଃଖମୟ
ଜୀବନର ୨୮ ମାସ ଏହିପରି କଟିଗଲା । ମୂନାକୁଟି ଆଉ ଅଳ୍ପ
ଦିନ ଅଛି । ବୁଝର ସୁଖନିତ ମନରେ ଅଜନ କରି ମୋର
ମର୍ତ୍ତ୍ୟମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠୁଅଛି । ବିଦେଶର ଶୁଭ,
ଲବ୍ଧି ଶବ୍ଦକୁ ଆତ୍ମୀୟ ହୃଦୟମାନଙ୍କ ଆଦର ସ୍ନେହରେ କହି ଦିନ
ସୁଧାମିଳୁ କରି ଅସିବା ଲାଗି ସମସ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠୁଅଛନ୍ତି ।
କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ମୁଁ—ମୋର ଅନ୍ତର କେଉଁଠାରେ ? ହୃଦରେ ଶୀଘ୍ର
ଦେଖୁ ପିତାଲାଗି ମାତାଙ୍କଠାରୁ କେତେଦୂର ପଟ ପାଇଲଣି । ସେମାନେ
ବୁଝଇ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ଶବ୍ଦରେ ମୋତେ ଅନାଇ ବସିଥିବେ । ଦେଉ
ବିରାଡ଼-ସନ୍ତାପ ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବୁଲିଯିବା ଆଶାରେ ମନକୁ
ପାନ୍ଥୁନା ଦେଉଥିବେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ କଣ କରବ ? ଜାଣି ଶୁଣି କପରି
ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡରେ ଝାପ ଦେବ ? ପେଟି କଷ୍ଟ ବିଦେଶରେ ଟିକିଏ
ସନ୍ତ୍ୟ ହୋଇ ଅସୁଅଛି, ଦରକୁ ଗଲେ ପୁନର୍ବାର ସେ ସୁପ୍ତସିଂହ ତ
ଜାଣିତ ହୋଇ ଉଠିବ ! ନାଁ, ନାଁ, ବୁଝା କାହିଁକି ନିଜ ହୃଦୟ
ବୁଝିବରେ ସନ୍ତାପ କରବ ?

ହେଉ ଆଉ ଅଳ୍ପଦିନ ରହିଲୁ, ଦରକୁ ଗଲେ ଆତ୍ମୀ
ହୋପଡ଼ି ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ, ଜାଣିଶୁଣି ଗୋଟାଏ ବର୍ଷ ନଷ୍ଟ

କରିବାକୁ ଯେବ । ଏହିପରି ନାନା ଛଳନା ଦେଖାଇ ଘରକୁ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ପକାଇ ଦେଇ ମୁଁ କହିକ୍ଷଣ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହିଲି ।

କଲେଜ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ନାନା ସୁଖକଳ୍ପନା କରି ଉତ୍ସୁକ ହୃଦୟରେ ଦିନି ଦିନି କିଏ ସ୍ନେହନ ପାଖକୁ, କିଏ ସ୍ତ୍ରୀମଣି ପାଖକୁ, କିଏ ନିଜେଇକୁ ଧାମୋନ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ—ନିଷ୍ଠୁର ମୁଁ—ହୃଦୟହୀନ ମୁଁ—ଜ୍ଞାନୀ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏ ସମସ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଅଟଳ ଅଟଳ ରହିଲି ।

(*)

ହୁଟିର ପ୍ରାୟ ୧୦।୧୨ ବନ ଅନ୍ତର ହୋଇଗଲାଣି । ଦିନେ ସକାଳେ ଖଣ୍ଡେ ବନ୍ଧା ଧରି ବସି ମୁଁ ଗଣ୍ଡର ଚନ୍ଦ୍ରାମଣ୍ଡ । ପୁଅବର ବର୍ଣ୍ଣନାୟ ବନ୍ଧୁ ଆଡ଼କୁ ମୋର ମନ ନାହିଁ । କେବଳ ବନ୍ଧୁକୁ ଏକଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ମୁଁ ନାନାବନ୍ଧୁ ଭାବୁଛି । ଏପରି ସମୟରେ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ପିଆନ ଆସି ହାତରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ଦେଲା । ମୋର ବନ୍ଧୁମାନ ଧଉଧଉ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ମୁଁ କମ୍ପିତ ହୃଦୟରେ ଲପାପାଖଣ୍ଡି ଖୋଲିଲି । ଟେଲିଗ୍ରାଫର ମର୍ମ ଏହି— “ସୁଶୀଳା ଶ୍ରୀ ବେମାର, ଅବସ୍ଥା ଆଶଙ୍କାହୀନ, ଶୀଘ୍ର ଆସୁଅ” କାଚନଖଣ୍ଡି ଧରି ଅନେକକ୍ଷଣ ଶୂନ୍ୟପ୍ରାଣରେ ଉପରକୁ ଅନାଇ ରହିଲି । ସମସ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରାସ୍ରୋତ ଦେପରି ଦୌଡ଼ ବାଧା ପାଇ ପୁନଃ ହୋଇଗଲା । ଥରେ ଗୁଡ଼ିଲି, ମୋଠାରୁ ବଳ ସଂସାରରେ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ନିର୍ମମ କିଏ ଅଛି ? ପାଦାକୁ ଏତେ ଶୁଦ୍ଧ ଏତେ ଆଦରରେ କଣ୍ଠରେ ଧାରଣ କରିବା ବୋଲି ଜୋର ଆଣିଥିଲି, ତାକୁ ଏପରି

ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ ଯେତେବେଳେ କରୁଥିଲେ ! ନିଜକାନ୍ତି ଭଲ କର
 ତେଣୁତ ନ ନିଜରୁ ଅନ୍ଧେ ରାଜକରଣର କୋମଳ ସାପଣ
 ଜପସୋନ ନ କରୁଥି, ଦୁଃଖଜ୍ୟୋତିରରେ ଅକାଳରେ ହେ
 ପଡ଼ିଲା ! ଦୁଃଖିନ ଶୁଣୁଠାକୁସୁଖୀକର ବିଦାୟକାଳୀନ କରୁଣ
 ପ୍ରାର୍ଥନା ମନେ ପଡ଼ିଲା—“ଜାବା, ମୋର ଦୁଃଖୀଧନକୁ ତମ
 ହାତରେ ସମର୍ପଣ କରୁଥିଲେ, ତାର ଯେମିତି କିଛି ଅପଦ ନ ହୁଏ ।”
 ଆଉ ବେଶିକଣ ରାଜପାରିଲ ନାହିଁ ।

ସେହି ଦିନ ୨୫। ସମୟରେ କୁହାଉଥିଲେ ଗାଧା କଲ ।
 ଘରକୁ ଆସି ଦେଖିଲ, ବୈଠକଟାନାରେ ଅନେକ ଲୋକ ହୁଣ୍ଡି,
 ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖରେ ଗୋଟାଏ ବିଷାଦକାଳିନୀ ପଡ଼ି ଯାଇଥିଲା । ମୁଁ
 କାହାଣୀକୁ କିଛି ନ କହି ଏକାବେଳେ ଖୋଜି ଉଠିଲୁ ପଣିପାଲ
 ଦେଖିଲ, ମାତା ବେଶିଣୀ ପାଶ୍ଚାତେ ବସି ଆସୁଲ ଦୁଷ୍ଟିରେ ଶୁଣି
 ରାଜଅନ୍ଧକୁ, ତାହା ପଞ୍ଜା କରୁଥିଲା । ମୋତେ ଯେଉଁ ମାତାକର
 ଶୋକସମୁଦ୍ର ଉଠିଲ ଉଠିଲ, ସେ ବେତନ ଲାଗିବାରୁ ଲାଗିଲେ ।
 ମୁଁ ବେଶିଣୀର ଅବସ୍ଥା ଦେଖିବା ଲାଗି ଧୀରେ ଧୀରେ ଶଯ୍ୟା
 ନିକଟକୁ ଗଲ । ସମୀପସ୍ଥ ଘୋଷେଇର ଉଡ଼ିଲ ରାଣ୍ଡିରେଖା
 ବେଶିଣୀର ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ପଡ଼ିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏ କଣ ? ବେଶିଣୀ
 ଆଖିକୁ ଦୁଷ୍ଟିପାତ କଲାମାତ୍ରେ ମୁଁ ତମନ ଉଠିଲ । କି ଏକ
 ଅନୁରାଗ ସିନ୍ଧୁରେ ମୋର ହୃଦୟର ସମସ୍ତ ଜ୍ଵାଳାଦନ୍ତଣା
 ପ୍ରଜ୍ଵଳିତ ହୋଇଗଲା । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣରେ ଏପରି ରୂପ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତପାରେ
 ଦେଖି ନାହିଁ । ପୀଡ଼ା ହେବୁ ମୁଖ ବିବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ସତ୍ୟ

କିନ୍ତୁ କି ସୁଲଭତ ଦେହ ! କି କମଳାୟତା ! ଶୁଣିଆନନ୍ତ ଯେପରି
ଗୋଟିଏ ଲବଣ୍ୟ ଓ କୋମଳତାର ଚରଣ ଚନ୍ଦ୍ରଟି ଯାଉଅଛି ।
ବିଶେଷତଃ ଚଞ୍ଚଳ ଆକର୍ଷଣ-ପ୍ରତ ନୟନଯୁଗଳର ଯେଉଁ ଅପୂର୍ବ
ଦେଖିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଏହାହିଁ ପ୍ରଥମ ।

ମୁଁ ଦାସୀ ହାତରୁ ପଞ୍ଜା ନେଇ ନିଜେ ବ୍ୟଜନ କରିବାକୁ
ଲୁଗିଲି, ସୁଶୀଳାର ଆହ୍ୱେଷ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଲୁଗାବନ୍ଧୁ ଅନ୍ତରର ସନ୍ତୁଷ୍ଟ
ପ୍ରାର୍ଥନା କଲି । ମୋର ଅନୁରାଗଧ୍ୟୋତ ପୃଥସ୍ୱର ଆକାଶକୁ
ବ୍ୟାକୁଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ବୋଧହୁଏ କୃପାମୟୀଙ୍କ ଚରଣ ଚଳେ ପଡ଼ିଥିଲା ।
ଖୁବ୍‌ଦିନପରେ ନିମେ ସୁଶୀଳାର ଚୈତନ୍ୟ ପକ୍ଷର ଦେଲି । ସେ
ପଦେ ଅଧେ କଥା କହିବାକୁ ନିମର୍ଣ୍ଣ ଦେଲା । ମାତା ସୁଶୀଳାର
ହସ୍ତ ଧାରଣ କରି ପାଶୁ ନୟନରେ କହିଲେ, “ମା, ତମକୁ
କଥା କହିବାର ଦେଖିବି, ମୋର ଏ ଭରସା ନ ଥିଲା ।” ବର୍ତ୍ତମାନ
ସୁଶୀଳାର ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ଫଳେ ଯେଉଁ ଆସୁଅଛି । ସେ କହିଲା, “ମୋର
ଅସାର ଝଟନରେ କିଛି ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ । ମୋର ମରଣାନ୍ତ ମଙ୍ଗଳ ।”
ମାତା ବାଧା ଦେଇ କହିଲେ, “ମା, ସେ କଥା ଆଉ ମୁହଁରେ
ଧରି ନା ! ଲୁଗାବନ୍ଧୁ ଆମ ପ୍ରତି ସଦୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ବସନ୍ତ
ପାଞ୍ଚ ଦିନ ଦେଲା ତୋ ଶେଷପାଖରେ ବସି ଦିନଗୁଡ଼ିକ ସେବା
କରୁଛି ।” ମୋତେ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଦେଖି ମାତା ଏହି କଥା
କହି ଭରସା କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତରର ଛଳନା କରି ବାହାରି ଗଲେ । ସୁଶୀଳାର
କଥା ଶୁଣି ମୋର ହୃଦୟ ଉତ୍ତଳି ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ଆଉ ସତ୍ୟ କଣ
ପାରିଲି ନାହିଁ । ସୁଶୀଳାର ଶଯ୍ୟା ନିକଟକୁ ଯାଇ ତାହାର ହସ୍ତ

ଧୂସ୍ରପ୍ତା ।]

ଧାରଣ କରି କହିଲ, “ସୁଶୀଳା ! ସୁଶୀଳା ! ମୋ ଦୋଷ ଉମା
କରି । ମୁଁ ଉମାର ଅସୋକୀ, ତଥାପି ତମ ପରି ଗୁଣବତ୍ତା ରମଣୀ
ପକ୍ଷରେ ସବୁ ସମ୍ଭବ ।” ମୋ କଥା ଶୁଣି ସୁଶୀଳାର କପୋଳ
ଲଜ୍ଜାରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇଗଲା, ନେତ୍ର ନିମ୍ନଳ ହୋଇ ଆସିଲା ।
ମୁଁ ତାର ବକ୍ଷୀ ଓଷ୍ଠାଧରରେ ମୋର ଓଷ୍ଠାଧର ମୁଦ୍ରିତ
କରିଦେଲି । ସୁଶୀଳାର ଶୀର୍ଷ ନାନ୍ଦୁଳତା ମୋର ଜନ୍ତୁରେ
ବେଶ୍ଟିତ ହୋଇଗଲା ।

ମୋହର ଶ୍ରେଣୀ

ରାଧାଶ୍ୟାମ ବାବୁଙ୍କ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଏବେ ଶୋଚନୀୟ ବୋଲି ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡେ ମୁନୁଡ଼ି କାନ୍ଦାରି ଧାରଣା ନ ଥିଲା । ଜଣେ ପାଧୁ ପରୁ ଧୂରୁଣ ବୋଲି ନାଟର ମୁଖ୍ୟର ଥିଲେ ମୁଣ୍ଡା କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ଜାଲ ଜଙ୍ଗଲଟିର ପିରିସ୍ତାଦାସ କାମ କରି ଯେ ଯେ ବେଳେ ତ' ପଇସା ରଖିପାରି ନାହାନ୍ତି ଏ ପରେତ ନାହା ମନରେ କେତେ ଘ୍ନାନ ପାଇ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ରାଧାଶ୍ୟାମ ବାବୁଙ୍କ ଅନ୍ତଃସ୍ଫୁର୍ତିଦ୍ଵାରା ଯେତେବେଳେ ମହାଜନମାନେ ପିପିଲିକା ପଲପର ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଧାଉଁଛନ୍ତି ତେବେକୁ ଲାଗିଲେ, ପ୍ରକୃତ ଅବସ୍ଥା ବୁଝିବାକୁ ନାହାନ୍ତି ବାଣ ରହିଲା ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଅନେକେ ଶାନ୍ତିରେ ଟିକିଏ ନିଶ୍ଚାସ ମାରି ନିଶାକସନ୍ତ୍ର ପରିବାରବର୍ଗକୁ ପାନ୍ଥୁନା ତେବେ ଲାଗି ଲେ

କି ହୋଇ ରାଧାଶ୍ୟାମ ବାବୁଙ୍କ ଦୁଆରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଏ ଦୁଃଖ ସମୟରେ ହୁଏ ରାଧାଶ୍ୟାମ ବାବୁଙ୍କ ଧୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍‌ବେଗିତ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀରେ କୌଣସି ସ୍ଫୁଟି କଲେ ନାହିଁ । ଉଦ୍‌ବେଗମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଶିଠକ ଖାନାରେ ବସି ପାନ ଯେ ଧୂଆଣ ସଂଯୋଗରେ ରାଧାଶ୍ୟାମ ବାବୁଙ୍କ ଧୂପଦୂପକର ଉଦ୍‌ବେଗ ବନ୍ଧୁରେ ନାନା ଆଶ୍ଵାସବାଣୀ ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅସମ୍ଭବ ରକମର ତ୍ୟାଗ ଧୂଳାର କରିବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ନେଲେ ।

ସ୍ଵରାଜ୍ୟଦୋଷରୁ ଦେଉ ବା ଅନ୍ତରାଜ୍ୟରୁ ନେଇ, ରାଧାକ୍ଷୀମ
ବାବୁଙ୍କ ଶୁକର ବଳିଆ ଏ ଲମ୍ବା ଚଉଡ଼ା କଥା ଗୁଡ଼ାକ ପଦକରେ
ପରିପାଳ କରାଯାଇଲା ନାହିଁ । ସେ ମନେ ମନେ ଶୁକର, “ଆଉ କିଛି
ଟାଣିବାର ଏ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ପଦ । ଶୁକ କଥା ଗାୟୋଲଗଲ,
କୁମ୍ଭମାନେ ବସି ପ୍ରକଟନ ଯେତେ ଶୁଭାଶୁ ପାନ ଉଡ଼ାଉଛନ୍ତି,
ସେତେକ ପଦ କୌଣସି ବାଟେ ଉଆପସ ହୁଅନ୍ତି, କେତେକ ଜାଣନ୍ତି
ତେ ମୋ ଖାମିଦର କିଛି ଲୋକପାଳ ହେଲେନାହିଁ ।”

ଏକଜ୍ଞ ମହାଜନମାନେ ଯେତେବେଳେ ନାକଡ଼ ଉପରେ
ଚାକଡ଼, ପିଆତା ଉପରେ ପିଆତା ପଠାଇଲେ, ପରଦୃଶକାଚର
ଉଦ୍‌ଘୋଷନାଦ୍‌ବଳେ ସମସ୍ତ ଦୁର୍ଘଟ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ପରିବାରଟିକୁ
ଗଣା କରିବା କ୍ଷମା ସେମାନେ ଯେଉଁ ଅଭାବ ବାଣୀ ଉଦ୍‌ଘୋଷ
କରୁଥିଲେ ସେସବୁ ଅନେକ ଦିନରୁ ନାମୁନୁହୁଁ ପଶ୍ଚିତ ଅନଳ
ଆକାଶରେ ମିଳାଇ ଯାଇଥିଲା । ତାର ପରାଧୀନ ଯେ ଏତେ ଶୀଘ୍ର
ଉପସ୍ଥିତ ହେବ, ସେମାନେ ଏହା ଦୃଷ୍ଟିର ଗୁଣ ନ ଥିଲେ ।
ପାଦାହେଇ, ଅବସ୍ଥାବିପରୀୟ ନେତ୍ର ସେମାନେ ବୁଦ୍ଧିର କାର୍ଯ୍ୟ
କରି ପରାଧୀନତାରୁ ଅପସ୍ତୁତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ବଳିଆ କହିଲେ,
“ପାଦାହେଇ, ଗୋଟାଏ ଜଞ୍ଜାଳନ୍ତ ଲୋପ ମିଳିଲା । ଏମାନଙ୍କ
ଦୟା ଅପେକ୍ଷା ମହାଜନମାନଙ୍କ କଷ୍ଟଭରା ପଦପ୍ର ଗୁଣେ ଭଲ ।”

ଏ ଉଶଜାଲନ୍ତ କପରି ମୁକ୍ତ ହେବେ, ଏହା ଶୁକ
ରାଧାକ୍ଷୀମ ବାବୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ବାସ୍ତବିକ ବେଢ଼ ବଳେତେ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।
ତେ କହିଲେ, କିଛି ପୁର କରାଗଲେ ନାହିଁ । ବେଢ଼ପୁଅ

ମାଳମଣି ତ ଜଣେ ବେ-ପରୁଆ ଲୋକ । କୌଣସି ଚନ୍ଦ୍ରା ତା
 ମନରେ ବେଶି ଖଣି ପ୍ରାନ୍ତ ପାଏ ନାହିଁ । ସେତେ ବଡ଼ ବସତ
 ହେଉ ପଡ଼ିଲେ, ତାକୁ ମଞ୍ଚରେ ଅସୁଲୁତ କରିପାରେ ନାହିଁ ।
 କୌଣସି ବସତ ସେ ମନ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଆଧିପତି ବସ୍ତ୍ରର
 କରବ, ଏକଥା ତାକୁ ଅପତ୍ୟ ଗୋପାତ୍ୟ । ଏଥିଲାଗି କୌଣସି
 କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ନିଜେ ଧସୁଛନ୍ତି ବୋଲି ନାହିଁ । ସବୁଦିନ ଗୋଟାଏ
 କିଛି ଖିଆଲ ସେନ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ବୁଲୁଥାଏ । ମାଳମଣି ପରି ମେଧାବୀ
 ଓ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ
 କରୁଥିଲେ ଦେଖିଲେ ଗୋଟିଏ କିଛିରୁ ଆମନ ଲାଭ କରି ପାରିଥାନ୍ତା
 କିନ୍ତୁ ସେ ଉକ ଆକାଂକ୍ଷା ତା ମନକୁ କେତେବେଳେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧେୟ କରି
 ନାହିଁ । ସୂଚକ ପତ୍ରାପତ୍ର ଓ ମମତା ମଧ୍ୟ ସେହି
 ଅନୁପାତରେ—କେବଳ କଲେଜରେ ନାମଟା ଥାଏ ମାତ୍ର ।
 ମାଳମଣିର ଶକ୍ତି ଉପରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସମସ୍ତେ
 ତାକୁ ବଡ଼ ଦୟାର ପାତ୍ର ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । ଏଥିଲାଗି
 ମାଳମଣିକୁ ଘରର ଦର୍ଶନୀ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କଥା ଜଣାଇବା କେହି
 ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇ ନାହିଁ, କାରଣ ତାକୁ କହିବା ନ କହିବା
 ସମାନ ।

କୁଳମଣି ବୟସରେ ମାନ ଦେଲେ ସୁଦ୍ଧା ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନରେ
 ମାଳମଣିଠାରୁ ଅନେକ ବଡ଼ । କିନ୍ତୁ କାହାର ବା କଣ ହୋଇ
 ପାରେ ?

ବଳଆର୍ତ୍ତ ଦର୍ଶନୀ ପରିବାରର ଏକମାତ୍ର ଉତ୍ତମାର ସ୍ଥଳ ।
 ସେ ଅନେକ ଦିନର ବିଶ୍ୱାସୀ ଲୁକର, ଲୁଲୁଖ ଚକ୍ରର ମଧ୍ୟ ସ୍ୱରୁ ।

ତେନେ ରାଧାଶ୍ୟାମ ବାବୁକ ଥି ଚାକର ଅଳଙ୍କାର ବାନ୍ଧୁଣି ବଳିଆ
ଆଗରେ ରଖି ଦେଇ କହିଲେ, “ଦେଖ ବଳିଆ ! ସମ୍ବଳ ମଧ୍ୟରେ
ବର୍ଷମାନ ମୋର ଏହି ଅଳଙ୍କାରଟି । ଦେଖୁଛି, ଏହାକୁ ଆଜି ରଖି
ଦେବା ନାହିଁ । ମହାଜନମାନଙ୍କ ଜୁଲୁସ ଦିନକୁ ଦିନ ବଳି ପଡ଼ିଲା ।
ସେମାନଙ୍କର ବା ଦୋଷ କଣ ? ଆଜି କେତେ ଦିନ ସେମାନେ
ସମ୍ବଳବେ ? କି ପଡ଼ିଆର ଦେଖି ସେମାନେ ଆମକୁ ଆଜି ବଶ୍ୟତା
କରିବେ ? ତର ବା ଏହିକି ତରବ କରବ ? ମୋ ପିଲାମାନେ
ଯେବେ କଷ୍ଟ ପାଇଲେ, ଏ ଅଳଙ୍କାର ଆଇ ମୋର କଣ ଦେବ ?
ଏ ଦୋକ୍ତପଣ ଦେଖିବେ ମହାପାତ୍ର ଦୋକାନକୁ ନେଇଯା, ଡିଜନ
କରି ତାକୁ ଦେଇ ଆସିବୁ । ତାକୁ କହିବୁ, ସେ ନିଜେ ରଖୁ ବା
କିଛି ଜଗନ୍ନାଥ, ୧୦/୧୨ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଯେପରି ଟଙ୍କାଟା ମୋ
ହାତପଇଠ ହୁଏ । ମୁଁ କରୁଛି ଏ ଅଳଙ୍କାରଟି ଖାଲି ଡିଜନ
ତରରେ କିଛି ଦେଲେ ହଜାରେ ଟଙ୍କାରୁ ଉଣା ଦେବ ନାହିଁ ।
ଗୁଣ ଶୁଣିବାରେ ପାଞ୍ଚଶ ଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖଲ ବାଳା ଟଙ୍କାରେ
ଏକର୍ଥଟା କୌଣସି ହଜାରେ ଲୋକଲ ହୋଇଯିବା । ତେଣିକି
କେମିତି ପାତ୍ର ଥିବ ଦେଖାଯିବ ।”

ରାଧାଶ୍ୟାମ ବାବୁକ ଥି ଏକଥାଗୁଡ଼ାକ ଏକା ନିଶ୍ଚାସକେ
କହି ପକାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ମନୋରାଗ ଗୋପନ କରିବାକୁ
ତେଣୁ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କ ଥି କୋଣର ଗୋଟିଏ ଅଗ୍ରଭୂତ
ବଳିଆର ଦୃଷ୍ଟି ଅନ୍ତେମ ବେପାରୀଙ୍କ ନାହିଁ । ବଳିଆ କି ଉତ୍ତର
ଦେବ, କିନ୍ତୁ ରାଜା ଦିନ କେପାରୀଙ୍କ ନାହିଁ— କେବଳ ତଳକୁ
ମୁହଁ ପୋତି ଛୁଟା ହୋଇ ରହିଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ଜଳମଣି ପାଖ ଦେଇ ବସି ଗୋଟିଏ ବେହେରାର ତାର ବତଳାଇଥିଲା । ବୋଲବା ବାହୁଲ୍ୟ, କିଛିଦିନ ଡ଼ଲ ବେହେରା ବଜାଇବାକୁ ତାର ବଡ଼ ଝୁକ ଉଠିଛି । ମା'ଙ୍କ କଥାଗୁଡ଼ିକ ସବୁ ତା' କାନରେ ପଡ଼ିଲା । ବାପା ଯେ ଅନେକ-ଗୁଡ଼ିଏ ଦେଶୀ ରଖି ପାଇଅଛନ୍ତି ଓ ତାହା ପରିଚୋଧ କରିବାର ସେପରି କିଛି ଉପାୟ ନ ଥିବାରୁ ଦେଇ ଯେ ଗୋଟିଏ ଅଗାଧର ଗୁମା ଅଛି ପଡ଼ିଅଛି, ଏହା ଜଳମଣି ଅନେକ ଦିନରୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲା; କିନ୍ତୁ କଥାଟା ଯେ ଏପରି ଗୁଚ୍ଛର ଆଉ ସେଥିରୁ ଯେ ତାକୁ ଛଳେଣି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଏହା ସେ ଭାବି ନ ଥିଲା । ସେ ମନେ କରିଥିଲା, ସପାଶ ଜୀବନାଳୟ ଏ ଗୋଟିଏ ମୁଗାବକ ଅବସ୍ଥା ଓ ସେ ଅବସ୍ଥାଟା କିଛି ଚିତ୍ତକାଳ ଆମନ ଦଖଲ କରି ରହିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କେଜାଣି କାହିଁକି, ଆଜି ମା'ଙ୍କ କଥାଗୁଡ଼ିକ ତା ଅନ୍ତରରେ ଡିକିଏ ଆଘାତ କଲା, ଏପରି କି, ସେ କଥା ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଗୋଟିଏ ବେଦନାର ମୂର ଅଛି, ତାହା ତାର ବୁଝିବାକୁ ବାଧା ରହିଲା ନାହିଁ ।

ଜଳମଣି କଣ ଭାବି ଛାଡ଼ି ଦୁଇ ମିନିଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାବର କଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହିଲା ଓ ହଠାତ୍ ସବୁ ବାହାର ପଡ଼ି ନିଏ ନିଏ ପାଇ ମା'କୁ କହିଲା, “ମା, ଅଳଙ୍କାରଗୁଡ଼ିକ କଣ ଚିପି କରିବାକୁ ଦେବୁ ?”

ମା କହିଲେ, “ହଁ ରେ ବାପ ! ଆଉ ଉପାୟ କଣ ? କେତେ ଦିନ ଆଉ ତୁମେମାନେ ପରେ ଧାରତୀରେ ଟୋଲ ରହିବ ?”

ଘଳମଣି କହିଲା, “ହଁ, ମୋତେ ମଧ୍ୟ ସେଇଆ କେତେ ଜଣ ଜଣୁଥିଲେ । ଏ ମହାଜନସାମ୍ରାଜ୍ୟ କଣ ହିଁ ଏ ଅବଲ ନାହିଁ ? କାଟବାଟ ଯେଉଁଠାରେ ଦେଖିଲେ କୁଢ଼ା ସେଇ କଥା । କୌଣସି ଜିନିଷରେ ସେମାନଙ୍କର ପାଞ୍ଜିରୀ ଶୁଣି ଦେଲେ ମଣିଷ ତାଙ୍କ ଦାୟତ୍ତ ଖଲ୍ଲପାରିବ ।”

ମା କହୁ କଥା ନ କହି ଗୋଟିଏ ଘର ଉତ୍ସାହ ପକାଇ ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋକ ରହିଲେ ।

ଘଳମଣି ନିଜର କହିଲା, “ବନ୍ଧୁଆ ମୁନା ଗୁପ୍ତା କଥା କଣ ଜାଣେ ସେ, ତାହା ହାତରେ ଏସବୁ ଦଉଛି ? ଏ ତ ଆଉ ଶାଗ ମାତ ମୂଲ ଦୁଇଟି । ଆଉ, ମୁଁ ଜଣେ ପାଲ ଧାରୁ ବଢ଼ି କରବାର ବନ୍ଧୋବସ୍ତୁ କରୁଛି । ହଁ, ଜଣେ ଲୋକ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ତଥାପି ଉଠିବା ଭାବିବାକୁ ଖୋଜୁଥିଲା । ଦେଖି, ସେ ପକ ନିଏ, ଯେବେ ଗୁପ୍ତା ମୂଲଟା ଆଉ ଲୋକପାଳ ପିବ ନାହିଁ । ତୁ କେତେ ଏସବୁ ରଖିଥା, ମୁଁ ୨୩ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଦେଲା ନ ଦେଲା ବୁଝିକରି କହିବି ।”

ଏହା କହିଦେଇ ଘଳମଣି କାମିନ୍ ଖଣ୍ଡେ ଗଳାଇ ସବୁ ବାହାର ପକେଇ । ମା ଘଳମଣି କଥାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ସାହ ନ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ବହୁଦିନର ପ୍ରିୟ ଅଳଙ୍କାରଗୁଡ଼ିକ ଯେ ଆଉ କେତେଟା ଦିନ ଅନ୍ତରଃ ଘରେ ରହିବ, ଏଥିରେ ହିଁ ଏ ଆଶୁର ହୋଇ ବାଜପଟି ନେଇ ସବୁ ଲତରେ ରହିଯେଲେ ।

ଏହାର ଖାତ୍ର ଦିନ ପରେ ଦିନେ ପତ୍ୟାବେଶେ ନିଜର
ଆସି ମା'କୁ କହିଲା, “ମା, ମୋର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶୁକର ହେଉଛି ।”

ମା ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ କହିଲେ, “ତୋର କି ଶୁକର
ହେଲା ରେ ?”

ନୀଳମଣି—ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ମୋର ପକ୍ଷୀପତ୍ନିରେ କାହିଁକି
ଆଉ ମନ ଲାଗୁନାହିଁ । ଦୁଆ ପମୟ କଟାଇବା ଅପେକ୍ଷା ବରଂ
ଦୀପକପା ବେଳେ କଣିକାର ବାଟ ଦେଖିବା ଲାଲ ବୋଲି
ବୁଝି ମୁଁ କିଛିଦିନ ତଳେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶୁକର ପାଇଁ ଦରଖାସ୍ତ
ପକାଇ ଦେଇଥିଲି । ଆଜି ଶବ୍ଦର ପାଇଲି ଯେ କାମଶ୍ୟ ମୋର
ହୋଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ୨୫ ଟଙ୍କା ଦରମା ମିଳିବ ଓ ଉଚ୍ଚବ୍ୟୟରେ
ଉଲଟେ ଆଜା ମଧ୍ୟ ଅଛି ।

ମା—କେବଳ ପତ୍ନୀ କଣ ରୁ ପତା ହୁଏ ?

ନୀଳ—ଆଜି ପାଇ ଶୁକର କରାବି ତୋଳି ପ୍ରିୟ କରାବି
ଦେଇ ଆସିଲି ପତା ! ପତା ନ ହୁଏ ଆଜି କରାବି କଣ ?

ସ୍ୱାଧୀନତାବାଦୀଙ୍କ ପ୍ରୀତିର କପରି ଗୋଟାଏ ଧାରଣା ଥିଲା
ଯେ, ନୀଳମଣି ଦିନେ ନିଶ୍ଚୟ ଜଣେ ବଡ଼ଲୋକ ହୋଇ ବଞ୍ଚିବ
ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବ, ଏପରି କି ତାର ଦୁଃଖରା ଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ଏ
ଉଚ୍ଚବ୍ୟୟ ବଡ଼ଲୋକର ଅବଶ୍ୟକତା ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି ଧରିନେଇ
ବରଂ ତାର ହସ୍ତ ଦେଖିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଘଟାଟି ତାଙ୍କର ଆଶାଟା
ଏଡ଼େ ଶୁଦ୍ଧ ପରିଣତ ଟଙ୍କାର ପ୍ରାୟ ମଧ୍ୟରେ ଆବେଶ ହୋଇ ଯିବାର

ଦେଖି ସେ ଟିକିଏ ବରାଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ପାଦାବୃତ୍ତ, ଘରର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ ସବୁକୁ ଚିନ୍ତାନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିମୁଖେ ବୋଲି ମନେକଲେ ନାହିଁ ।

ଏ ଶବ୍ଦରୁଟି ନେଇ ଲଳମଣି ଲୁଲୁପିବାକୁ ବାହାରିବାକୁ ମା ପଚାରିଲେ, “ହଇ ଯେ ଲଳୁ, ଅଳଙ୍କାର କରି କଥା କଣ ହେଲା ? କିଏ ପଶି ନବାକୁ କହୁଥିଲା ?”

ଲଳ — ହଁ, ସେ ନବାକୁ କହୁଛି, କିନ୍ତୁ ତାର ଟଙ୍କାର ଦୁଇଥା ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ନବାକୁ ଟିକିଏ ବଳମ୍ବ ଦେବା ଦରକାର, ଏବେ ତରତର କାହିଁକି ?

ମା — ମହାଜନମାନେ କଣ ସମ୍ଭାଳୁଛନ୍ତି ? ଶେଷରେ ମାମଲୁ ମଳହମା ହେଲେ କଣ ଭଲ ହେବ ?

ଲଳ — ଏବେ ଦିନ ତ ଗଲା, ଆଉ କେଇଟା ଦିନରେ କଣ ଅଛି ? ଆଉ ଅଗ୍ନେ ସେମାନେ ଟଙ୍କା ପାଇଁ ଆସନ୍ତୁ, ଦେଖାଯିବ ।

ଏହା କହି ଲଳମଣି ଘେଠାରୁ ଚାଲିଗଲା ।

କ୍ଷେପାତ୍ର ଦିନରେ ନେତେ ଜଣଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଦେବାପାଇଁ କଣ କରୁ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଦିନ ନ ଦେଲେ ସେମାନେ ନାଲିସ ଦାସର କରାବେ । କିନ୍ତୁ ମାତ୍ର ଦିନ ଗଲା, ମାତ୍ର ଗଲା, କୌଣସି ମହାଜନ ଆଉ ଟଙ୍କା ମାଗିବାକୁ ଆସିଲେ ନାହିଁ । କଥା କଣ ? ଲଳମଣିଙ୍କ ମା ପ୍ରଥମେ କିଛି ଦୃଷ୍ଟିପାତ୍ରରେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଗୁଡ଼ିଲେ, ଦାଣ୍ଡକୁ କେନ୍ଦ୍ର ଜଣେ ନ ଥିବାରୁ ସିନା ସମସ୍ତେ ଆମକୁ

ହାନମାନ ଦେଖୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନ ଚେତା ଜଗତର ଏକାକୀ ଖଣ୍ଡେ
ଭୁକଣ ହେଲାଣି । ବୋଧହୁଏ ସେଇଥିଲାଣି କେହି ସାହସ କରି
ମାନ୍ତି ନାହାନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ମହାଜନମାନେ ବିନା କାରଣରେ ହଠାତ୍ ସେ ଏକାକୀ
ନରମ ପଡ଼ିଗଲେ ଏପରି ଭାବନା ଦୁଆ । ହୁଏତ କଥା ହେଉଛି
ଏହି — ମା'ଙ୍କଠାରୁ ଅଳଙ୍କାର ଗଢ଼ି ଜଣା ଶୁଣି ସେ ଦଳମାନଙ୍କର
କୋମଳ ପ୍ରାଣରେ ବଡ଼ ଆଘାତ ଲାଗିଥିଲା । କ ଉପାୟରେ ଏହି
ଆଘାତ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା ମିଳିବ, ଏହା ଭାବ ସେ ଦଳ ସେ ପାଇ
ଅସିଷରେ ବୁଝିଲା ସେ ଖଣିଏ କିଛି ନାମ ଖାଲିଅଛି ଓ ଆଗପଛ
କିଛି ନ ରହି ସେ କାର୍ଯ୍ୟଖଣ୍ଡି ହୁଏତ କରିବାକୁ ବୁଝିଥିଲେ
ନେଲା । ନୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ଶ୍ରୀଧାରୀମ ବାବୁଙ୍କ ପୁଅ ପକ୍ଷରେ
ଏ କାର୍ଯ୍ୟଖଣ୍ଡି ପାଇବାକୁ ବେଶି କଷ୍ଟକର ହେଲା ନାହିଁ । ଶୁକଣ
ଖଣ୍ଡି ପାଇ ଲଳିତମଣି ମହାଜନମାନଙ୍କୁ କହି ନିଜ ନାମରେ ନୂତନ
ଚମସ୍କର ଲେଖିଦେଲା ଓ ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଗୋଟିଏ ଚୁକ୍ତି କଲା
ସେ ସେ ପ୍ରତି ମାସରେ ସେମାନଙ୍କ ମୁଖରୁ ନିଜାଣି କରି ଦେଉଥିବ,
କିନ୍ତୁ ତା ରକ୍ଷା ଅନ୍ୟ କାହାରିକୁ କେହି ନପପରି ଟଙ୍କା ସମ୍ଭରରେ
କିଛି ନ କହେ । ମହାଜନମାନଙ୍କର ଘରେ ଲାଭ ରକ୍ଷା ଶତ
ନାହିଁ, ସୁତରାଂ ସେମାନେ ବିନା ଆବଶ୍ୟକ ସମ୍ମତ ହେଲେ ।

(୨)

ଲଳିତମଣି ପଢ଼ା ଶୁଖିବା ପରେ ଶ୍ରୀଧାରୀମ ବାବୁଙ୍କ ପୁଅ
କୁଳମଣିଠାରେ ଆଶା ରଖି ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ-
ଥିଲେ । ଲଳିତମଣି ପରି ବିଚାରଣ ନ ହେଲେ ଯୁବା ତାର ପଢ଼ା-

ଢେଙ୍କରେ ଯେପରି ମନ, ସେ ସେ ଯୋଗ" ହୋଇ ଘରର ନାମ
ରଖିପାରିବ, ସେ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ
ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିଲେ ଯେ, ଯେ ବର୍ଷ ଏଣ୍ଟୋନ୍ସ ପରୀକ୍ଷାରେ
କୁଳମଣି ଫେଲ ହୋଇଅଛି, ସେ ବଡ଼ ହତୋତ୍ସାହ ହୋଇ
ପଡ଼ିଲେ । ବାପାଙ୍କ ମୁଖରୁ ଯୋଗୁଁ ସେ ବର୍ଷ ତାର ପଢ଼ା ଶୁଣାରେ
ଅନେକ ବ୍ୟାଘାତ ଘଟିଥିଲା ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କ ମନ ବୁଝିଲା ନାହିଁ ।

କୁଳମଣି କିନ୍ତୁ ଏ ଖବର ଶାଲ ବେଗି ଦୁଃଖିତ ହେଲା
ନାହିଁ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପାଠିଫଳିକେଟ୍ ପ୍ରତି ତାର କାର୍ତ୍ତିକ
ପିଲାଦିନୁ ସେପରି ଗୋଟାଏ ମୋହ ନ ଥିଲା ଓ ସରକାରୀ କର୍ମ-
ବ୍ୟବସାୟକୁ ଦୃଢ଼ାଣା ଆଖିରେ ଦେଖି ରୁକିବା ସୁଦ୍ଧା ତାର ଗୋଟାଏ
ବିବ୍ରୁତା ଜନ୍ମି ପାଇଥିଲା । କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସ୍ୱାଧୀନ ବ୍ୟବସାୟ
ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ତାର ଆନ୍ତରିକ ଇଚ୍ଛା; କିନ୍ତୁ ସେତକ
ନେତେ ଜଣକ ସାହାଯ୍ୟରେ କୁଟ ?

ଫେଲ ହୋଇ ବିଶେଷ ଦୁଃଖିତ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ବର୍ତ୍ତମାନ
କଣ କରିବ, ଏ ସ୍ୱାବଦା ତାକୁ ବିସ୍ତ୍ରତ କରି ପକାଇଲା ।
ପୁଣି ସେ ନାମ-ଲେଖାଇ ପାଇ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବ, ଏଥିଲାଗି ତାର
ଆତ୍ମା ମନ ସୋରେଇଲା ନାହିଁ ।

ଦିନେ ଲୁଗା କରିବାକୁ ପାଇ କପନ୍ ଲଲ ମାନ୍ତ୍ରାଞ୍ଚଳ ସଙ୍ଗେ
କୁଳମଣିର ଦେଖା ହେଲା । ସ୍ୱାମୀଶ୍ୟାମ ବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କପନ୍-
ଲବଙ୍କର ବଡ଼ ଦମ୍ଭସ୍ୱତା ଥିଲା, ଏପରି ନ ବିବାହ ନିମିତ୍ତରେ

ସର ବେଢ଼ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚଳୁଥିଲା । ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ବାବୁବଠାରୁ ଅନେକ ଉପକାର ପାଇଥିବାର କପନ୍ ଲଲ ଆଜିକାଲି ସୁଦ୍ଧା ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠରେ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ।

କପନ୍ ଲଲ କୁଳମଣିକୁ ଚାକ ଦରକଥା ପଚାରିବାରୁ ସେ ନିଃସଙ୍କୋଚରେ ସବୁକଥା କହିଗଲା । କପନ୍ ଲଲ ଅନେକ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି ଶେଷରେ କହିଲେ, “ସେହି ଶୁକରକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ କୁମ ଜାତିର ଏ ଅବସ୍ଥା । ଏବେ ଲଞ୍ଜିନା ଅପମାନ ପାଇ ସୁଦ୍ଧା ଶୁକର କାହିଁକି ସେ କୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଚମ୍ପୁନ ପରି ଟାଣି ନେଉଛି ମୁଁ ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ ।”

“ସମସ୍ତଙ୍କର ତ ଆଉ ସ୍ୱାଧୀନ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାର ସୁବିଧା ନାହିଁ ?”

“ସୁବିଧା ନାହିଁ କାହିଁକି ? କହ, ମନ ନାହିଁ, ସାହସ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମେ ଆମ ଦେଶରୁ ଏଠାକୁ ଆସିଲି; ମୋ ବାତରେ ପଇସାଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ପାଣ୍ଠି ନ ଥିଲା । ଏଠାକୁ ଆସି ଜଣେ ମହାଜନ ଦୋକାନରେ କେତେ ବର୍ଷ ଶୁକର କରି କେତୋଟି ଟଙ୍କା ହାତରେ ଜମେଇଲା ଓ ସେହି ଟଙ୍କାକୁ ପାଣ୍ଠି କରି ଖଣ୍ଡିଏ ଲୁଗା ଦୋକାନ ଆରମ୍ଭ କଲି । ସେହି ସାମାନ୍ୟ ପାଣ୍ଠି ବଢ଼ି ବଢ଼ି ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ ଲକ୍ଷାଧିକ ଟଙ୍କାର କାରବାର ଶୁଭୁଛି । ମୁଁ କୁମ ଲ. ଏ. ଏମ୍. ଏ. ପାସ୍ କରି ନ ଥିଲି କି ଓଡ଼ିଆ ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇ ନ ଥିଲି । କେତେ ଜଣ ଶୁକର କରି ଏବେ ପଇସା

ନମସ୍କାର ? କୁମେ ତ ଶୁକଳ କରବା ପାଇଁ ଟାଠ ପଡ଼ୁଛି;
ଲେଟେ ଟଙ୍କା ଶେଜରାର କରବାର ଆଶା କର ଭଲ ?”

“ମୋର ମଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ କିଛି ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ
କରବାକୁ ସ୍ଥଳ ଇଚ୍ଛା, କିନ୍ତୁ ମୂଲ୍ୟାନ କାହିଁ ?”

“ମୂଲ୍ୟାନ ପାଇଁ କଥା ଅଟକି ଯାଏ ନାହିଁ । ମୂଲ୍ୟାନ
କରିନବାକୁ ହୁଏ । କୁମର ପଦ ଏପରି ଇଚ୍ଛା, ମେ ତୋକାନରେ
ଆମି କାମଦାନ ଶିଖ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ କ୍ଷପାବ ପଦ ରଖିବା କରି ଜଣେ
ମୋହରର ଖୋଜୁଥିଲ । କାରବାରଟା ଅନେକ ବଢ଼ିଗଲାଣି । ଏବେ
ପୁଣି ଗଡ଼ଜାତର କାଠ ଓ ଲୁଗା ବ୍ୟବସାୟ ହାତକୁ ନେଇଛି ।
ଦେଖୁଛି, ଆଜି ଜଣେ ଲୋକ ନ ରହିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । କୁମର
ଏଥିରେ ବିନାକେରେ ରହି ପଡ଼ି ଉଲ୍ଲ କାମ ଦେଖାଅ, ଚାହାନ୍ତେଲେ
ବେସରାଟି କାରବାରର ଭଲ କୁମ ଉପରେ ଦେଇପାରେ ଓ
ଦରମା ଛଡ଼ା ଲଭିବ କିଛି ଅଂଶ ମଧ୍ୟ କୁମେ ପାଇ ପାର । ଏଥିରେ
ରହିଲେ କୁମର ବେପାର ଶିଖିବାର ଅନେକ ମୁକ୍ତି ପାଇବ ।
କୁମେ ଯେପରି ପଡ଼ାଶୁଣା କରିବ, ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ଏ କାମ କୁମ-
ହାତରେ ଭଲ ଚଳି ପାରିବ ।”

“ଆପଣ ମୋ ପ୍ରତି ଶୁଭ୍ ଅନୁରୋଧ ଦେଖେଇଲେ । ରହିଲେ
କାଳଠାରୁ ଆସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେବ ।”

କୁଳମଣି ରଜବାର ଝିର ଦେବାରୁ ବେନ୍ ଲଲ ପାଧୁରା
ବନ୍ଧୁରେ ଗୋଟିଏ ପୁର୍ବେ ବକ୍ତୃତା ଦେଇ ତାକୁ ବିଦାୟ ଦେଲେ ।

କୁଳମଣି ନିଜ ଗୁଣ ଓ ଅଭିଳାଷର ଅନୁକୂଳ ସୁବିଧା ପାଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଘରକୁ ଫେରିଲା ।

କୁଳମଣି ଓ ତାଙ୍କ ମାଆ ଏକଥା ଶୁଣି ନାନା ଆତନ୍ତ୍ରି ଦେଖାଇ କୁଳମଣିକୁ ଏ ଘନ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନିବୃତ୍ତି କରାବା ପାଇଁ ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା ଲାଗେ । କିନ୍ତୁ ତାର ଦୃଢ଼ ସଂକଳ୍ପ କେନ୍ଦ୍ର ଟଳଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

(୩)

କେତେଟା ମାସ ମଧ୍ୟରେ କରନ୍ ଲାଲ ବୁଝି ପାରିଲେ ଯେ, କୁଳମଣିକୁ ରଖିବା ଦ୍ଵାରା ସେ ଯେ କେବଳ ତା ପ୍ରତି ଗୋଟାଏ ଅନୁଗ୍ରହ ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ, ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ବିଶ୍ଵାସୀ ଓ କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ କର୍ମଚାରୀ ପାଇଅଛନ୍ତି । ଅନେକପ୍ରକାରେ କରନ୍ ଲାଲ କୁଳମଣିର ଗତବ୍ୟ ଉପରେ ଗୋପନ ରାଜେ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ସେ ସତ୍ୟ ଅବସ୍ଥା ସର ବଡ଼ ଉତ୍ସାହେ, ଯେ ସମୟେ ତା ଉପରେ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ଦାୟିତ୍ଵରୁଁ କାର୍ଯ୍ୟର ଭର ନ୍ୟସ୍ତ କଲେ । କୁଳମଣି ମଧ୍ୟ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଚିତ୍ତରେ ଯତ୍ନ ସହକାରେ କରାବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ତାର ଉନ୍ନତ ଯେ ଏବେ ଶୀଘ୍ର ତାର କର୍ମକୁଣ୍ଡଳତାର ପରିଷ୍କାର ପାଇ ଅନେକ ସୁରାଚନ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଉପରେ ତାକୁ ସ୍ଥାନ ଦେଇଅଛନ୍ତି, ଏକଥା ବୁଝିପାରୁ ମନେ ମନେ ଟିକିଏ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କଲା ।

କୁଳମଣି ଜାଣେ, ତାର ବୈମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ଉପରେ ତାର ଚିତ୍ତପୋଷିତ ବାସ୍ତବ ପ୍ରମାଣତା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର

କରୁଅଛି । ଏଥିଲାଗି ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ମନେ କରି ସେ ପରମ
ଜୟାଦରେ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ କରଇ । ଦିନେ କେହି ଗାଠାରେ
କାନ୍ଥ ବା ବିରକ୍ତର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖି ନାହିଁ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାର ଶାନ୍ତି,
କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାର ଆନନ୍ଦ ।

କୁଳମଣିର ବିଚକ୍ଷଣ ବ୍ୟବସାୟ-ବୃତ୍ତି ଓ ବିନୟ-ନମ୍ର
ବ୍ୟବହାର ଦେଖି କସନ୍ ଲାଲ ହସେ ତା ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ
ପଡ଼ିଲେ । ସେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମରାଜ୍ୟଠାରୁ ତାକୁ ଉଦ୍ଧାର କରି
ନେଇଲା—ସେ ସେପରି ତାଙ୍କ ଘରର ଲୋକ ।

ଦିନେ କସନ୍ ଲାଲ କୁଳମଣି ହାତରେ ଦଣ୍ଡଟି ଗ୍ରାସ-
ନିଷିଦ୍ଧ ମୋହର ଦେଇ କହିଲେ, “ଏଥିରେ ମଞ୍ଚ (କସନ୍ ଲାଲଙ୍କ
ନାତି) ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ହାର ତିଆରି କରାଯିବ । ମୁଁ ଆନନ୍ଦ
ବୃଷ୍ଟିକୁ କହିଛି, ସେ କାଲି ଆଡ଼କୁ ଆମି ଏହାକୁ ନେଇଯିବ । ତୁମେ
ବର୍ତ୍ତମାନ ଘରଟି ନିଜ ପାଖରେ ରଖିଥାଅ ।” ଏହା କହି ଦେଇ
କସନ୍ ଲାଲ ଘର ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

କୁଳମଣି ମୋହରଗ୍ରସ୍ତ ନେଇ ନିଜ ହାତ ବାନ୍ଧି
ଜପର ତାଲରେ ରଖିଦେଲା ଓ ସେହିଠାରେ ବସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ
ଲାଗିଲା ।

କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ କୁଳମଣି କେତେକ୍ଷଣ ଫେରି ସେଠାରେ
ଅପସ୍ଥିତ ଦେଲା ଓ କୁଳମଣିକୁ ଦେଖି କହିଲା, “କ ରେ କୁଳ !

ତୋର କଣ ଏତେବେଳେଯାଏ କାମ ପରି ନାହିଁ ? ଆଜି କେତେ ଭେଟ ହେବ ?” ଏହା କହି ମାଳମଣି ସେଠାରେ ବସିଗଲା ।

କୁଳମଣି କହିଲା, “କାମ ଆସି ପଇଲଣି । ଟିକିଏ ବସ; ପାଞ୍ଚ ହୋଇ ଘରକୁ ଯିବା ।”

କୁଳମଣି ନିଜର ବାକ୍ସ ଖୋଲି କଣ ହୁଏତପରି ଚିନ୍ତା-
ଥିଲା । ଖୋଲା ବାକ୍ସ ଉପରେ ମାଳମଣିର ଆଖି ପଡ଼ିବାରୁ ସେ
ହସି ହସି କହିଲା, “କିଛି ! ତୋ ବାକ୍ସରେ ତ ଆଜିରତା ଗଦା
ମଉଡ଼ ? ଖାଲି ଚିନିକୁଡ଼ା ବଳଦ ପରି ଭାର ବୋହୁଡ଼, ତା
କିଛି ମିଠା ପାଇଲୁଣି ?” ଏହା କହି ମାଳମଣି ୨୩ଟି ମୋହର
ନେଇ ଏପାଖ ସେପାଖ ଶେଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । କୁଳମଣିକୁ
ମୋହର ଯମ୍ବୁରରେ ନାନା ଛକ୍ଷୁ କରି ବିଦ୍ରବ କରି ପକାଇଲା ।

କୁଳମଣି ତଥାପି କାଗଜ ଧରି ବସିଥିବାର ଦେଖି ମାଳମଣି
କହିଲା, “ଆରେ ? ସେତକ ନୋଇଥାଇ । ଯାହା ରହିଲା, କାଲି
କଲେ ହେବ ନାହିଁ ? ଯେଉଁ ଦରମା ତ, ତହିଁକି ଘୁଣି ଦମାସ୍ତ
ରାଧ ପରି ମିଡ଼ନ୍ !”

କୁଳମଣି ଦେଖିଲା, ଆଉ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।
ମାଳମଣି କୌଣସିଠାରେ ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଘୁରି ହୋଇ ବସିପାରେ
ନାହିଁ । ସେ ପେଟେବେଳେ ସେଠାକୁ ଆସେ ଯକୁ ନଅଟିଆ
କରି ଦେଇ କୁଳମଣିର ନୟନ ଖୁଞ୍ଚିଲା ଆଦି ଆଲୁ ରୁ ବାଲୁ ରୁ
କରିଦିଏ ।

କୁଳମଣି ଶେଷରେ କହିଲେ, “ଆଜ୍ଞା ତେବେ ଥାଉ । କୁଳମଣି
ତେବେ ଟିକିଏ ବସ, କଲିକତାରୁ କେତେଟା ମାଲ ଆସିଛି, ମୁଁ
ତାକୁ ଗୋଦାମରେ ପାଇବ ଦେଇ ଆସିବି । ପଦର ମିନଟକୁ ଦେଖି
କଲମ୍ବୁ ଖଟବ ନାହିଁ ତେ ।”

“ତେବେ ଶୀଘ୍ର ଆ” ଏହା କହିଦେଇ କୁଳମଣି ‘ଗାପିକା’
ଖଣ୍ଡ ଧରି ପଢ଼ିବାକୁ ବସିଲା । କୁଳମଣି ବାଳୁପ ବନ୍ଦ ନ କରି
ଭରତର ହୋଇ ମଡ଼କ ଆରପାଖ ଗୋଦାମ ଦରକୁ ଚାଲିଗଲା ।

କୁଳମଣି କାଗଜ ଖଣ୍ଡ ଧରି ନିଜର ଚାଷରେ ପଡ଼ୁଥିବା ଏକ
ପମୟରେ ବସି ଡାକିଲା, “କି ନାମ ମଡ଼କଟା ?” କୁଳମଣି ମୁହଁ
ଟେକି ମଡ଼କ ଆଡ଼କୁ ଟିକିଏ ଆନାଇ ଦେଲା । ମଡ଼କ କାଗଜ
ଖଣ୍ଡ ପକାଇ ଦେଇ “ଗୋଦାମ ବାବୁ ? ଗୋ କୁଆଡ଼େ”
କହି ଯାଇ ତାହାର ସୁସ୍ଥଚିତ ବେଳୁକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ ପାରିବେ ବୋଲି
କହି ଦେଲା । କିନ୍ତୁ ପମୟ ଜଣାବାଣୀ ଦେଲାପରେ କୁଳମଣି ବେଳୁ
ପରପରଠାରୁ ବଦାସୁ ନେଲେ । କୁଳମଣି ଅତି ମୁନଙ୍ଗାର
ତୋଳାନରେ ବସିଛି, ଏମିତି ପମୟରେ କୁଳମଣି ନିଜର ଆସିଲା ।
କୁଳମଣି ଚଢ଼ି ବାଳମଣି ବନ୍ଦ କରି ଘର ଭିତରେ ରଖିଦେଇ
ଘରେ କୋଇପ ପକାଇ ଦେଲା । ଦୁଇଟି ଘାଟି ଘାଟି ହୋଇ
ଘରକୁ ଆସିଲେ ।

ଚଢ଼ି ଆସିବାର କିପରି ଲାଲ ଯେତେବେଳେ ମୋହର
ମରାଇଲେ, କୁଳମଣି ଆଉ କିଛି ନ ଦେଖି ଯୋକପଣର ଉଠାଇ
ନେଇ ମୋହରର କିପରି ଲାଲ ଘାଟକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା ।

କସନ୍ ଲାଲ ଗଣିକଣ ଦେଖିଲେ ଜମାନ୍ତୁ ତଥା ମୋହର ଅଛି ।
କୁଳମଣିକୁ ଏହାର କାରଣ ପରାଣବାରୁ ସେ ବଡ଼ ଅସୁଖେ
ହୋଇଗଲା ।

ସେ ଆଉ କିଛି କଥା ନ କହି ବାନ୍ଧ୍ୟ ନିକଟକୁ ଯାଏ
ଆସିଲା । ସେ ମନେ କଲା, ଶ୍ରୀ କାଳ ମୋହର ଦେଖୁଥିଲେ,
ସେ-ସେପରି ଅସାବଧାନ ଲୋକ, ବୋଧ ହୁଏ ବାନ୍ଧ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ
କେଉଁଠାରେ ପକାଇ ଦେଇଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବାନ୍ଧ୍ୟ ତମାମ ତଳ
ତଳ କରି ଖୋଜି କେଉଁଠାରେ ମୋହର ନ ପାଇବାରୁ କୁଳମଣି
ମଥା ଘାରିଗଲା । ତାକୁ ଚକ୍ରାନ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖାଗଲା । କଣ
କହିବ ତାକୁ କିଛି ବୁଝି ବାଟ ଦିଅିଲା ନାହିଁ ।

ଏଣେ କସନ୍ ଲାଲ ଅନେକ ବଳମ୍ବ ହେବାର ଦେଖି
କୁଆଡ଼େ ଗଲା ବୋଲି କୁଳମଣିକୁ ଜଣାଇ ପଠାଇଲେ
ସେନେବେଳକୁ କୁଳମଣିର ଦେହ କଳାକାଠ ପଡ଼ିଗଲାଣି । ଓଠ
ଶୁଖିଯାଇ ମୁହଁରୁ ବରଦ ବାହାରୁ ନାହିଁ । କସନ୍ ଲାଲ ଘନସ୍ଥ
ମୋହର କଥା ପରାଣବାରୁ ସେ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ଉଠିବ ଦେଲା
“ମୁଁ କାଲି ଯବୁ ମୋହରତଳ ମୋ ବାନ୍ଧ୍ୟରେ ରଖି ଦେଇଥିଲି
ରାବି ବରାବର ମୋ ପାଖରେ ଅଛି । ଆଉ ରୁଣ୍ଡେଟି ମୋହରେ
କୁଆଡ଼େ ଗଲା ମୁଁ ତ କିଛି ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ ।”

କସନ୍ ଲାଲ କିଛିକ୍ଷଣ ଅବାଧ୍ୟ ହୋଇ କୁଳମଣି ମୁହଁ
ଆନାହିଁ ରଖିଲେ ଓ ପରେ ସେ କପରି ଶାବରେ କେଉଁଠାରେ

ମୋହର ରଖିଥିଲା, ବାଳପୁର ଘର ବନ୍ଦ କରିଥିଲା କି ନା, ଭଗବାନ
ନାନା ପ୍ରକାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶେଷରେ କିପରି ଲାଗି କରୁଥିଲେ,
“ବାଳପୁର ବନ୍ଦ କରି ଘର ତ ବରାବର ଛୁମ ପାଖରେ ରଖିଛି, ଯେଉଁ
ଘର ବାଳପୁର ଥିଲା ତାହାର ଘର ମଧ୍ୟ ଛୁମ ହାତରେ, ଆଜି ବାଳପୁର
ଗୋଲ୍‌ଲୁବେନଲ ସେହପରି ବନ୍ଦ ଥିଲା ବୋଲି ତ କହୁଛ, ତେଣେ
ଜଣାପଡ଼ୁଛି ଘରଭିତରେ ବାଳପୁର ଥିବା ମଧ୍ୟରେ କେହି ମୋହର
ନେଇ ନାହିଁ । ପର ନେଇଥାଏ ତାହା ପ୍ରକାର । ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ
ହୁମୁକୁ ମୋହର ଦେବାର କେନ୍ଦ୍ର ସମୟ ପରେ ଛୁମେ ବାଳପୁର
ବନ୍ଦ କରି ଘରକୁ ଗଲ ?”

“ହାୟ ଅଧଘଣ୍ଟା ପରେ ।”

“ତେବେ ଏହି ଅଧଘଣ୍ଟାକ ମଧ୍ୟରେ କେହି ମୋହର ନେଇଛି ।
ଆଜ୍ଞା, ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କାନା ଛୁମ ନିକଟକୁ କିଏ କିଏ
ଆସିଥିଲେ ଜଣପାରିବ କି ?”

ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ବିଦ୍ୟୁତ୍ ବିକାଶ ପରି ହଠାତ୍ କୁଳମଣି
ମନରେ ଗୋଟାଏ ପଦେହ ଜାଗିବ ଦେଲା । ସେ ଭାବିଲା, ଆଜି ତ
କେହି ଯେଠାରେ ନ ଥିଲେ, କେବଳ ଭାଲ ଗିରି ମୋହରଗ୍ରାହକ
ଦେଖୁଥିଲେ । ତେବେ କଣ ଆଉ..... ? ଏ କଥା ଭାବିଲାମାତ୍ରେ
କୁଳମଣିର ମନେ ଦେଲା ତା ବସସ୍ଥଳରେ ଯେପରି କିଏ ଗୋଟାଏ
ଲୌହଶିଳାବା ବିଦ୍ଧ କରି ଦେଲା । ତାହାର ମୁଖ ଆଦୂର ମଳିନ
ପଡ଼ିଗଲା । କି ଉତ୍ତର ଦେବା ସେ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ ।
କିପରି ଲାଲ ତାର ଉତ୍ତରର ପ୍ରକାଶ କରି ଅଛନ୍ତି ତେଣି ଶେଷରେ

ସେ କହିଲା, “ମୋ ପରାମର୍ଶକୁ ମୋ ପାଖକୁ କେହି ଆସିଥିବାର ତ ମୋର ଚେତନା ନୁହେଁ ।”

କୁଳମଣି ସେ ଟିକିଏ ଚାଟୁରୁଣି ଗହଳ ଡେଇଁ, କପଡ଼ ଲାଗି ଏହା ବୁଝି ପାରିଲେ । ସେ କହିଲେ, “ଆଜ୍ଞା ତୁମେ ଭଲ କରି ଚେତନା ମୋତେ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ମଧ୍ୟରେ କର । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଭଲଭଲମନ୍ତ୍ରଣା ପ୍ରଦାନ କେଉଁଥିବି । ଗୋଟିଏ କନାର ନ କରି ମୁଁ ଗୁଡ଼ିକ ନାହିଁ । ବାକ୍ୟ ଶୁଣିବୁ ତୁମର ଶ୍ରେଣୀ - ପଢ଼ିବ କଥା ନୁହେଁ ।”

କୁଳମଣି ସେ ଦିନ ଆସି ଲଳିତାଙ୍କ ଆଗରେ ଶ୍ରେଣୀ କଥା ଆନୁପୂର୍ବିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଗଲା । ଚେତନା, ଲଳିତାଙ୍କ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ ଲାଭିବ ନାହିଁ । ସେ ପଚାରିଲା, “ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ଗୋଦାମକୁ ଯିବା ସମୟେ ଆଜି କେହି ସେଠାକୁ ଆସିଥିଲେ ?”

“ନା, ମୁଁ ତ ବରଷା ଥିଲି, ଆଜି କେହି ଆସିବାର ଦେଖି ନାହିଁ ।” କୁଳମଣି ଗୋଟିଏ ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ଘର ଉପରୁ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ବସି ରହିଲା । ଲଳିତା କହିଲା, “ଯାହାର ତ ମାଲ ଚଳେ, ତେ । ତୁ ଏଥିରେ ଅକାରଣେ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛୁ କାହିଁକି ?”

କୁଳମଣି କହିଲା, “ଦେଖିବା ପରେ ଡେଇଁ, ମୋ ଉପରେ ପ୍ରଭା ପଡ଼ିବ ନାହିଁ କଥା । ଅନ୍ୟ କାହାଣୀକୁ ସମ୍ବେଦନା କରିବାକୁ ତ କିଛି କାରଣ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ ।” ଲଳିତା ତାହା କହିଲା, “ତୁ ଗୋଟିଏ ପାତଳ ନା କି ? ତୋତେ ସମ୍ବେଦନା କରିବା ଏତେ ସୁବିଧା କାହାରି ?”

ଲଳମଣିର ବେଶାଚର କଥା ଶୁଣି କୁଳମଣି ମନେ ମନେ
ନିକଟ ବରକୁ ଡୋଇ ସେଠାରୁ ଉଠି ଚାଲିଗଲା ।

ଏହାର ଦୁଇଦିନ ପରେ ଦୈବାତ ମାଧବ କୁଣ୍ଡ ସଙ୍ଗେ
କୁଳମଣିର ଦେଶା ଡେଲ । ମାଧବ କୁଣ୍ଡ ଉପାଶ୍ୟାମ ବାବୁଙ୍କର
ଜଣେ ବଡ଼ ମହାଜନ । କୁଳମଣି ଜାଣେ, ବାପାଙ୍କ କାଳ ହେବା
ପରେ ତାର ଅନେକ ଗୁଡ଼ାଏ ପାଉଣା ବାକି ଥିଲା । କିନ୍ତୁ
ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୁଣିଲା ସେ ଲଳମଣି ସବୁ ପରିଶୋଧ କରିଅଛନ୍ତି ।
ବାକି ଟଙ୍କା ପଇସା ଥିଲା ହେ, ତାହା ମଧ୍ୟ କାଲି ଛୁଣ୍ଡାଇ
ନେଲେ । ଏ କଥା ଶୁଣି କୁଳମଣି ଘରକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚ ପହଞ୍ଚିଲା
ସମୟ ଦୁହେଁ, ଭାଇ ଟଙ୍କା ପାଇଲେ କେଉଁଠାରୁ ? ଚେତେକଣ
କଥାଟା ଦିଅ ? କୁଳମଣି ସେଠାରେ ଆଉ ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ ।
ଭାଇକୁ ପହେବ ନରାବତୁ ଗୁପ୍ତମେ ତାର ଇଚ୍ଛା ବା ପାହୁଣ୍ଡ
ହେଉ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଉପାୟ କରି ? ଘଟନାଗୁଡ଼ାକ ଚ ଆଉ
ମିଥ୍ୟା ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବେ ନାହିଁ ।

ଉପାଶ୍ୟାମ ବାବୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ କୁଳମଣିଠାରୁ ସବୁ କଥା ଶୁଣିଲେ ।
କୁଳମଣି ତା'ର ମନର ସନ୍ଦେହଟା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଗୋପନ
କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଶୁଣି ଦୁଃଖ, ଲଜା ଓ ଘୃଣାରେ ତାଙ୍କର
ହୃଦୟ ବଦଳି ହୋଇଗଲା । ହାୟ ! ପାହାଠାରେ ସେ ଏତେ
ଆଶା ରରପା ବାନ୍ଧିଥିଲେ ତାର ଦଶା ଶେଷରେ ଏଇତା ହେଲା ।
ସେ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ବେଦନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କୁଳମଣି ଜହ୍ନ, “ମା, ତୁ କୃପା ଦେବେ ବ୍ୟାକୁଳ ଦେହକୁ
 ଜାଣିବ ? ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ସନ୍ଦେହ ଅନ୍ତରାଳ ହୋଇପାରେ । ଦୃଢ଼ତା
 ସ୍ଥାୟୀ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ । ଏହିପରି ତ କିଛି ଜଣା ପାଇ ନାହିଁ,
 ଖାଲି ଗୋଟାଏ ଅନୁମାନ କରିବା କଥା ।

ମା କହିଲେ, “ତୁ ମୋତେ କୁହେଇକୁ କଣ ? ମୋ ମନର
 ମୋତେ କହୁଛି, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଏଥିରେ ଅଛି । ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ତାର
 ଉପହାସ ମୋତେ ଲାଜିବି ଭଲ ଲାଗୁ ନାହିଁ । ଆଜିକାଲି ତାକୁ
 ଦଣ୍ଡେ ଭରେ ଦେଖିବାକୁ ସମ୍ଭବ । ନିଜ ଭାବରେ ଦେଖୁ ଫେରି
 ଫେରି ଦଶଟା ବି ଏଗାରଟା । ଗଣ୍ଡାଏ କଣ ଖାଇ ଦେଇ
 ଅଧରାତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଲୁଅ ଜାଳି କଣ ସେ କରୁଥାଏ, ସେ
 ଜାଣେ । ରୂପ ଲୋକ ତ ସବୁ ଗଲଣି— ଦିନକୁ ଦିନ ଖାଲି ଖିନ୍ନ
 ହୋଇ ପାଉଛି । ହଁ, କାଲି ସେମିତି ବଳିଆ ନହୁଥିଲା, ତା
 କୁହୁତା ପାକଟିକୁ ଗୋଟିଏ ଗିଳି ଓ କେତେ ଚେପା ତଳେ
 ଖସି ପଡ଼ିଲା । ଟଙ୍କା ଦେଇଟାତ ଯାହା ପାଏ ମୋ ନାଟରେ । ସେ
 ଏବେ ପଇସା ପାଉଛି କେଉଁଠୁ ? ଆଉ କଣ କଣକୁ ଖଜାଣି ?
 ମୋତେ ମରଣ ହେଲା ନାହିଁ ପାହା ।” ଏହା କହି ସେ ଧୂନସ୍ବର
 ବଜନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କୁଳମଣି ଆଉ କିଛି ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ତା
 ମନରେ ଆଉ ଅଶ୍ରୁମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ଭାବିଲା
 ବୋଧହୁଏ ତେଣାଦାୟମାନଙ୍କର କଟୁକଥା ସହ ନଗାର ସେ ଏପରି
 କରି ପକାଇ ଅଛନ୍ତି । କପାଳରେ ଯାହା ଆଉ ସବୁ ମୋତେ

ମୁଣ୍ଡାଲବାକୁ ଯେବ । ଶେଷର ମନକୁ ଟିକିଏ ଦୃଢ଼ କରିନେଇ
କୁଳମଣି କପନ୍ ଲଲକ ଘରଠାକୁ ଚାନ୍ଦାଇଲା ।

କପନ୍ ଲଲ କୁଳମଣିକୁ ତେଣି ଘୁଣି ଘେରି ସମ୍ମୁଖରେ
ନାନା ପ୍ରଶ୍ନ କରି ଶେଷରେ କହିଲେ, “ସେ ସମୟରେ ତୁମ
ନିକଟକୁ କିଏ ଆସିଥିଲା, କୁମର କିଛି ପ୍ରଶ୍ନ କରିଲେ ?”

କୁଳମଣି କହିଲା, “ନାଁ, ସେ ସମୟରେ ମୋ ନିକଟକୁ
କେହି ଆସି ନାହାନ୍ତି । ମୁଁ ଏକା ବସି କାମ କରୁଥିଲି ।”

କିପନ୍ ଲଲ ଏଥିମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଲୋକକଠାରୁ ନାନା
ତଦନ୍ତ କରି ଘେରିବ କିଛି କୁଳ କିନାର ନ ପାଇବାରୁ କଥାଟା
ବାହାର ବନ୍ଧିବାକୁ ଚାକର ସଜଳ ଦୃଢ଼ତର ହୋଇ ଉଠିଥିଲା ।
କୁଳମଣିର ଉତ୍ତର ଶୁଣି ସେ କହିଲେ, “ତେବେ ଦେଖୁଛି
କଅଁଳିଆ କଥାରେ କିଛି ହେବ ନାହିଁ । ପୁଲସ ହାତରେ ଏହାର
ଅନୁସନ୍ଧାନର ଛାର ନାହିଁ କରିବାକୁ ହେବ ।”

ଏ କଥା ଶୁଣି କୁଳମଣି ଟିକିଏ ଚମକି ଉଠିଲା । କାଳେ ପୁଲସ
ତଦନ୍ତ ହେଲେ ଅସଲ କଥାଟା ବାହାର ପଡ଼ିବ, ଏହା ଶୁଣି ସେ
ବ୍ୟଗ୍ରତା ସହକାରେ କହିଲା, “ଆଉ ପୁଲସ ହାତରେ ଏସବୁ ବଞ୍ଚିବୁ
ନାହିଁ । ଆପଣ ନିଜେ ତଦନ୍ତ କରି ପାହା କରିବାର ଗୋଟାଏ
ପଦ୍ଧତିର କରି ଦିଅନ୍ତୁ । ଯଦି କିଛି ଧରା ନ ପଡ଼େ ମୋ ପାଖରୁ
ଦେହେବେଳେ ପାଇଛି, ମୁଁ ଏଇଟା ହାତରୁ ସମ୍ପାଦି ।”

କୁଳମଣିର ଶ୍ରଦ୍ଧାନ୍ତର କଥାକୁ ଲାଲକ ଦୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଅଗୋଚର ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ କୁଳମଣିର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଶୁଣି ଟିକିଏ ବସିନ ଡୋଇ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କଥାଟା ଚମେ ତାକୁ ଆହୁରି ରହସ୍ୟମୟ ବୋଧ ହେଲା । କୁଳମଣିକୁ ପଦେହ କରିବାକୁ ତାଙ୍କର ସାହସ ହେଉ ନଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତା' ନାବଳୀର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷକୁ ସେ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଘଟିଲେ, ତୁମ୍ଭେ କୁଳମଣି କୌଣସି ଲୋକକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ନହୁଛି, ନାହିଁ ତ ସେ ନିଜେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛି । ଏ ରହସ୍ୟ-ଜାଲ ଭେଦ କରିବାକୁ ତାଙ୍କର କୌରୁହଳ ଆହୁରି ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା ।

ସେହିଦିନ ଫୁଲସ ଥାନାକୁ ଏତଲା ପଠାଗଲା ।

X X X X X

ଚମେ ଲାଲମଣିଙ୍କ ମା ଲାଲମଣିକୁ ଡାକ କହିଲେ, “ହଇରେ ମାତୁ । ମଉଡ଼ି ଘୋର କଥା କଣ ହୋଇଛି, ଶୁଣିଲୁଣି ?”

ଲାଲମଣି କହିଲା, “ହଁ ଶୁଣୁଛି, ଇତିରିରେ ମାମଲା ପାଟକ ଲେଖି ?”

ଲାଲମଣିର ଏପରି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶେଷି ମା'ଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ହେଲା । ସେ କହିଲେ, “ଘରଟା ଏମିତି ବାନ୍ଧି ହେଇଛି, ତୋତେ ଜଣା ଟିକିଏ ବାଧୁ ନାହିଁ ? ତୋର ଏସବୁ କି ତର ଭେ ମାତୁ ?”

ଲାଲମଣି କହିଲା, “ହଁ କୁଆ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛି କାହିଁକି ? କଥାଟା ମଜଦମା ଉଠିବୁ ଅଇଲଣି, ଭଲ ହେଲା । ଗୋଟାହେଲେ

ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଅତୀତରେ ସମସ୍ତେ ବୁଝିପାରିବେ ଯେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟମ ତାହାଙ୍କ ପୁଅମାନେ ଏସବୁ ପ୍ରଲୋଭନର ଅନେକ ଉପରେ ।”

ଜଳମଣିଙ୍କ ମା ଏ କଥାରେ କି ଉତ୍ତର ଦେବେ ଠିକଣା ନଶପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏ ପମ୍ଭରେ ଉଭୟ କୌଣସି କଥା କହିବାକୁ ବୁଲମଣି ଅନେକ ରାତି ପକାଇ ମାକୁ ବାରମ୍ବାର ନିଷେଧ କରିଥିଲେ । ଯେଉଁ କଥା ସୁରକ୍ଷିତ କିଛି ସେ ନାହିଁ ବୁଝିଲେ ।

ଆଜି ମୋହର-ଭେଦ ମନେମାର ବହୁରର ତାରିଖ । ଯେନାଲ କୋଡ଼ (ଦଣ୍ଡବଧ ଆଇନ)ର ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମିତ୍ୟଦ୍ୱାରା ଅନୁସୂଚିତ ହୋଇ ବୁଲମଣି ଆଜି ଅତୀତରେ ଆସାମୀରୁପେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଶେଷାଞ୍ଚଳ କଣ ହେବ ଜାଣିବା ଲାଗି ଅନେକ ଲୋକ ଅତୀତର ହୃଦରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଉତ୍ତୁଲ୍ଲେଖମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟମ ବାବୁଙ୍କ ଦୁଃସ୍ଥ ପରିବାରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଲାଗି ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରିବେ ବୋଲି ନାନା ଆପ୍ତାଳନ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ବହୁରକଣ୍ଠ ମଣ୍ଡନ କରିବାକୁ ବୁଲି ଯାଇ ନାହାନ୍ତି । ଉଭୟଙ୍କ ଓ କଥାବାଣୀରୁ ସେମାନଙ୍କର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ଟେକି ପ୍ରକାଶ ପାଇଅଛି । ମନେମାର ପରିଶ୍ରମ କଣ ହେବ ବୁଝିପାରି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଉଦ୍ଘାଟନ ଆଜି ଅତୀତରେ ଅନୁପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇଅଛି ।

ମୁଦେଇ ବରପତ୍ର ସମସ୍ତ ସାଧ୍ୟ ଗୁଣ ଶେଷ ହୋଇଅଛି । ମୁଦାଲ ତରଫର କୌଣସି ସଫେଇ ସାଧୀ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ମୁଦାଲର ଶେଷ ଜବାବ ନିଆଯିବ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେବ । ବୁଲମଣି ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ସବୁ ବଟନା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ।

ହାକିମ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ପଢ଼ି ଲେଖିଗଲେ । ଶେଷରେ ମୁହେଇ
 ଇସପତ୍ର ଡିଙ୍ଗଲ ଉପେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ହାକିମ
 ମୁଦାଲକୁ ଶୁଣି କରବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନ ପରେ
 ସେ କୁଳମଣିକୁ ପଚାରିଲେ, “ମୋହରର ପାଇଲେ କୁମର ସବୁ
 ଦେଖା ପରିଶୋଧ ହୋଇ ପାରିବ ବୋଲି କୁମର କାହା ଆଗରେ
 ହଜାରି କରିଥିଲା ?”

ଏ କଥା ଶୁଣି କୁଳମଣି ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେଲା ଏ
 ବିଷୟ ସତ୍ୟରେ କହିଲା, “ହଁ, ଏ କଥା ମୁଁ କିପରି ଭଲକ
 ମୋହରର ବୃନ୍ଦାବନ ମହାଶୟ ନିରାପାତରେ କହିଥିଲା, ଏଥିରୁ
 କଣ ଆପଣ ମାନ୍ୟତା କରୁଛନ୍ତି, ମୁଁ ମୋହର ନେଇଛି ବୋଲି ?”

ହାକିମ—ନା ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପ୍ରମାଣ ଅଛି, କୁମ
 ନିଜ ପାଖର ତ କୁମ ବିରାଜରେ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରମାଣ ।

କୁଳମଣି—ହଁ, ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ କିଛି ପରାମର୍ଶ ନ
 ମିଳିଲା, ମୁଁ ଯେ ଏଥିରୁ ଶିଖିବା ଦାୟୀ, ତାହା ମୁଁ ଶ୍ରୀକାରେ
 ମରୁଅଛି, କହୁ—

ଉପେନ୍ଦ୍ରବାବୁ ତାହାମଧ୍ୟ ଅନାଇ ଉପାଦେଇ କହିଲେ,
 “ହଜୁର, ଏ ଜବାବଟା ଲେଖା ପାଇ ।”

ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ଲେଖା ହେଲାପ୍ରତି ଡିଙ୍ଗଲ ମହାଶୟ ସହାୟକତା
 ବର ପରି ପାଖୁଥିବା କୁଳମଣି ଡିଙ୍ଗଲ କାନରେ କହିଲେ,

“ଦେଉଳ ପାଦରେ ପକାଇ ଦେଲ ଅପଳ କଥାଟା ନ ଲକ୍ଷ ପିତ ବୁଝାନ୍ତୁ ? କିନ୍ତୁ ଯେକାଳାଟା ପାଦାଦେଇ ଖୁବ୍ ଲୁଲୁଚା ।”

ନୀଳମଣି ଯେତେବେଳେ ଅଦାଲତରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ସେତେବେଳକୁ କୁଳମଣିର ଜବାବ ଶେଷ ହୋଇଛି ଓ ହାଜିମ ଗିରଫକରେ ବସି ରହି ଲେଖୁଅଛନ୍ତି । ନୀଳମଣି ଉଦାସୀନ ଭାବରେ ଦର୍ଶନମଣ୍ଡଳୀ ମଧ୍ୟରେ ଛୁଟି ହୋଇ ଚଉଁରୀକୁ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । କୁଳମଣିର ଆଖି ମଧ୍ୟ ଭଲକ ଭାବରେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଦେଖିଲା, ଗାଳପାରେ ଚନ୍ଦ୍ରା ବା ଦୁଃଖର ଲକ୍ଷଣ ନେଶମାନ୍ତ ନାହିଁ—ନୀଳ ମୁଖ ଚରକାଳ ଦେଉଳ ପ୍ରସନ୍ନ ଓ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଆଦି ମଧ୍ୟ ଦେଖିପରି । କୁଳମଣି ଆଉ ଭଲକ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ପାରୁନା ନାହିଁ । ତାର ଚକ୍ଷୁ ଆସେ ଆସେ ନର ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ।

ଦଣ୍ଡଟା କଣ ଦେବ ଗାଣିବା ଲାଗି ସମସ୍ତେ ଉଦ୍‌ହୀବ ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି । ଅଦାଲତ ବୁଝିଟି ମାରବ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଥରେ କୁଳମଣି ଉପରେ ଓ ଥରେ ହାଜିମଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ୁଅଛି । ହଠାତ୍ ବାହାରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଳମାଳ ଖୁଣ୍ଟାଗଲା । ସମସ୍ତେ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇ ଦେଖିଲେ, ସ୍ୱୟଂ କିସନ୍ ଲାଲ ଗଜଦ୍‌ଦମ୍ ହୋଇ ଜନତା ଭେଦ କରି ଅସ୍ତମର ହେଉଅଛନ୍ତି ଓ ନାକ ପରେ ପରେ ଆହୁରି ଗୋଟିଏ ଲୋକପ୍ରବାହ । କିସନ୍ ଲାଲ ବହୁ କଧୁରେ ଭାଡ଼ି ଅତିକ୍ରମ କରି ଏକଲବ୍ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଓ ଉତ୍ତେଜିତ ଭାବରେ ଚିତ୍କାର କରି କହିଲେ, “ଫକିର, କୁଳମଣିକୁ ଉଲ୍ଲସ ଦିଆଯାଉ, ଅପଳ ଶ୍ରେୟ ଧରପଡ଼ୁଛି—ପାଣି ପ୍ରମାଣ ଦରକାର ନାହିଁ, ସାଥେ-

ସାଥେ ମାଲ ବରମନ୍ଦ ।” କପନ୍ ଲଲକ କଥା ଶୁଣି ପମପୁରର ବସୁପୁର ସୀମା ରହିଲ ନାହିଁ । ନିଜେ କୁଳମଣି ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ହୋଇ କପନ୍ ଲଲକ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହିଲ ।

କପନ୍ ଲଲ ଟିକିଏ ସୁପ୍ତିର ମୋର ସବୁକଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଗଲେ । ଘଟନା ଦିନ କିପନ୍ ଲଲକ ଘର ଚାକର ପିତାଆ ମନ୍ତ୍ର ଲଲକୁ ଧରି ଦୋକାନ ନିକଟରେ ଛୁଡ଼ା ଦୋଇଥିଲା । ମାଳମଣି ବାକ୍ସରୁ ମୋହର କାନ୍ତି ଦେଖିବା ପମପୁରର ତାର ଦୁଷ୍ଟି ରହି ଉପରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ତାର ଲୋଭ ଦୋଇଥିଲା କି ନା, କୁହାଯାଇ ନ ପାରେ । କିନ୍ତୁ କୁଳମଣି ଗୋଡ଼ାମକୁ ଚାଲିଯିବା ପରେ ଦେଖିଗଲେ ନେ ଦେଖିଲେ ନିକଟରେ ଆଉ କିଛି ନାହାନ୍ତି, ମାଳମଣି ଦୁଗରେ ଛୁଡ଼ା ଦୋଇ କାହା ପକ୍ଷେ କଥାବାଣୀ କରୁଅଛନ୍ତି, ନେ ଆଉ ଲୋଭ ପମ୍ପାଳ ପାରିଲା ନାହିଁ । ସୁପ୍ତିର ଅନେକ ଲଲ ଗଲାକକୁ ମଧ୍ୟ ଲୋଭ କରୁ ନାହିଁ । ପିତାଆର ଗଲ ପରାଆ ଗୋଟିଏ ମେସିନର କାମ କରୁ ନେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମାଲଚକ ଗଲ ପାଖକୁ ଚାଲି କରୁଥିଲେ । ମୋହର ମକାଶେ ଦେଖିଗଲେ ନାନା ଧୂଳି ଧୂଳି ଲାଗିଲା ପିତାଆକୁ କେନ୍ଦ୍ର ପାରେ କରବା କଥା ଶୁଣି, ତାର ନ ମ ରହି ଶୁଣା କେନ୍ଦ୍ର ଧରେଲ ନାହିଁ । ତାହୁ ପାରେ କରବାର ମଧ୍ୟ କିଛି ଜାଣି ନ ଥିଲା । ତା ପରେ କୁଳମଣି ନାମରେ ଦେଖିଗଲେ ମକାଶେ ଚାଲିଲା, ଦୁଇ ଗଲଯାକ ନିଶ୍ଚୟ ମାଗ କହିଲେ ଦୋଇ ଗଲେ । କଥା ଦେଲା ସେ ଦେଖିବା ଛୁଟି ତ ଆଉ ଅଳ୍ପ ଦିନ ରହିଲା

ସେହି ସମୟରେ ପଦ୍ମିନୀ ମୋହର ତଳ ପାଖରେ ଉଠିବୁ ନିଜ
 ଶିବ, ଅନ୍ୟ କାହା ହାତରେ ପଠାଇବା ନିଶ୍ଚୟ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ତଳ
 ପରେ ମେହରେ ଗୋଟିଏ ପିଲାଟି ତଳା ଲୋଭ ପିତାକୁ ମଧ୍ୟ ଦଳ
 ପକାଳେ ଲୁକର ପ୍ରଜାତାରିକର ନିଶ୍ଚୟରେ ଯେତେ ପେଟର ଖାନ୍-
 ତାପ କରୁଥାନ୍ତା । ଓ ପଦ୍ମିନୀ କିନ୍ତୁ ତାହା ବାନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟ
 ତଳା ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଶୁଭେଷି ମୋହର ବାହାରି ପଡ଼ିଲା । କିନ୍ତୁ ଲୁଲକ
 ମୋହର ଲୋଭ ତଥା ମେହର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଅବଦାନ ନ ଥିଲା ।
 ପଦ୍ମିନୀର ଲୁଲକ ଯେ କିନ୍ତୁ ଲୁଲକ ତଳେ ଥାଏ, ଏ କଥା ସେମାନେ
 ଜାଣନ୍ତି । କଥାଟା ଜଣ, ଅନୁମାନ ଭରତାକୁ ଆଉ ବେଶି ସମୟ
 ଲୁଲକ ନାହିଁ । ସେମାନେ ପାଖେ ପାଖେ ମୋହର ସହିତ ପଦ୍ମିନୀକୁ
 ଦେଖି କିନ୍ତୁ ଲୁଲକ ନିଜତଳେ ନିପତ୍ତିତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ଲୁଲକ ନ
 ସବୁ କଥା ଶୁଣି ଅବାକ୍ ! ପିତାମା ମଧ୍ୟ ଏପରି ଅବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରମାଣ
 ବିହୀନରେ କେହିପରି ଲୁଲକା ଲୁଲକ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ ।
 ଶେଷରେ ମରୁକଥା କିନ୍ତୁ ମୁକ୍ତିବର କୁପାୟିତା କରିବାକୁ ଲୁଲକ ।
 କିନ୍ତୁ ଲୁଲ ଆଉ ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ପିତାଙ୍କୁ ଧରି
 ଅଦାଲତରେ ନିପତ୍ତିତ ହେଲେ ।

ସବୁ କଥା ଶୁଣି ହାଜିମ କୁଳମଣିକୁ ଖଲସ ହେଲେ ଓ
 ମକଦ୍ଦମାର ବିଚାର ଅନ୍ୟ ତାରିଖକୁ ମୁଲତବ ରହିଲା ।

କୁଳମଣି ଯେତେବେଳେ ବାହାରକୁ ଆସିଲା, କେହି
 ଆଲୋଚନା, କେହି କରମର୍ଦ୍ଦନ ଲୋପ କରି ତାକୁ ବ୍ୟତିଷ୍ଟ
 କରି ପକାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ଲୁଲ କୁଳମଣି ପ୍ରତି ସମ୍ମୁଖ ଦୃଷ୍ଟି

ନିଶେପ କର ରମ୍ଭାର ଗ୍ରହରେ କହିଲେ, “ହୁମ ନିଜ ଦୋଷକୁ ଏତେ କାଣ୍ଡ ଦେଲା । ହୁମପରି ଚକ୍ରର ଲୋକଯେ ଏପରି ନିବୋଧ ଗ୍ରହରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ, କିଏ ଏହା ଗ୍ରହଣୁ ? ଯୋଗକୁ କପାଟା ସିନା ଧରା ପଡ଼ିଗଲା, ନ ଦେଲେ ଆଜ— । ମୁଁ ବା ଏତେ କଥା ଜାଣନ୍ତି ନିପତି ?”

କୁଳମଣି କୌଣସି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ଗୁମ୍ଫା ଛୋଇ ରହିଲା । ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ଦଟନା ତାକୁ ପ୍ରହେଳିବା ପରି ବୋଧ ହେଉଥିଲା । ସେ ସେ ଖଲାସ ହୋଇଅଛି, ଏ କଥା ସେ ପୂର୍ବ ବ୍ୟାପକ କରି ପାରୁ ନ ଥାଏ ।

ଭାଇକୁ ଦେଖି କୁଳମଣିର ହୃଦୟ ଅନୁରାଗରେ ଦଗଧ ହୋଇଗଲା । ତାକୁ କଣ କହିବ, ସେ କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଉଦ୍‌ଭେଦେ ଯେତେବେଳେ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ପାଇ ଦେଲେ ପଡ଼ିଥିଲେ, କୁଳମଣି କହିଲା, “ଭାଇ, ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଦତ୍ତ ଅପରାଧ କରିଛି, ମୋତେ ଶମା କର ।” ଏହା କହି ସେ ମାଳମଣିକୁ ସନ୍ଦେହ କରିଥିବା କଥା ସବୁ କହିଗଲା ।

ଏକଥା ଶୁଣି ମାଳମଣି ଟିକିଏ ଚିନ୍ତା କରି କହିଲା, “ଏସବୁ କଥା ତୁ ମୋତେ ନ କହିବାରୁ ଏତେ ଗଣ୍ଡିଗୋଲ ହେଲା । ମୁଁ ମଧ୍ୟ କେତେ କଥା ହୁମମାନଙ୍କଠାରୁ ଗୋପନ କରି ଭୁଲ କରି ନାହିଁ । ଟଙ୍କା ଲାଗି ମହାଜନମାନେ ଅସ୍ଥିର କରିବାରୁ ମୁଁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଶୁଣି କରିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଦେଖିଲ ଯେ, ଏ ସାମାନ୍ୟ ଟଙ୍କାରେ ଦର ଖର୍ଚ୍ଚ ତଳ ଦେଖା ପରିଶୋଧ ହେବା ଅସମ୍ଭବ । ଏଥିଲାଗି ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ମୋତେ ଶେଷେ ଟିକିଏ କରୁଥିଲୁ ପଡ଼ିଲା । ତା ପରେ

ହିନ୍ଦି କମ୍ପାନୀର ମେନେଜରଙ୍କୁ ଧରାଧର କରି ଗୁପ୍ତାଶାସନରେ
 ଶୁଣି ଠିକା କାମଯୋଗାଡ଼ କଲେ । ସେଠାରେ ମନ୍ତ୍ରଣା ସାବଣୀଠାରୁ
 ଚଉଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ସମୟ ସମୟରେ ଘରଠାରୁ
 ବାହାରିଯିବା ଆଣି କାମ କରନ୍ତି । ଏଥିରେ ହାତକାରି ମାସରେ
 ଚାକର ଟଙ୍କାକୁ କମ ପକେ ନାହିଁ । ଏ ଟଙ୍କାରୁ ଗୋଟିଏ ମୁଦା ମୁଁ
 ହାତରେ ନ ରଖି ପାଇଲି ମାତ୍ରକେ ମହାଜନମାନଙ୍କୁ ଶୁଦ୍ଧିଦେବ ।
 ଯଦିଓ ଶବ୍ଦରେ ଗ୍ରାସ୍ୟ ଅଧିକାରୀ ଟଙ୍କା ପରିଗୋଧ ହୋଇଗଲା ।
 ଏହାପରେ ମୁଁ ଶୁଣି ଦୁଇଖଣ୍ଡ ପାଠ୍ୟସ୍ତୁତ କଲେଖିଥିଲି । ମୋର
 ତ ଆଉ ପୋଇବାର ବଳ ନାହିଁ । ମେନେଜର କଣ କେଜାଣି
 କିନ୍ତୁ କମ୍ପାନୀ ଚରମକୁ ବଢ଼ିତକ ହୋଇ ଦେଲେ । ସେ
 ବଡ଼ ପାଠ୍ୟସ୍ତୁତକୁମେ ମନୋନୀତ ହୋଇ ଥିବାର ଶୁଣି ଏବେ
 ୧୫୨୦ ଦିନ ତଳେ ବଡ଼ ପକାଣେ ସେ ମୋତେ ଶହେଟା ଟଙ୍କା
 ଦେଇଥିଲେ; କହିଅଛନ୍ତି, ଦିଅନ୍ତୁ ସଫରଶ ବେଳକୁ ଏ ବଡ଼ପୁରେ
 ଗୋଟିଏ ପଳା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଦେବେ । ଏ ଟଙ୍କାଟା ପାଇ ମୁଁ
 କେତେ ଜଣକର ପାଉଣୀ ପମୁଦାୟ ବୁଝାଇ ଦେଇଅଛି । ଆଉ
 ଜଣେ ଦୁଇ ଜଣକର ପାମାନ୍ୟ ଟଙ୍କା ବାଜି ଅଛି । ମୁଁ କେବଳ
 ଏଥିରୁ ଚାକର ଗୋଟିଏ ଟଙ୍କା ବାପାଙ୍କ ପଟେ ଶୁଣି ଏନଲାର୍ଜ୍
 (Enlarge) କରାଇବା ପାଇଁ ହାତରେ ରଖିଥିଲି । ମା ବରକୁ
 ହେବେ ବୋଲି ମୁଁ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏସବୁ କଥା କାହାକୁ ଫିଟାଇ
 କହୁ ନ ଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଏଥିରୁ ଏପରି ବିପତ୍ତିର ପଳ ହେବ ବୋଲି
 କିଏ ଜାଣିଥିଲା ?”

ଏସବୁ କଥା ଶୁଣି କୁଳମଣି ନିଜାନ୍ ବହୁପୁରେ ଘରକୁ
 ଫେରି ରହିଲା ।

ପ୍ରତିଦାନ

ସେ ଦିନ ରାତିରେ ନଦୀର ବ୍ୟାଘାତ ହେବାରୁ ମୁଁ ବଡ଼ଚଞ୍ଚେରରୁ ଆସି ଦାଣ୍ଡଢେରେ ଟିକି ଶୋଇଥିଲି । ନଦୀ ଯେ ଠିକ ହୋଇଥିଲା, ଏପରି ନୁହେଁ; ତେବେ ମୁଁ ଜାହାଜ ଅବସ୍ଥାରେ ନ ଥିଲି । ଏହିପରି ଅର୍ଥ ସୁସୁପ୍ତି ଓ ଅର୍ଥ କାଟରଣରେ ରାତି ମୁଁ କେତେ ଗୁଡ଼ାଏ କଅଣ ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖିଥିଲି । ସ୍ବପ୍ନ କଥା ମୋର କିଛି ମନେ ନାହିଁ; ତେବେ ମନଟା କିପରି ଗୋଟାଏ କୁଣ୍ଡଳ-ଭାବରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା, ଯେପରି କି ଖଣ୍ଡେ ଅଜଣା ବସ୍ତାତର ମୋର ଆସି ସମସ୍ତ ହୃଦୟକୁ ଆକଳ୍ପ କରି ରଖିଥିଲା । ଏପରି ସମୟରେ ଦଶଆ ରାତିର ଆସି ଡାକିଲା, “ବାବୁ, ବାବୁ, ମଧୁବାବୁ ଆସିଛନ୍ତି ।”

ମୋର ହୃଦୟପିଣ୍ଡର ସମସ୍ତ ତୀର୍ଥ ଯେପରି ଏକମନ୍ତେ ଦଠାନ୍ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହେଲା । ମୁଁ ଧୃତପଦ୍ମ ହୋଇ ବଢ଼ଣାରୁ ଦରଘଠା ହୋଇ ଦଠାନ୍ ଚିତାର କରି ଉଠିଲି, “ଏ, ଏ, ମଧୁବାବୁ ! କେଉଁ ମଧୁବାବୁ ?”

ଦଶଆ କହିଲା, “ହେଉଁ କିରାଣୀ ବାବୁ ଡାକୁଛନ୍ତି ।”

“ଓଃ !”—ଗୋଟାଏ ରଞ୍ଜିତ ଘର ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ପକାଇ ମୁଁ କୁଣ୍ଡଳିଣ ଲେବ ରହିଲି । ପରେ କହିଲା, “ଚାଲୁ କନ୍ଧି ଦେ, ମୋ ଦେହ ଆଜି ଭଲ ଲାଗୁ ନାହିଁ, କାଲି ଆସିବେ ।”

ଏକକ ଜନ୍ମ ଦେଇ ମୁଁ ଗୁନସ୍ୟ ବରଣରେ ପଡ଼ିଗଲା ।
ମୋର ବସନ୍ତ ଦିଶୁଣବେଗରେ ଛୁଟିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସମସ୍ତ
ଧନନରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଚାଡ଼ିତହୁବାଏ ଶେଳିଗଲା । ବହୁଦିନର ଗୋଟିଏ
ମୃତ ହୃଦୟର ଅନ୍ତସ୍ଥଳ ଘେନି କି ବୁଦ୍ଧବଦନର ଲପରକୁ
ଝିଟିବାକୁ ଲାଗିଲା । ନିମ୍ନ ସେ ଶୂନ୍ୟର ସ୍ବଭାବ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକୃତି
ସୃଷ୍ଟିର, ଆତ୍ମର ଶକ୍ତିର ଦୋର ଝିଟିଲା । ଦେଶକାଳର ସମସ୍ତ
ବ୍ୟବସାୟ ପ୍ରକୃତିର । ଅନ୍ତର ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ଶୂନ୍ୟ ଅଙ୍କ ମୋ
ଫେର ଆଗରେ ଧୂମ୍ରପା ଅନ୍ତର ଦୋରଗଲା ।

ସେ ଆଜିକି ଅନେକ ଦିନର କଥା । ତା ନାମ ଥିଲା ସେହି
ମଧୁ । ଆମ୍ବେମାନେ ନଟର ଜଳଜଳରେ ବସବର ଏକ ସଙ୍ଗରେ
ଚାରି ଆସିବୁଁ । କିନ୍ତୁ ଶକ୍ତିର ଆଳାପ ପରିଚୟ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା
ଚଟକାରେ ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ଏକ ଦଳିଷ୍ଠତା ନ ଥିଲା ।
କଳକଳାକୁ ଆସି ଏକା ମେସ୍ରେ ରହିବାକୁ ସେ ଦୂରରୁ ଅନେକ
ପରିମାଣରେ କମିଗଲା ।

ସେ ବର୍ଷ ବି. ଏ. ପରୀକ୍ଷାରେ ଆମେ ଯେ କେତେ ଜଣ
ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଥମ ମୋହର ଗୁପ୍ତା ପାଇଲୁ, ତା ମଧ୍ୟରୁ
କେତେ ମାନ୍ୟତା ବ୍ୟବସାୟିକପରି ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାଣିକ୍ୟ କରିବା ଲାଗି
ଫିଡ଼ିଗାର ଗୁପ୍ତଅନ୍ତର ଦେଖିଲୁଁ । ବାମ ଆମେ କେତେ ଜଣ
ଏଥିରେ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ନ ରହି ଆମ ବିଦ୍ୟାର ଜାହାଜ ଉପରେ ଉପାଧିର
ଧୂନା ଉଡ଼ାଇ ରଜନପ୍ରମେୟରେ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କୁ ବ୍ୟବସାୟ
ପାଇଁ ରମାନା ଦେଲୁଁ । ନିଜର ପକାଇ ଉତ୍ତରକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲୁଁ

ଯେ ବାସ୍ତବିକ ପାତ୍ରା ଶୁଣିଥିଲୁ, କଲିକତା ହସ୍ତ ଯିବା ମୋଟ-
 ମାଣିକ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ନିବୃତ୍ତି ନିଶ୍ଚୟ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ, ସେ କଥାଟା
 ଠିକ୍—ବରଂ ତା ଉପେକ୍ଷା କେତେ ବେଶି । ଆମ ପୂର୍ବରୁ ଆଉ
 କେତେଜଣ ବ୍ୟବସାୟୀ ମଧ୍ୟ ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେମାନେ
 ଉପଯୋଗୀ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ଯୋଗୁ ନାହାନ୍ତି—ଫେରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଆଉ
 ଚାକର ବେଶି ଫେରି ନାହିଁ । ସେମାନେ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହୋଇ
 ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ କେତେକଟାଟି ବଡ଼ ବଡ଼ ଗୋଦାମ ସଙ୍ଗେ ଚାନ୍ଦା-
 ପରିଷ୍କାର କରାଇ ଦେଲେ ଏବଂ ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର
 ଠିକଣା ଭେଦ ନେଇ ଟିକଣା ଖଣ୍ଡିତ ରହିଲୁ । କେବଳ ଏବେ
 ନୂତନ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରର ଏହି ବେପାରୀମାନଙ୍କ ପାତ୍ରାପ୍ୟରେ ଆମ୍ଭମାନେ
 ଗାଁରୁ ବୁଝିପାରିଲୁ । ସେ, କଲିକତା କେବଳ ଶୁଦ୍ଧବିଶ୍ୱାସୀ ନୁହେଁ,
 ଏହାକୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଅମରବରଣ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।
 ଏଠାରେ ବ୍ୟବସାୟ ମଧ୍ୟ ଗଲଣାରେ, ଆଉ ପାତ୍ରାଜୀବ ଯୋଗୁର
 ଗ୍ରହଣ, ଖୁବ୍ ସୁବିଧାମାନଙ୍କର ଗ୍ରହଣ ଶକ୍ତିପାଇଁ ଆମ୍ଭେ କିଛି
 ମୁଖ୍ୟ ଆହାର ଉପାଦାନ ମିଳିପାରେ । ଯେଉଁ ସୁବିଧା ଶୁଦ୍ଧାଧିକାର
 ନିଜେ ଗ୍ରହଣ ଦକ୍ଷିଣା ପ୍ରଭୃତି କିଛି ଲୁଣ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭପାଇଁ
 କିଛି ପାଇପାରେ, କେହି କୁଣ୍ଡିମାନ୍ ବାକ୍ସ ସେ ସୁଯୋଗ ଛାଡ଼ି
 କେବଳ ରକ୍ତପାତରେ ପଡ଼ିଥିବା ରହିବ ?

ଆଉ ମଧ୍ୟ କାହାଣୀରେ ଶୁଣାଥିଲୁ ଯେ, ଆମ ଦେଶର
 କେତେକ ସାଧକ ଧୂଆଁ ଏଠାକୁ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ
 ଏବଂ ମାଳୁଗା ଘରେ ଆଣ୍ଡୁ ନେଇ କୌଣସି ରଜନେମା ସଙ୍ଗେ
 ଦୁର୍ଗତୀଞ୍ଜାରେ ସବୁଝା ହାରି ଗେଡ଼ରେ ଘରକୁ ଫେରିବା ନବେ

କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଭେଲ ମାଲିକର ବୋଇତ ବୋହାର କରି
 ଖୁଦଖକୁ ଫେରିଗଲେ । ତିନିଟି ମାଲି କାଟକ ହୋଇଗଲା ସତ
 (ଦୁଇଆରେ ପକ୍ଷ ମାଲିର କାଟକ ଅଛି), ତେବେ ତହିଁର
 ଚତୁଃପାଦମାନେ ବୁଝିପାରଲେ ସେ ସେ ପକ୍ଷ ପକ୍ଷ ମାଲି ଦୁହେ ।
 ସୁଦୂର ଯେତେ ପରାନ୍ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସକଳଜନ୍ମର ଲୋଭ
 ସମ୍ଭାଳିବା ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟର ହୋଇ ଉଠିଲା ଏବଂ
 ଆତ୍ମମାନେ ଶେଷରେ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ପଥା ପଥା ହୋଇ
 ପାଇ ମାନ୍ୟତା ଦେଇ ଚାଲି ଚାଲି । ଯେଉଁ ବ୍ୟବସାୟରେ କେନ୍ଦ୍ର
 ତେବେ ଲାଭବାନ୍ ହୋଇ ନାହିଁ, ଆତ୍ମ ବା ଦୃଷ୍ଟି କପରି ?
 ଘରଠାରୁ ଖବର କଲ, ଏଠାରେ ମାଲି ଯେପରି ସୁଲଭ, ଧୂସ୍ରାସାକୁ
 ଫେରିଲେ ଦଶପଟ ଲାଭ ଦେବ, ଅତଏବ ଆଜି ମୂଲ୍ୟନ
 ଆବଶ୍ୟକ ।

ପକ୍ଷ ଦଳରେ, ପକ୍ଷ ସମାଜରେ ଗୋଟା କେତେ ଗୋଠିକିଆ
 ଥାନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ମୀବ ସୁଗୁଣ ସମସ୍ତେ ଏହାର ପାତ୍ରୀ । ଅମ ଦଳରେ
 ମଧୁ ଠିକ୍ ସେହିପରି । ସେ ବିଳାସିଆଠାରୁ ଦାସିଆ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ
 କରି ଆସିଛି । ଅତଏବ ସେ ବ୍ୟବସାୟ ଗୁଡ଼ା ଅତି କିଛି ଜାଣେ
 ନାହିଁ ।

ସେ ଦିନଟିକେ ଗୋଦାମକୁ ଯାଇ ଖଜିର ବିକ୍ରୀ କରି
 ଅନ୍ଧେ ଏବଂ ସପ୍ତିରେ ଭରକୁ ଆସି ଲାଭ ଲେଖନୀର ଖାତା
 ମିଳାଇ ମିଳାଇ ଶୋଇପଡ଼େ । ତାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କିଛି ପଚାରିଲେ ସେ
 କହେ, “ସୁଦ୍ଧା, ଅତୀତକାଳର ଜାହାଜ ଖବରରେ କାମ

କେଣ ? ମୁଁ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ଆସିଛି, ବ୍ୟବସାୟ କରିବି, ମୋର ମାଟିନାଟ ପତ୍ନୀମାନେ କି ଆବଶ୍ୟକ ?”

ପ୍ରକୃତରେ କହିବାକୁ ନାହିଁ, ଆମ୍ଭମାନେ ଯେପରି କଲେଜର ଲେକଚରରେ Percentage (ତିନିକଣ୍ଠା ପେଡ଼ିକ ରଖିବା ଦରକାର ହେଉଛି) ମାତ୍ର ରଖା କରି ପ୍ରମାଣିତ କରିବାରୁ ଆମ୍ଭମାନେ କରାଯିବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ ବହୁଦର୍ଶିତା ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲୁଁ, ଏକଦେଶଦର୍ଶୀ ମଧୁ ପେଟିପରି ମୁହଁରେ ବୁଣି ବାନ୍ଧିଦେଇ କେବଳ ମାଲ ବୋର୍ଡ଼ାଉଥିବା ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଲୁ । ମଧୁର ଅଭିଯାନର ଦେଖି ତା ପ୍ରତି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବଡ଼ ଗୁରୁ ହୁଏ ଏବଂ ତାହାର ଚର୍ଚ୍ଚାବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଆମର ଯେ ଚିନ୍ତା ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ନ ହୁଏ, ଏପରି ନୁହେଁ । ନିମେ ମଧୁ ପେଟିପରି ଅଟା ବିହୀନ ହାସ୍ୟ ପରିହାସର ଲକ୍ଷ୍ୟପୁର ହୋଇ ଉଠିଲୁ । ଆମ ମେସର ପୋଷ୍ଟାଫିସ୍ ସେଲମାନ ଉପରେ ଏହି ଲକ୍ଷପଟାଉପରେ ନିଜ ନିଜର ଲକ୍ଷ୍ୟରୂପ କୋଟିଲଟା ପରାମର୍ଶ କରି ନିଅନ୍ତି । ଲକ୍ଷପଟା କିନ୍ତୁ ହିଲ୍ ଉଲ୍ ହୋଇଗଲେ ମୁହାଁ ପକେଇ ପିରି ଓ ଚଢ଼ିଲ ରହିଥାଏ । ମଧୁକୁ ବିନି କେନ୍ଦ୍ର ଭାବରେ ନିଶ୍ଚୟର ଯେଣି ନାହିଁ, ବରଂ ଅନେକ ଥର ତା ଉପରେ ପେଟିପରି ପରିଚିତ ହେବା ବ୍ୟର୍ଥ ହେବାର ଦେଖି ଆମ୍ଭମାନେ ଅସନ୍ନ ହୋଇପଡ଼ୁଁ । ପକେଇ ମୁହାଁ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ମଧୁର ପ୍ରକୃତରେ ନେଲେ ମୁହାଁ ଓ ପଲଟର ଦାୟ ହୋଇ ତାକୁ ଗୁଣ୍ଡିକାବ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । କୌଣସି କଥାରେ ମଧୁ କିନ୍ତୁ ହିଲ୍ ବାଦ କଲେ ମୋଟଟା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ ଅସହ୍ୟ

ହୋଇପଡ଼େ । ଯେଉଁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ଗୋରୁକାଣ୍ଡରେ
ନୂଆନ ନଦର ତାହାଦ୍ୱାରା ଗୁମ୍ଫା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରେ, ଯେଉଁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ
ହୋଇ ପାଟିରେ ଲଗାମ ଦେଇ ମନୁଷ୍ୟ ତା ଉପରେ ଗୋରୁ ହୁଏ,
ତେଣୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ଆନନ୍ଦମାନେ ମଧୁ ଉପରେ କବରଦଣ୍ଡ
ଦେଖିବାକୁ କର ବଦଳରେ ଶୁଷ୍କ ମାଲ୍ୟ ଜଳକୁ ଟିକିଏ ଗରପ
କରି ନେଇ । ଯେଉଁ ଅତିସମ୍ଭାବିତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ମଧୁ ପଦ୍ୟ ଅନ୍ତାନ୍ୟ କରେ
ତାହାକେଲେ ତାହାଠାରୁ ବଳି ଅନ୍ତାକେଳ କଥା ଆଉ କଣ ଅଛି ?
ମଧୁ କହୁ ଏଥିରେ ଆଦୌ ବିଚଳର ହୁଏ ନାହିଁ, ଏପରି କ
ଅନନ୍ତର ଅର ନପ ଆଦ୍ୟମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ସେ କୌଣସିକରେ ଯୋଗଦେ ।

ନାହିଁକି ନେଜାସି, ମୋତେ ମଧୁ ଟିକିଏ ବଡ଼ ପୁଣି ପାଏ
ଏବଂ ମୋ ପାଖରେ ମନ ପିଟାଇ ଦିଅ କଥା ମଧ୍ୟ କହେ । ତାହା
ନବାଲ ମୁଁ ଯେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଏତକ ପାଇବାର ବେଶି
ଉପଯୁକ୍ତ ତାହା ନୁହେଁ; ବରଂ ମଧୁକୁ ଅପତନ କରିବା ଲାଗି ନୂତନ
ନୂତନ ଉପାୟ ଉଦ୍ଭାବନ କରିବାରେ ମୁଁ ପଦ୍ୟାପେକ୍ଷା ଅଗ୍ରଣୀ ।
ତେବେ ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ମଧୁ ପ୍ରତି ବିଶେଷ କିଛି ଅତ୍ୟାଚାର କରେ
ନାହିଁ । ଆଉ ବାସ୍ତବିକ ମଧ୍ୟ ମଧୁର ଦୁରବସ୍ଥାରେ ମୋର ମନରେ ତା
ପ୍ରତି ସମୟ ସମୟରେ ବଡ଼ ଦୟା ହୁଏ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନେ ଯେ
କୌଣସି ମନ୍ଦ ଅବସ୍ଥାରେ ମଧୁ ପ୍ରତି ଏପରି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି,
ତାହା ନୁହେଁ; ବରଂ ଲୋକରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ନା ପ୍ରତି ଗୋଟାଏ
ସ୍ୱେଦର ଆକର୍ଷଣ ଆସ । କେବଳ ଖୋଜୁକ ଦେଖିବା ଲାଗି ସମସ୍ତେ
ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ସ୍ୱଳ୍ପରେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ନୌଶସି ପ୍ରପଞ୍ଚରେ

ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଏବେ ଆମୋଦ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଆତ୍ମମୋଦ ଆତ୍ମାଦରେ ଆମ ମେଣ୍ଟି ସବଦା ମଗଗରମ ଥାଏ ।

କ୍ରିଷ୍ଣହୁଟି ଦେବାକୁ ଆଜି ବେଶି ଦିନ ନାହିଁ । ଶୁଦର ଶାନ୍ତିମୟ କୋଡ଼କୁ ଫେରିଯିବା ଆଶାରେ ଆତ୍ମମାନେ ପଦାପଦ୍ମରେ ଯେ ଶାନ୍ତି ବରନଟି ଥିଲା, ତାହାକୁ ହିଞ୍ଜାର ଦେଇ ଖୁଣ୍ଟିରେ ଜଳଜରା ସହର ଚମାନ୍ ପ୍ରଜାପତି ପରି ସାଜିବା ଶାଉଁଳୁ । ନେବଳ ମଧୁ ନ ଥିବାରୁ ମଜଲସ୍‌ଟା ଖୋଲପଣ କରି ଗାରୁ ନାହିଁ । ଗାପବନ ମଧୁର ଅଗ୍ରବକୁ ଆତ୍ମମାନେ ଅଗରର ସହର ଅନ୍ତରର କରୁଛନ୍ତି ।

ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାସମୟରେ ମୁଁ ୬ ବର୍ଣ୍ଣନାଥ ସ୍ବେଚ୍ଛା ଅନ୍ତେ ବୁଲି ପାଇଥିଲି । ଫେରିବା ସମୟରେ ହାବଡ଼ାପୋଲ ଉପରେ ଟିକିଏ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ନଫଜଲରେ ଚଢ଼ିକରରେ ଶୀତା ଦେଖୁ-ଅଛି, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଥା ପରି ବର୍ଣ୍ଣନାଥ କହିଲା, “କାଲି ଅପ୍ପେଲ ପଡ଼ିଲା ନା ?” ମୁଁ କହିଲି, “ଟି, କାହିଁକି ?”

ବର୍ଣ୍ଣନାଥ କହିଲା, “ଏଥର ମଧୁ ଦରକୁ ଚାଲିପାରି All fool's day ଟା ମାଟି କରି ଦେଲା ।”

ମୁଁ କହିଲି, “ଆରେ ପରେ ତ ! ବର୍ଷର ଗୋଟାଏ ଦିନ କଅଣ ଛୁଡ଼ାଟାରେ ଚାଲିଯିବ ?” ପରେ ମୁଁ ଟିକିଏ ମାରବ ରହି କହିଲି, “ଆଜ୍ଞା, ଗୋଟିଏ କାମ କଲେ ତ ହୁଅନ୍ତା, କୌଣସି ସ୍ଥଳରେ ତାକୁ ଯେବେ ଥରେ ଏ ସମୟରେ ଜଳଜରାକୁ ଟାଣି

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଚାହାନ୍ତିଲେ ଭର ମନା ହୁଅନ୍ତା । ସେ କୌଣସି
ପ୍ରକାରେ ନାହିଁ ଅସ୍ତ୍ରପୁତ କରିବାର କଥା କ ?” ଶଶ୍ୱନାଥ
କହିଲା, “କିନ୍ତୁ ମଧୁ ଶୁଦ୍ଧ ଅଭିନବ ମଧୁର ବଚନ କାହିଁ ଆସି
ପାରିବ କ ?”

ମୁଁ କହିଲି, “ଆଉ, କାଲି ଏହାର ନିର୍ବାସ କରିବା ।”
ଏହିପରି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ଆମ୍ଭେମାନେ ବନ୍ଦାକୁ ଫେରି
ଆସିଲୁ ।

ତହିଁ ଆରବନ ମୁଁ ଏହି ପରିଚ୍ଛନ୍ତି ଲେଖି ଶଶ୍ୱନାଥକୁ
ଦେଖାଇଲି :—

ଭାଇ ମଧୁ,

ମୁଁ ଗୋଟିଏ State Scholarship (ପରଜାଣ କୃତ୍ତି)
ପାଇ ଚଳିତ ପାଇଲୁ । Scholarship (କୃତ୍ତି) ପାଇବାର
ମେପରି କିଛି ଆଶା ନ ଥିବାରୁ ମୁଁ ନାହାରିକୁ ନ କିଛି ଶକ୍ତି
Application (ଦରଖାସ୍ତ) ପକାଇ ଦେଇଥିଲି । କପାଳବାଜି
କୃତ୍ତି ମନ୍ତ୍ରର ହୋଇଛି । ମୁଁ ଏହି ୮ ଚାରିଶ ଦିନ ବନ୍ଦେ ମେଲରେ
କଲକତା ଗୁଡ଼ୁଛି । ମେନ୍ତର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଘରକୁ ଫୁଲିଗଲେଣି ।
ମୁଁ ଏହି କେତୋଟା ଦିନ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ମେସ୍ରେ ରହି
କଟାଇ ଦେବି ।

ଭାଇ ! ଏହିପରି କେତେକ ବର୍ଷ ହୁଏତକୁ ଫେରିବାର
କୌଣସି ଆଶା ନାହିଁ । ଭାଗ୍ୟରେ କଅଣ ଅଛି ପ୍ରଭୁ ଜାଣନ୍ତି ।
ହୃଦୟ ଛାଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ତମକୁ ଥରେ ଦେଖି ପାରିଲେ କୃତାର୍ଥ

ପ୍ରଥମ । କିନ୍ତୁ ତମେ କଅଣ ସତେ ଏ ଅନ୍ଧାରା ପାଇଁ ବେଶ କ୍ୟାନ୍
 ବାକାର କରିବ ? ହଉ ତମ ଭାଗ !

ଉତ୍ତର ବନ୍ଧୁଟାକୁ ଟିକିଏ ମନରେ ରଖିଥିବା । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ
 କହୁ କ୍ୟାନ୍ ଥିବାକୁ ଆଉ କିଛି ଲେଖି ପାରୁ ନାହିଁ । ପରେ ଆଉ
 ସବୁ । ଭବ ।

ତମର ସ୍ନେହର
 ଇନ୍ଦ୍ରମଣି

ପ୍ରଥମେ ପଢ଼ିପାରି ବନ୍ଧୁନାଥ କହିଲେ, “ବାଃ, ଦେଖୁ ଲିପାୟ
 ତ ବାହାର କରିଛ । ତେବେ ମଧୁର ବିଜୟର ଦିନ ତଣ ପ୍ରଭରଟା
 ହୋଇ ନାହିଁ । ସେ କଣ ସତେ ସେ ମାୟା ରୁଦ୍ଧ ଏବେ ବାଟ
 ଆସିବ ? ହଉ, ତୁ ଶୁଣେ ତ ତେଲେ ଦବ । ଦେଖାଯାଉ ।”

ସେହି ଦିନ ମୁଁ ନିଜେ ପାଇ ତୁଳସୀ ଡାକିଥିଲେ ତଳାଇ
 ଦେଇ ଜୟୋତ୍ସ୍ନାରେ ବସାବୁ ଫେରି ଆସିଲି ।

X X X X

ସେ ପ୍ରଥମ କଥା ମୋର ଆଉ ଆଦୌ ମନେ ନାହିଁ ।
 ସତନାମେ ସେହି ୮ ତାରିଖ ଦିନ ଜଣେ ବନ୍ଧୁରୁ ରୁଦ୍ଧ ଦେବା
 ଲାଗି ମୁଁ ଶ୍ରେୟନକୁ ଯାଇଥିଲି । ତେନ ରୁଦ୍ଧବା ପରେ ମୁଁ ଗୋଟାଏ
 ପିତାରେଟ୍ ଟାଣି ଟାଣିକା ଏକାକୀ ଶୂନ୍ୟ ମନରେ ଶ୍ରେୟନ
 ଭିତରୁ ବାହାର ଆସୁଛି, ଏପରି ପ୍ରମୟରେ କ୍ୟାନ୍ ଅକ୍ଷରେ
 ଦେଖିପାରିଲି ଯେ, ଏକ ପ୍ଲାନରେ ଜଣେ ଲୋକ ଶୋଇଛି ଏ
 ଆଉ କେତୋଟି ଆମ ଦେଶର ଲୋକ ତାକୁ ଯେଣ ବଢ଼ି ଶୁଣିବେ

ବଦି ଅନ୍ତର । କଥାଟା କଅଣ ବୁଝିବା ଲାଗି ମୋର ଟିକି
 ଦେଖିବୁନି ବୋଲି । ମୁଁ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଯାହା ଦେଖିଲି, ମୋତେ
 ତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରତି ହୋଇଗଲା । ମୁଁ ସେ ମଧୁକୁ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ
 ଦେଖିବି, ଏହା ମୋତର କଳ୍ପନାର ଅଗୋଚର ଥିଲା । ଦେଖିଲି
 ମଧୁ ଅର୍ଦ୍ଧନାଗିନୀ ଭଳି ଶରୀରରେ ଅବସ୍ଥାରେ ଚଳେ
 ଶୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ଲୋକ ତା ମାଟିରେ ବସି ବସୁଛି । ମଧୁଟି
 ପାଣ୍ଡୁର ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ଗୋଟିଏ ବିଷାଦର ଡାକମା ପଡ଼ିଯାଇଅଛି
 ପ୍ରଥମେ ଦେଖି ଦୟା ମୋତେ ହୃଦୟକୁ ପରି ବୋଧ ହେଲା ।
 ଛୋଟ ପୁଅ ଭାବରେ କଥା ପୁରଣ ଦେବାକୁ ମୋର ପରିଚୟ
 କେତେଗୁଣ ଗୁଣିଗଲା ପରି ବୋଧ ହେଲା ।

କଣ ହୋଇଛି, ଏତକ କାହାଣୀକୁ ପଢ଼ିବାକୁ ମୋର
 ଲାଜ ନ ଥିଲା । ମୋତର ମୁଁ ହୃଦୟର ସମସ୍ତ ବଳ ସଂଗ୍ରହ କରି
 ଗୋଟିଏ ଲୋକକୁ ପଚାରିବାରୁ ସେ ଯାହା କହିଲା, ସବୁ କଥା ମୋ
 ମନରେ ପ୍ରତିପାଦିତ ନାହିଁ । ତା କଥାରୁ କେବଳ ମୁଁ ଏତିକି
 ବୁଝିଲି ସେ କୌଣସି ବନ୍ଧୁ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବା ଲାଗି ମଧୁ ସେ
 ଦିନ ସକାଳ ଗାଡ଼ରେ ଆସି ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିବା ପମ୍ପୁଠାରୁ
 ତାକୁ ନିକଟକୁ ଯାଇଛି । ତାଙ୍କ ଛାମର କେତୋଟି ଲୋକ ଦେବାକୁ
 ତାକୁ ଷ୍ଟେସନ ନିକଟରେ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ତାର
 ପଥାପାଥ ସେବା ଶୁଣୁଥିବା ଲାଗିଛି ।

ଏ କଥା ଶୁଣି ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଯେପରି ଆକାଶ ଗୁଡ଼ି
 ଖସିଲା, ମୁଁ ଶପାଠିତ ପ୍ରାୟ ଅକାମର ହୋଇ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଗଲା ।

ମୋ ପାଦତଳେ ପୁଅଟା ଟଳମଳ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ମୁଁ କଷ୍ଟ କରିବି, କୁଆଡ଼େ ଯିବି, କିଛି ସ୍ଥିର କରି ନ ପାରି ଗୋଟିଏ ଝୁଲୁକୁ ଧରି ତା ଉପରକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିଲି ।

କିନ୍ତୁ ପମ୍ପର ପରେ ଗୋଟିଏ ଚକ୍ରାର ଶୁଣି ମୋର ଟିକିଏ ଗୈରନ୍ୟ ହେଲା । ଗୋଟିଏ ଲୋକଠାରୁ ବୁଝିଲି ଯେ, ସେଗାର ଶିକ୍ଷାମୟ ଉଠି ଯେ ପ୍ରକାଶ ନକରୁଥିଲା । ପୁନଶ୍ଚ ଶୁଣି ପାରିଲି, ମଧୁ ଚକ୍ରାର କରି ଉଠିଲା, “ଏ”, ବୋଲି ମୋର କେତେବେଳେ ଶୁଣିବ ?—ଉଃ, ଆଜି କେତେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି—କହୁନାହିଁ ଆସିଲୁଣି ? —ହେଉ ହେ ।” ମଧୁର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କଥା ମୋର ମର୍ମସ୍ପଳରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଭାବ ପରି ପୁଟିଗଲା । ମୁଁ ଆଉ ବେଶୀସରି ସେଠାରେ ରହି ପାରିଲି ନାହିଁ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଲୋକ ମୋର ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ମୋର ପରିଚୟ ଜାଣିବାକୁ ପଛେ ପଛେ ଆସିଲା । ମୁଁ ତାକୁ କିଛି ନ କହି ପ୍ରାୟଶଃ ସେହି ଆଡ଼କୁ ଘୃଷ୍ଣିତଲି । ଯାହା ଲାଗି ମଧୁର ଏ ଦଶା ମୁଁ ଯେ ସେହି ମାଧ୍ୟମ ନାହିଁ, ଏ ଲୋକଟି ପାଖରେ ମୁହଁ ଖୋଲି ଏତଳ କନ୍ଧାକୁ ମୋର ପାଦପ ଟେକି ନାହିଁ ।

ସେ ପମ୍ପରେ ମନର ଭାବ ଲେଖନୀ ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ମୋ ଶକ୍ତିର ଅଞ୍ଚଳ—ମୋର କାର୍ଯ୍ୟକ, ସେପରି ସରା ସେହିଠି ଜଗତରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ନାହିଁ । ତମର ମାନବ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଆଜି କି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି, ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋର ଯେଉଁ କେ ମଧୁର ଶାସ୍ତ୍ର ଲୋକରେ ତମର କବିକଳ୍ପିତ

ଚଉପଞ୍ଚ ନରକର ପଦ୍ମଣା ବୋଧୁଁ ଏ ଅତି ଲୁଚି । ସେ ସମୟର
କଥା ଦୁଇ ଥାଉ, ତମ ଭିତରେ ତ ଏତେ ସଫଳା ନାହିଁ
ଅଛି, ଦେଖି ଥରେ ଏ ଜ୍ଞାନାମୟୀ ପୁଣି ଆହୁତ କଲ -
ଦେଖିବା ଦେଖି ତମର କେତେ ଶକ୍ତି ! ତମର କେତେ ଶ୍ରୀ ଯ୍ୟ !

ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପଢ଼ିବା ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କଲି, ସହସ୍ର
ସହସ୍ର ମକର, କୁନ୍ଦାର ଯେପରି ମୋତେ ଛାପ କରିବା ଲାଗି ମୁନ
ବ୍ୟାଧାନ କରି ଦୌଡ଼ିଲେ । ମନୁଷ୍ୟର ଟିକିଏ ହସ, ପକ୍ଷୀର
ଟିକିଏ ଗାନ, ମୋର ମର୍ମସ୍ଥଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠି କଲି ମୋତେ ଉପହାସ
କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମୁଁ ବଜାର ବଜାର, ଗଲ ଗଲ ଯେତେ
ଦୌଡ଼ିଲେ ସୁଖ ଏ ସବୁର ଦୁଇନ୍ତ ଲବଳରୁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରି
ପାରିଲ ନାହିଁ ।

ସେ ସମୟରେ ମୁଁ ଦର୍ପଣ ଧରି ମୋର ଚେତେର ଦେଖି
ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଗାଡ଼ିରେ ଧରି ସ୍ବେପନ
ନିକଟରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲି, ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ମଧୁର ଶୁଣୁଣା
କରୁଥିଲେ, କେହି ମୋତେ ଚିତ୍ତି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପରେ ଚିତ୍ତି ପାରି
ଯେତେବେଳେ ମୋର ପରୋପକାର-ବ୍ରତର ଉନ୍ମୁଖୀ ପ୍ରଶଂସା
କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ମୋର ଅନ୍ତଃକେରଣରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଶେଳ ବନ୍ଧ
ହୋଇଗଲା ।

ମଧୁର ବିଚିତ୍ରା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯିବାକୁ ମୋର ପାତ୍ରସ ହେଲା
ନାହିଁ । ଶେରୀର ଅର୍ଦ୍ଧମୁକ୍ତ ତ ନେତ୍ରଦ୍ବୟର ବୀଣି ଜ୍ୟୋତେ

ରୋଷା ଆସି ଯେତେ ମୋତେ ଦର୍ଶାନ୍ତି ତୁ କରବାକୁ ଲାଗିଲୁ ।
 ତାହାର ଏଣୁକେଣୁ କଅଣ ଗୁଡ଼ାଏ ପଶ୍ୟା କରି ଯେତେବେଳେ
 ମୋତେ ଆସି କହିଲେ ଯେ, “ସେଇର ଅବସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ, ଆଉ
 କୌଣସି ଆଶା ନାହିଁ ।” ମୁଁ କାନରେ ଆସୁନି ତେଣୁ
 ସେହୁଠାରେ ବସିଲୁ । ତା ପରେ କଅଣ ଦୃଷ୍ଟି ମୋର ସ୍ଵରୂପ
 ନାହିଁ ।

ମୋର ଦଳଠାରୁ ମୋର କଲକତାଠାରୁ ଦୋକାନପଟ
 ଉଠିଲୁ ।

ମୃତ୍ୟୁ

ଦୂର ବିଦେଶରେ ତଳି ବୁଣ ବର୍ଷ ବୁଣି କଲ ପରେ
 ସେତେବେଳେ ଗୋପାଳ ବାବୁ ଘର ପାଖରେ ଗଣ୍ଡିଏ ବୁଣି
 ହେବାର ସମ୍ଭାବ ପାଇଲେ, ତାଙ୍କ ମନ ଆନନ୍ଦରେ ଚଢ଼ୁଳ ହୋଇ
 ଉଠିଲା । ଦୟାମୟଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟର ନିରୁତ
 କନ୍ଦରରେ ପ୍ରାର୍ଥନାର ଗୋଟିଏ ଉତ୍ଥ ଖୋଲଗଲା । ପେଟକୁଳା
 ଯୋଗୁଁ ବିଦେଶରେ କେତେ ବାଧାବିଧି ନିକଟରେ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ
 ବୁଆଁଇବାକୁ ପଡ଼ି ନାହିଁ ! କିନ୍ତୁ ଯା ! ଅଜିତାରୁ ସବୁ ଦୁଃଖ
 ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ଅବସାନ ହେଲା ।

ସେ ମନେ କରିଥିଲେ, ବନ୍ଧୁମାନ ବିଦେଶର ନିର୍ମମ
 ଜୀବନରେ ପଡ଼ି ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ସରସ କୋମଳ ଶ୍ରବଣକୁ
 ନିରସ୍ତୁତି ହୋଇ ଯାଇଥିଲା, ଅଛି କେବଳ ଗୋଟିଏ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ
 କରୁଣ ହାତୀକାର । କିନ୍ତୁ ସେ ଆଜି ତଳିର ଶ୍ରବଣରେ ଦେଖିଲେ,
 ହୃଦୟର ହୃଦୟର ତରଙ୍ଗୀ ଶବ୍ଦର ଏ ମଧୁର ନିମନ୍ତରରେ ସମସ୍ତଙ୍କରେ
 ବାଜି ଉଠିଲା ।

ଗୋପାଳ ବାବୁଙ୍କର ବିବାହ ପ୍ରାୟ ତଳି ବର୍ଷ ହେଲା ହୋଇ
 ରହିଛି, କିନ୍ତୁ ଦାମ୍ପତ୍ୟଯୁଗ ଉପହସ୍ତଜ କରିବା ତାଙ୍କ ଶ୍ରାବଣରେ

ପ୍ରାୟ ଦଃ ନାହିଁ କହିଲେ ତଳେ । ବର୍ଷରେ ଥରେ ଯିଏନା ତାକୁ
 ଦରକୁ ଯିବାକୁ ପଡେ, କିନ୍ତୁ ମେ ଗମୟରେ ବନଗୁଡ଼ାକ ଅପଥା
 ବୁଗଗଣରେ ଏପରି ସିଂହ ବିଂହ ଗୋଲ ଲୁଲପାଏ ଯେ, ମଝିରେ
 ଗାଗଣଗୁଡ଼ାକ କେବେ ଆସି ଗପାବରେ ନିଜ ନିଜ ସଜଲ କି
 ପାଇ ଅଛନ୍ତି, ଏ ବନ୍ଧୁରେ ଚାକର ପଦେବ ହୁଏ । ବହୁ
 ବନର ବନ୍ଧେ ପରେ ପ୍ରାୟ ଧୂଳି ମଧ୍ୟରେ ଲୁହା ପଦକାତର
 ଶିକୁଳା ପିନ୍ଧି ନ ପିନ୍ଧୁଣୁ ହୁଅଁ ଶେଷ ଦେବାଇ ଦୟା ଟଂ ଟଂ ହୋଇ
 କାନରେ ଆସି ଗାଗଣରେ ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇ ଉଠେ । ଧୂଳି
 ମନଟା ନିଚାନ୍ତି କିନ୍ତୁ ପଦାର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ, ଯେଉଁଠାରେ ଯେପରି
 ଶୁଦ୍ଧରେ ଗତିପାଇଥିବ ଠିକ୍ ସେହି ପ୍ରାୟରେ ଶେଷର ଶୁଦ୍ଧରେ
 ପୁଣି ଯୋଡ଼ ଲାଗିଯିବ । ଅତଏବ ପ୍ରକଟର ଏହିପରି ନୂଆ କର
 ଦାମତ୍ୟ ଶାନ୍ତର ଅ, ଆଠାନ୍ତ ଆରମ୍ଭ କରି ମନକଟଳା ଟିକିଏ
 ମଡ଼ାଇ ନେବାକୁ ହୁଏ ମାତ୍ର । ଏଥିରେ ପରା ଶୁଣାଇ ଉଲ୍ଲସିତ
 ବେଳେ ବେଳି ହୁଏ ନାହିଁ, ବେଂ ଗଗଣେକାର ମେଘଟା ମଧ୍ୟ
 ଶୁଣିପାଏ । ଏହିପରି କାରଣରୁ ଗୋପାଳବାକୁ ଏଥର ଅନ୍ତର
 ଗଣଟାକୁ ସୁଦେ ମୂଳେ ଆଦାୟ କରିବାକୁ କୃତ୍ୟକଳ୍ପ ନହେଲେ ।
 ମନରେ ଉଦୟର ପାଇଁ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ କେବେ 'ପ୍ରାୟ'
 (ଅଗତ ଶବ୍ଦ ୩୫) ପୁଣି ଉଠିଲେ ଏ ଅନରୋକତ ବଦଳରେ
 ଶୁଦ୍ଧ ଅପ୍ରାୟ ଭେଦ ଶେଷଗଲା ।

ଦରକୁ ଫେରିବା ବେଳେ ଗୋପାଳ ନାମୁ ପମପ୍ରକ ମନ
 ଅନୁପାୟୀ କେତେକୃତ୍ୟ ବରୁ ବରୁ ପଲ୍ଲବନିଆ ନେଇ ନିଶି
 ନେଇଗଲେ । ଅହା ! ଏ ସୁଖଟା ଜୀବନରେ ଆଉ ବୋଧହୁଏ

କେବଳ ଘଟିବ ନାହିଁ ମର ? ଅନ୍ତତଃ ଜୀବନ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଗୋପାଳ ବାବୁ ସଦାନୁଭୂତିର ଗୋଟିଏ କରୁଣ ଫର୍ଦ୍ଦାଶୋପ ପଢ଼ାଉଥିଲେ । ସେହି ଦିନ ବ୍ରତାନ୍ତମୁଖରେ ପାଠା କଲେ ।

ଘରକୁ ଆସି ଗୋପାଳ ବାବୁ ଏକ ନୂତନ ଜଳବାୟୁର ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆନୁଭବ କଲେ । ଦରତିକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଓ କଲ୍ୟାଣର ଦ୍ୟାପାର୍ଯ୍ୟ ନେଇ ଲବିଷ୍ୟତୁ ଜୀବନର ଗ୍ରେଟ୍ ବଡ଼ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଦୁଃଖ ଅଙ୍କନ କରିଗଲେ । ବୃତ୍ତାନ୍ତକ ପରିଚରଠାରୁ ଦୁଇବର୍ଷୀ ହେଲେ ମୁଣ୍ଡା ମମୟକ ମଧ୍ୟରେ କେନ୍ଦ୍ରଭୂମି ଅଟଣ ଶୁବରେ ରହିଲେ—ସେ ଜୀବନ ଓ ନାକ ଧି କମଳା । କମଳା ବିଶ୍ୱାସୀ, “ମୁଁ ତ ଆସି ପୁଅର ମା ହେଲି, ଆଉ ଗୁଡ଼ାଏ ଘୋଡ଼ାଘୋଡ଼ି ନାହିଁ ? ଯେତେବେଳେ ଭୋକ ରଖି ମୁହଁରେ ଲୁଚ କଲେ ପଳ କଣ ? ଏ ଦୁପୋଗକୁ ହାତଛତା କରିବା ଭଲ ବୁଝେ । ଜିନିଷକୁ ନିଜେ ନ ଦେଖିଲେ ଅନ୍ୟର ବା ମୁଣ୍ଡ ବଥାଇବା ନାହିଁକି ? ” ପଳତଃ ଏଥରକ ଯେପରି ଆଉ ଥରେ ଉତ୍ତରକୁ ନୂଆ ଖଦାଇ ବାବାଦ ହେଲା । ଏହପରି ନୂତନ ପାଣିପୁରଳ ଶିଶୁଟିକୁ ଫୋଡ଼ରେ ଘେନି ଖୁସିବେଳର ନେତ୍ରରେ ଜିଜ୍ଞାସା ଚନ୍ଦ୍ର-ଚନ୍ଦ୍ର ଶକ୍ତିର ମୁଦୁ ମଦ ବିବନରେ କେଉଁ ଅଜଣା ସନ୍ତାନ ଆଡ଼କୁ ମେଲିଦେଲେ ।

ଗୋପାଳ ବାବୁଙ୍କର ସ୍ୱଦେଶକୁ ଗଫରିବାର ମାସ ଦୁଇଟା ହୋଇ ନାହିଁ, ଖବର ଆସିଲା ଯେ, ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଭଗିନୀ ଇନ୍ଦ୍ର ଦେବୀ ବରଷର ଗୋଟିଏ ଅପୋଗଣ୍ଡ ଶିଶୁ ରଖି ଅକାଳରେ କାଳଶ୍ରାସରେ ପଡ଼େ ହୋଇଅଛି । ଗତବର୍ଷ ରାଶିମାସତଳର

ଯନ୍ତ୍ରାଶେଷରେ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା । ଶ୍ରେୟମାନ ଏ ତାରୁଣୀ ସମ୍ଭାବ
 ଶୁଣି ଗୋପାଳ ବାବୁ ହତବୃତ୍ତି ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଇନ୍ଦୁକୁ ସେ
 କୋଳରେ ଜାଖରେ ଧରି ମନୁଷ୍ୟ କରିଥିଲେ ଏ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରି
 ତାକୁ ସମ୍ମତ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବ୍ୟାଧିମୟନର ଲେଟେ ମଧୁର
 ସୁଖ ସଙ୍ଗରେ ଇନ୍ଦୁ ଶ୍ରେୟସୀର ଶୁଭରେ ଜଡ଼ିବା । ସେ ଆଉ
 ଇହଧାମରେ ନାହିଁ, ଏକଥା ଶୁଭଲ ବେଳକୁ ତାଙ୍କ ହୃଦୟର
 ଚନ୍ଦ୍ରୀ ହିଁନ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆହା ! ସେ ଅନାଥ ବାଳକଟିର
 ଦଣ୍ଡା ଜଣ ହେବ ? ତାଙ୍କ ଦେହେ ଆଉ ସେ ଦେହେ ଥିଲେ ସୁଖୀ
 ବାପ ମା ଗଲ ପରେ ଆଉ ଆପଣାର ବୋଲି କିଏ ? ଶୋକର
 ବେଶ ଟିକିଏ କମି ଚଲନ୍ତୁ ଗୋପାଳ ତାକୁ ଯେତାକୁ ପାଇ ମମତାକୁ
 କୁହାପୋଛି କରି ଇଶିନା ନିଜକୁ ସତରେ ଧରି ନିଜ ଦରକୁ
 ଦେଇ ଆସିଲେ ।

ଭକ୍ତ ଶିଷ୍ୟ ଯେପରି ମୃତ ଶୁଭଦେବଙ୍କର ଲିଛି ଗୋଟିଏ
 ପଦ୍ମକ ରସି ତାକୁ ସମ୍ମତଦନ ଦେଇ ମଦନର ପୂଜା କଲେ
 ଗୋପାଳ ବାବୁ ସେହିପରି ଇନ୍ଦୁର ଶେଷ ଚିହ୍ନ ‘ନବ’ଟି ପାଇଁ
 ହୃଦୟର ଗୋଟିଏ ପବିତ୍ର କଷ୍ଟ ଅଲଗା କରିଦେଲେ । ଶୁଭଲ,
 ଆହା ! ବନ୍ଧୁ ଶାବନରେ କେବେ ଦୃଶ୍ୟ ନ ହେଉଁ ! କୋମଳତା
 ଆନୁମାନଙ୍କର ଲିଛି ଦୋଷ ଥିଲା; ହୃଦୟ ସେ ବବାହଟି ତାହା
 ପକ୍ଷରେ ସୁଖର ଦୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ, ଆଉ ଟିକିଏ ଭଲ ଘର
 ଦେଇଥିଲେ ଅବା ସେ ଗୁଣରେ ବଞ୍ଚି ପାରିଥାନ୍ତା । ନିଜ ଭିତରେ
 ଏହିପରି କେତେ କଳ୍ପିତ ଅପରାଧର ଆଶ୍ରେଇ କରି ଗୋପାଳ ବାବୁ

ଏହି ଶ୍ରେଣୀ ଉତ୍ତମାଣ୍ଡକୁ ମଝିତ କରି ତାହାର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ କରିବାକୁ ମନସ୍ତ କଲେ ।

ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର ନବ ମଧ୍ୟ ଶୀତ୍ରଗୋପାଳଙ୍କ ପରି ଆଦର୍ଶ ଗୁଣ ଏବଂ ନିୟମ ଶୃଙ୍ଖଳା ତାହାର ଚେରସୁତର ଲୋପାଳ ବାହୁକୁ ସୁଶିକ୍ଷାରେ ଗୁଣିତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହେତୁ କଳମଧ୍ୟ ମିଳିତାରେ ଏବେ ଶକ୍ତି ଅଛି ନବୀନ ଯେ ଜାଣି ନ ଥିଲେ ଏବଂ ଏବେ ଶୀତ୍ର ଯେ ତାଙ୍କଠାରୁ ଏପରି ଅଧିକ ଜ୍ୟୋତିର୍ଲବ୍ଧ ହେଉଛି ତପଶ୍ଵର ଲେଖାଇ ନେଲା, ତାହା ଯେ ବୁଝିପାରୁଲେ ନାହିଁ । ନିବିଡ଼ତା ହେଲେ ବେଳକୁ ନୟ ଆଉ ନିଜ ଆୟତ୍ତରେ ନାହାନ୍ତି । ମାତ୍ର ନିବିଡ଼ତାରେ ନିବିଡ଼ତାରେ ତାଙ୍କ ଶିଶୁ ପ୍ରଶିକ୍ଷାରେ ଶେଷ ନାହିଁ ଏପରି ସ୍ଵପ୍ନାତ ଶବ୍ଦରେ ତେ ବେଳ ଯେ, ତାଙ୍କର ଆଉ ଟିକିଏ ଚଳଚଳ ହେବାର ସ୍ଵପ୍ନ ରହିଲା ନାହିଁ ।

ଅନ୍ତରେ ଗୋପାଳ ବାବୁ ନବକୁ ଆଣି କମଳାଠାରେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଦେଇ କହିଲେ, “ଦେଖ, ନବକୁ ଗ୍ରହଣ ଚପାଲ ଗୋଲ ଗ୍ରହଣ ନାହିଁ । ଅଳ୍ପଠାରୁ ଆନନ୍ଦମାନେ ହେଲେଇ ତାର ବାସ ମା । ସମାପ୍ତରେ ଚା'ଠି ବଳ ଦୁଃଖୀ ଆଉ କେହି ନାହିଁ । ଆମେ ଟିକିଏ ଚା' ଖବର ନ ବୁଝିଲେ ଏ ହେଉଛି ପିଲାଟିର କି ତଥା ହେବ !” କମଳା ଏଥିରେ ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ ନ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ଵାମୀଙ୍କ କଥାର ପ୍ରତିଫଳିତ କରି ମୁହଁରେ ଯେ ଟିକିଏ ଆହା ହତା ନୁ ନୁ ନ କଲ ଏପରି ଦୁଃଖ । ଯେ କିନ୍ତୁ ମନେ ମନେ ନାହିଁଲା, ଏ ପୁଣି ଗୋଟାଏ କୁହୁଡ଼ କୁଆଡ଼ୁ ନୁହେଁ ! ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

ଏ ନାବ ଖଣ୍ଡି ଆମ ଜନଜଣକୁ ଦେଖି ଲଦୁଆରେ ନାଚ ନାଚି
 ଶୁଣିବାମିତେ ଶୁଭୁଷୁଭୁ, ସ୍ବାକୁ ଏଠାକୁ ଆଣିବା ପ୍ରାଣ ଅଶକାର
 ଲକ୍ଷ କାରଣ ନାହିଁ ତ ? ଏ ପୁଣି ମୋ ଶୁଣୁର କଥା ନ ହୁଏ ?

ଗୋପାଳ ବାବୁ ସାଧାରଣତଃ ଟିକିଏ ରମ୍ୟର ହୃଦୟର
 ଲୋକ । କାହାରି ଦେଖି ବେଶି ଗୁଡ଼ାଏ କଥାବାଣୀ କରିବାକୁ
 ଭଲ ମାଆନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ନବ ଆସି ତାଙ୍କର ଏ ମୌନବ୍ରତ ସର୍ବ
 ଦେଇଛି, ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବାବୁକୁ କହିଲେ ତଳେ । ସେହିମାନେ
 ତାକୁ ଭଲ କରି ଜାଣନ୍ତି, ସେମାନେ ତାଙ୍କର ଏ ଅଭିଭାବ
 ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ବିତ ହୋଇଗଲେ । ସେ ନବକୁ ଦେଖି
 କେତେ ହସ୍ତେଇଲେ କରନ୍ତି, କେତେ ଝିଆରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି,
 କିନ୍ତୁ ତଥାପି ପେଟରେ କାନ୍ତି ବା ଚାନ୍ତି ନାହିଁ । ଧୂଳିବାର
 ଦାୟିତ୍ବବଦନ ଯେଉଁ ପାଇଲେ ପରି ସେ ଏକ ପ୍ରକାର ଆହ୍ୱାନରେ
 ଆସୁଛନ୍ତି । ସେହି ଦିନ ନବ ଗୁଡ଼ିଆ ବା ଅଧ୍ୟାୟ ପମାପ୍ର କରି
 ନାହିଁ ବାଡ଼ି ଧରି ଘୁଲି ପ୍ରଥମରେ ୩୫ ଇଞ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଦ୍ଵାରବନ୍ଧକୁ
 ଖୋଲି ପଡ଼ିଲେ, ସେ ଦିନ ଗୋପାଳ ବାବୁ ତାକୁ କୋଳକୁ ନେଇ
 ପାରିତୋଷିକ ସ୍ଵରୂପ ତା ମୁଖରେ ଅମୃତା ଚୁମ୍ବନ ଦେଇ ତାକୁ
 ଅସ୍ଥିର କରି ପକାଇଲେ । ପର୍ୟ୍ୟାୟାତ୍ମର ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ
 ତାଙ୍କ ପୁଅଟି ପରି ଯେତେବେଳେ ନବର ମୁଣ୍ଡରୁ ମା ମା, ତା ଡା
 ଧରଣ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଶୁଭାଶୁଭକ ସମେ ନମେ ପୁଅଟି ଉଠିଲେ, ଗୋପାଳ
 ବାବୁଙ୍କର ଆତ୍ମ ବିସ୍ମୟର ସୀମା ରହୁନା ନାହିଁ । ନବ ସେ ଦିନେ
 ଜଣେ ଶୁଭ ବ୍ୟକ୍ତିଲେଖି ହେବ, ଏ ବିଷୟରେ ସେ ଏକପ୍ରକାର
 ନିଶ୍ଚୟଦେବ ହୋଇଗଲେ । ଏତେ କମ୍ ବୟସରେ କେହି ପିଲାଟା

ଏପରି ଖଣ୍ଡିତ ବୃତ୍ତିର ପରିଚୟ ଦେଇଛି ? ତାଙ୍କ ଭରକୁ ମତ
ଅପଣ୍ଡ ସମସ୍ତେ ଗୋପାଳ ବାବୁଙ୍କ ମୁଖରେ ନବର ଗୁଣ ଜଣିବ
ଶୁଣି ଶୁଣି ଚିତା ହୋଇଗଲେଣି, ତଥାପି ତାଙ୍କର ସେଥିପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ
ନାହିଁ । ନବର ହୃଦୟ କଥାରେ ଲକ୍ଷ୍ୟଲେ ନ ପରେ !

ହା ହୋଇ ସେ ଗୋପାଳ ବାବୁ ପ୍ରାୟକୁ ଯେତେ ଅଦର ନ
କରିନ୍ତି, ଏପରି ନୁହେଁ । ଯେତେବେଳେ ନିଜର ପ୍ରୀତି ତାଙ୍କୁ
ନିବେଦିତ ତାଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦେଇ ପଦାକୁ ବାହାରି
ପଡ଼େ । ଗୋପାଳବାବୁ ଅନେକ ଥର ନିଜ ଧୀକୁ ଜ୍ଞାନ ନବ ପଦ୍ମରେ
ଶୀଘ୍ର କରୁଛନ୍ତି ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କମଳା ସେ ସେଥିରେ
ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଏ ନାହିଁ ଏକଥା ବେଶିଦିନ ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଛପି
ନୋହଇ ରହିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ମନେ କରନ୍ତି କମଳାର ହୃଦୟଟି
ଝିଲିଏ ଟାଣ, ସେଥିପ୍ରତି ଏ ନବ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା ଉପରେ ବେଶି
ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ କର ପାରି ନାହିଁ । ପୁଣି ମନକୁ ପ୍ରବୋଧ ଦେଲେ,
ନବ ପରି ପିଲା ପରିରେ ଗୋଟାଏ ଧୀଲେଇକୁ ନିଜର କର
ନେବାକୁ ବେଶି ବିନ ଲାଗିବ ନାହିଁ । ନବକୁ କଣ କିଏ ଯେତେ
ନ କର ରହି ପାରେ ? କମଳା ମନେ କରୁଥିଲା, ଗୋପାଳ ବାବୁଙ୍କ
ହୃଦୟରେ ତାର ଏ ରାଧା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାର — ଯେଉଁ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ
ବାନ୍ଧି କଣ ତାଙ୍କୁ ନିବେଦିତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେଖି କରବେ ।
କୌଣସି ଜାଣେ ଏ ନିଗୁଡ଼ ଦେଖି ପୁରୁଷେ ସେ କିନ୍ତୁ ବାଧ୍ୟ
ପଡ଼ିପାରେ, ଏ କଥା ସେ ଧାରଣାକୁ ମଧ୍ୟ ଆଣି ନ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ
ସେଥିରେ ନୂତନ ଶ୍ରଦ୍ଧାଆଳି ଦେଖି କମଳା ସନ୍ତୋଷ ବସୁଥିଲେ
ଭାବିଲା, ଏ କି ଘୋର ଅନ୍ୟାୟ ! ମୋ ଚପଟ୍ୟାର ଫଳ, ମୋ ଅନ୍ଧାର

ମାମିକ, ମୋ ରକନ୍ଧୁ ରାଧା ବୁଝିବେ ରଲ ? ନାଁ, ଆମି ଗାନ୍ଧି ମାତ୍ର
 ବସିଲୁ ଗୋଟାଏ କେଉଁଠିକାର ଅରକ୍ଷିତ ଚେର ଟୋକା !
 ଇମିତିକା ମଣିଷ କଣ ସମ୍ଭାରରେ ଥାନ୍ତି ? ମୋ ରାଧା ଦେଲୁ ପତ୍ର,
 ଏ ଛତ୍ରବନ୍ଧନା ଦେଲୁ ଆଉ ! ଏ କାଳିଆ କହନ୍ତି ସ୍ତ୍ରୀ ପିଲଟା
 ଠେଙ୍ଗି ଏମିତି କି ମନ୍ତ୍ର ଲାଗିଛି ଯେ ତାର ଠେଙ୍ଗି ସବୁ ଗେଲୁ,
 ପବୁ ପିନିତ ଅଜଡ଼ା ଦେଲୁ ! ଏବେ ପିନିତ ସୁଆନ ପଶ୍ଚିଣ
 ଶୁଅକୁ ଶୋରା ପାଏ ନାହିଁ ।

ଗୋପାଳ ବାବୁ ଦେଖିଲେ, ନବର ଲେଖକଣ କରବାର
 ସମତା ଉପରେ ତାଙ୍କର ସେପରି ପ୍ରିୟ ଚନ୍ଦ୍ରାପ ଥିଲା, ସେଟା ଲତାନ୍ତ
 ପତ୍ରାନ୍ତ ନୁହେଁ । ଅନ୍ତତଃ ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ ଉପରେ ସେ ସମତାଟା କିଛି
 ଜାଣୁ କଲୁ ନାହିଁ । ସେ ପ୍ରସ୍ତୁ ବୁଝି ପାରିଲେ ସେ, ସ୍ନେହ କରବା
 ନ କାଠିକର ପାଠ, ସୁଖ ପାଇବା ନ ଦୁରର କଥା, ନବ ସମେ
 କମ୍ପଲାର ଆଖିକ କ'ଣ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ତେବେ ତ ଏ ସ୍ଥାନଟା
 ନବପଥରେ ବଡ଼ ନିରାପତ ନୁହେଁ ! ଏକଥା ଶୁଣିଲୁ ବେଳକୁ
 ତାଙ୍କ ଦେହ ଶୀତେଇ ଉଠିଲା । କଣ କରବେ, ସେ କିଛି ବୁଝି
 ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପାଖରେ ନବ କପି ବସିଛୁଥିଲା । ପତ୍ରୀ ଦେପରି
 ଗାବଜିରି ଉତ୍ସର କୌଣସି କାରଣ ଦେଖିଲେ ତାକୁ ପାଖକୁ
 ନେଇ ନିଜ ପେଟୁଟରେ ଘୋଡ଼ାଇ ପକାଏ, ଗୋପାଳବାବୁ ସେହିପରି
 ନବକୁ କୋଳକୁ ଆଣିନେଇ ବୁଡ଼ି ହବରେ ବସରେ ଚାପି ଧଇଲେ ।

ନବ ଟିକିଏ କାନ୍ଦି ଉଠିଲେ କମ୍ପଲାର ସେଇଟା ବଡ଼
 ଅପମ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼େ । “ଏ ବରେ ଆଉ ତଳ ଦେବ ନାହିଁ ।

ସଦାବଳେ ହୁଆଟାଏ କେଁ କେଁ ହେଲେ କାହା ମନ ପଶା ରହିବ ?
 ପଥାଉରେ କଅଣ ପିଲା ନାହାନ୍ତି ! ଏମିତି ଗୋଉ ପିଲାଟା ଦଉଦଡ଼
 ପୁରା ମେଲେଇ ବସିଛି ? ଏଲେଠାରୁ ପିଲାଟିଏ ଚକ୍ରୁ ଯେ ଟିକିଏ
 ଲୁଣି ମୁଣ୍ଡ ବାଜିବାକୁ ନାହିଁ । ବେଶି ଆଦର ପାଇଲେ ସମସ୍ତେ
 ନେଲେ ଦୃଷ୍ଟି ।" ଏହିପରି କେତେ କଥା କହି କମଳା ଚକ୍ରାର କଣ
 ଭାବେ । ଗୋପାଳ ବାବୁ ମୁଣ୍ଡଟି ପରି ପଡେ କିନ୍ତୁ କଥା ନ
 କହ ନବକୁ ଯେଠାରୁ ନେଇଥାଇ କଅଁଳା ସଅଁଳା କରି ଲୁଣି
 କରି ଦିଅନ୍ତି । ନରେ ବନ୍ଦୁପ ଦୁଇ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଧରଣ କଳିଏ
 ପଥ ଛାଡ଼ିବା ଚକ୍ରୁ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଆଜି ଶିଶିଟାଏ, କାଳି
 ବଡ଼ଟାଏ, ପରଦନ ଲଗ୍ନନଟାଏ ଏହିପରି ନବକଣୋରକ ଅନୁଷ୍ଠାନ
 ମଝିରେ ମଝିରେ ଘରର କେନେରା ନିଶିଷ ଅଳିଆ ଗଢାକୁ
 ପ୍ରାମାଣିତ ହେଲା । କମଳାର ଗୁହ୍ନିଶୀତଣରେ ବେଶି ସୁନାମ
 ନ ହୁଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏହି ସମୟରେ ଚାକର ମିତବ୍ୟୟ ଖଟିଟା ବେଶ
 ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ଉଠିଲା ଏବଂ ସେହି ଅବସରରେ ପଡେ ଅଧେ
 କଥା କଥା ମଧ୍ୟ ମୁହଁରୁ ବାହାରି ଚଲେ । ଏହା ହେବା ମଧ୍ୟ
 ସ୍ବାଭାବିକ; ବିଶେଷତଃ ଯେତେବେଳେ ଖଟିଭାଙ୍ଗିକାର ନିଜେ ବା
 ନିଜର କେହି ମୁହଁ । ଗୋପାଳବାବୁ ବରଷ କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ବଡ଼
 ଅପଦପ୍ର ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ସେ ମନେ କରନ୍ତି, ଏ ସମୟ ବାକ୍ୟ-
 ବାଣର ଲକ୍ଷ୍ୟପୁଲ ସେ ନିଜେ, ଏବଂ ସ୍ବାକୁ ସନ୍ତୋଷ କରିବାପାଇଁ
 ସେ ନବକୁ ବେଳେ ବେଳେ ପଡେ ଅଧେ ଗାନ ଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ
 କୁଣ୍ଡିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।

ନବ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋପାଳ ବାବୁଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଚିନ୍ତାର ବିଷୟ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଏଣିକି ନବ ଟିକିଏ ତଳୁତୁଳା କରି ପାରିଲଣି । ଅତଏବ ପତେ ପତେ ତାର ବିପତ । ତାହାର ତ ଆଜି ବୋଲି କହିବାକୁ ଏ ଇନ୍ଦ୍ରପାଞ୍ଚରେ କେହି ନାହିଁ, କିଏ ତାହାକୁ ଘଟି କରବ, କପରି ସେ ମନ୍ତ୍ରଣା ଦେବ, ଏହିପରି ତାହା ଗୋପାଳ ବାବୁଙ୍କୁ ବିଚଳିତ କଲା । ସେ ଏଣିକି ଆଉ ଝୁଲିତା ଶୁଣିଲେ ନବକୁ ଆଦର ସ୍ନେହ କରିବାକୁ ପାହସ କଲେ ନାହିଁ । କେଳା ପାଖରେ ଥିଲାବେଳେ ନବର ଘାସ୍ୟ କୌତୁଳ ଦେଖି ଗୋପାଳ-ବାବୁ କେତେ ଥର ମନେ ମନେ ପାଞ୍ଚନ୍ତି, କେଳାକୁ ଆଣି ତାକୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଳ ଦେଇ ବା ପତେ ଚାପି କରି କଥା କହିବ, କିନ୍ତୁ କପରି ଗୋଟିଏ ଅଜଣା ଭୟ ତାକୁ ଚର୍ଚ୍ଚନା ଦେଖାଇ ବାରଣ କରିଦିଏ । ସେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଘର୍ଷିତ ଶରୀର ପକାଇ ଶାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ନବକୁ ନିର୍ଜନରେ ପାଇଲେ ସେ ଲୁହାଆଡ଼କୁ ଆଖି ବୁଲାଇ ଦେଇ ଗାଡ଼ ଆଲିଙ୍ଗନରେ ଆବଦ୍ଧ କରି ପକାନ୍ତି । ଶ୍ରେଷ୍ଠର ସେ ମନର ଭାବକୁ ଯେତେବେଳେ ଗୋପନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି, ତାହା ଚେତନା ପୁଣି ଉଠେ । କେତେବେଳେ ଭାବନ୍ତି, ଏ ମୋର କଣ କରିବ ସେ, ମୁଁ ସବୁ ସାପାରିକ ମୁଖ୍ୟାନ୍ତରେ ଜଳାଞ୍ଜଳ ଦେଇ ପୁର କଣା ଗୋଲମ ପରି ରହିବି ? ଏ କଣ ମୁଖ ନା ଦୁଃଖ ? କିନ୍ତୁ ସେ ଭାବନା ଶୁଣକ ପାରି ।

ଗୋପାଳ ବାବୁ କିନ୍ତୁ ଯେତେ ସାବଧାନ ହେଲେ ହୁଏତ କେଳା ଆଖିରେ ଧୂଳି ପକାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଏପରି

ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖି କମଳା କ୍ଷୁଦ୍ର ହେ, ମୋ ଉପରେ ପଦେହ କରି
 ମୋ ଏପରି ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଦେଖାଇ ଦେଲୁ । ସେ ତାଙ୍କର ହାତ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର
 ନିଆଡ଼ାରେ ଥିବାର ଅନୁମତି ପାଇ ପାରିଲୁ ଏବଂ ତାହାର
 ଶରୀରର ଶକ୍ତି ଦ୍ବିଗୁଣ କରି ଉଠିଲା । ସେତେବେଳେ ଗୋପାଳ-
 ବାବୁ ବା ନନ୍ଦ ଲା ପାଖରେ ନ ଥାନ୍ତି, ତାହାର ସୁଖ କଲ୍ୟାଣ-
 କାରୁ ବାଡ଼ି ଲୋକ କରି ଉଦ୍ବିଗ୍ନ କରି କେତେ ରୋଗଦ୍ରବ୍ୟ, ହାସ୍ୟ-
 ପରିହାସ, ଶରୀରରୁ ମୋଟି ଅସ୍ବେଦ, କେତେ ଗୁପ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣା
 ଶୁଣି ଅସ୍ବେଦ । ଶେଷ ଗୋପାଳ ବାବୁଙ୍କ ଶରୀର ଦେଖି ପଶ୍ଚେ
 ଅନୁରୋଧ ମୁନିଙ୍କୁ ଜାଣିତ ରଖିବାଲାଗି କମଳାର ଉପକରଣ
 ଅସ୍ବତ ପଡ଼ି ନାହିଁ ।

ପ୍ରକାଶ୍ୟ କରତ ଅପେକ୍ଷା ଏପରି ବିବାଦ ସମେତ ଦେଖି
 ଦୁଃସ୍ବତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ କାମଦାମ, ଅମୋଦ-
 ଆଦାଦ ପ୍ରଭୃତି, କିନ୍ତୁ ଶତାଦିକ ମନନ ହାସ୍ୟ ପରି କୌଣସି-
 ଶୁଣି ଶ୍ରୀ ବା ମାଧୁସୂଦନ ନାହିଁ । ଏହି ମଧ୍ୟରେ ନବ ଓ ରାଧା ପାଠ-
 ଶାଳାରେ ନାଁ କେଶାବ ପାରିଲେଣି, ଗୋପାଳ ବାବୁଙ୍କର ଗୋଟିଏ
 ବନ୍ୟା କର ଦେଲେଣି; କିନ୍ତୁ ସ୍ବାମୀ ଧୀ ମଧ୍ୟରେ ସେ ବ୍ୟବଧାନ
 ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଅସ୍ବଳ୍ପ ରହିଅଛି । ଅଶେଷ ଶବ୍ଦ ପରି ଗୋଟାଏ
 ଅବଶ୍ୟାସର ଶୁଦ୍ଧା ସଦୃଶ ଦେଉର ଶୁଦ୍ଧପାଖରେ ଦେଖି ରହିଛି ।
 ତାହାର ଦୌରାସ୍ବତରେ ପରିବାରର ପମସ୍ତେ ଅସ୍ବଦ୍ଧ ହୋଇ
 ପାରିଲେଣି ।

ଗୋପାଳ ତାକୁ ଦେଇ ଶାନ୍ତି ପାଇବେ ବୋଲି କେତେ
 ଆଶା ବାଦ ଅସି ନ ଥିଲେ ! କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ କଣ ହେଲା ?

ପୃଷ୍ଠିକର୍ତ୍ତା ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଶୋକ ସ୍ୱର୍ଗ୍ୟ କରି ଚାହାଁ ପକେ ଆଶାରେ
 ଯେଉଁ ଅନ୍ତର ଚଟଣିଟିକ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ଆଜି କଥା
 ବା ପରାସ୍ତତ୍ତ୍ୱ କ'ଣ ? ହାତଶିଆ ଅକାଶିଆ କଗାଡ଼ା ଶୂନ୍ୟରେ ଭାସି
 ମଧ୍ୟ ଅନେକରେ ଉଦରରୁ ଚାଲିଯାଏ; ଯେତେବେଳେ ଚଟଣିରେ
 ପାତଳ ମସଲ ଅପେକ୍ଷା ଲକ୍ଷ୍ମୀନରାୟଣ ଭାଗ ଦେଇ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଥାଏ
 ସେ, ସମୟ ସମୟରେ ଯେତେବେଳେ ନାନା ଭିକାରୀ ମଧ୍ୟ ଆକର୍ଷିତ
 ହୋଇପଡ଼େ ! ଆଉ କାହାର କଣ ଯେଉଁ ନ ନେଇ ଅନ୍ତର
 ଗୋପାଳ ବାବୁଙ୍କ ଭାଗରେ ସେ ଲକ୍ଷ୍ମୀନରାୟଣ ଗୋଟିକେକେ ଲଲ
 କରି ପଡ଼ିଛି । କୁଆଡ଼େ ଗଲ ତାଙ୍କର ଯେ ପ୍ରୟାସ ମୁକ୍ତିଲାଭ ? ନେ
 ସମ୍ଭବ କାହା ? ଅଛି କେବଳ ପାଣ୍ଡବ ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ବିଦାହର
 କାଳମା । ଚା'ନ୍ତି ମଧ୍ୟ ସେ ଯେତେ ଟିକିଏ ଚିତ୍ତଲ ହୋଇ
 ପଡ଼ିଲେଣି । ସବୁଦିନ ଗୋଟାଏ ଅନ୍ୟମନସ୍ତ ଭାବେ ଯେପରି ବରଷର
 ଗୋଟାଏ ବଣ ଭାଙ୍ଗିଛନ୍ତି ।

ଜେ'ସୁମାସିଆ ଦିନ, ସକାଳୁଆ କଟେଇ ଚାଲିଛି, ଗୋପାଳ
 ବାବୁଙ୍କର ଜଣେ ଉପରସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀ ତାଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଜଣି ସାମାନ୍ୟ
 ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଅନେକ ଅପମାନପୂର୍ବକ କଥା କହି ଗାଳି ଦେଲେ ।
 ସେ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ନିଜର ଦୁଃଖ । ଗୋପାଳ ବାବୁଙ୍କ ପରି
 ସୁଦୃଷ୍ଟ ବିଶିଷ୍ଟ କର୍ମଚାରୀ ସେ ଅସିଏରେ ଆଜି ନାହାନ୍ତି କହିଲେ
 ତଳେ । ଏଥିଲାଗି ଉପରସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି
 ପିଆଦା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଭୟ ଓ ଶାନ୍ତି ଦେଇଛନ୍ତି ।
 ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶାନ୍ତି ଶିଖି ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନଚରଣ

ଲୋକ, ତଦାହୁ ଏହି ଅନ୍ୟାୟ ବ୍ୟବହାରରେ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହୋଇ
ସେ ସେହିପରି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଲଘୁତା ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ।
କିନ୍ତୁ ଗତଯୋଗୀ ଜର୍ମାନୁଷ୍ଠାନେ ନାନା ପ୍ରକାର ବୁଝାସୁଝା
କରିବାକୁ ବହୁବିଧରେ ଏଥିରୁ ଶାନ୍ତ ହେଲେ । ଯାହାହେଉ,
ସେ ଦିନ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ମନ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଘାତା
ଏହାପାଇଁ କେତେ ଦିନ ଥିଲା, ଆଉ ତାହା ଶୁଣିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।
ତେଣୁ ଶାନ୍ତ ହୋଇ । ଏହିପରି ନାନା କଥା ଶୁଣି ସେ ଶୁଣି
ମନରେ ଦରକୁ ପେରି ଥିଲେ ।

ତେଣୁ ଆସି ପୋଷାକପିତ୍ର ଚାଲୁହେତୁ, ଏପରି ସମୟରେ
କମଳା ଏକ ରାତ୍ରିରେ ଅନ୍ୟତମ ବେଳ ସେଠାରେ ବାଜିଲା ।
ରୋପାଳ ବାବୁ ଗହଳେଟେଲେ ଏସବୁ ଶୁଣିବାକୁ ଆସିବା ପ୍ରସ୍ତୁତ
ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା କୁହଳଣୀଙ୍କର ନାଟକୀୟ ସ୍ୱବିଭାବ, ଶରଦନ୍ୟାସର
ଟୋକେ ମନରେ ମନରେ ହୋଇ କହୁଣୀଟି ନାନାରପରେ
ଅବତାରଣା ଦେଖି ତାଙ୍କର ଦର୍ଶନମିତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ ଆଡ଼କୁ
ଜାଣି ନ ଚାଲିଲା ଉପାସରେ ନାହିଁ । ନାନାପର ସାରମର୍ମ ଏହି—
ସେତେକ ସକାଳେ ନାନା ବୁଝାବୁଝା ଗୋଟାଏ ଶେଳନା
ବାଜା ଆସି ଶୁଣୁ ଆଗରେ ପେଁ ପେଁ କରି ବଜେଇ ତାହା
ସେପରି ବାଜା ନାହିଁ ବୋଲି ତାକୁ ନାନାଦି ଉପଦେଶ କଲା
ପିଲା ମନ ତ ପ୍ରକାଶ ହେଉ ନେତେକ ! ଶୁଣୁ ହେଉ ବାଜା ପାଇଁ
ଜାତି ଜାତି କହୁ ଥିଲେ, ମୁଁ ବୁଝେଇ ବୁଝେଇ ଶୁଣିଲି, ନାହିଁ ନ
ହୁଏ । ପାଖରେ କେଉଁଠି ମିଳୁଛି ସେ, ପାଇଁ ଦେଇ କିଛି
ଆଣ୍ଟିକ ? ନବକୁ କେତେ କଥା କା ପଥକା କହି କହିଲେ—

ଆରେ ଟିକିଏ ଦେ, ସେ ଧରିଆଉ, ସେ ଧୂଆଁ ଦୁହିରାଲୁ ତୋ
 ବାଜା ତୋତେ ଫେରାଇ ଦେବି ସେ । ନବ ନ ବୁଝିବା ଜନ୍ମ !
 ଓଲଟି ଦୃଷ୍ଟି ତା ଆଗରେ ବେଶି ବଜେଇ ବଜେଇ ନାହିଁ ।
 ଏଣେ ଦେଖ ସୁଧୁର ନାଟ, ସୁହାଧର ଝୋଲମସ ପରି ହୋଇଗଲା ।
 କଳ୍ପକ୍ଷଣ ପରେ ନବ ବାଜାଟିକୁ ଗଣିଦେଇ ବୁଝାନ୍ତେ କଲହ ମୁଁ
 ତୁଳନା ସୁଧୁକୁ ଟିକିଏ ଧରେଇ ନେଇ ବୋଧ କରି ଦେଲି ।
 ନବ ଚେଣୁ ଆସି ସୁଧୁ ହାତରେ ବାଜାଟିକୁ ଦେଖି ବାପ ପରି
 ମୁଣ୍ଡେଇଁ ଟୋଇ ଉଠିଲା । ତାକୁ ମାରେ କି ନ ମାରେ ! ସୁଧୁକୁ
 ବୁଝେଇ ମୁଁ ନବ ହାତକୁ ବାଜାଟା ବଢ଼େଇ ଦେଲି ବେଳକୁ
 ‘କଥା’ ସେ ମୋ ବାଜା ଧରିଲା ନା’ କହି ପିଞ୍ଜିଲା ସେ ସେଇଟାକୁ
 ମୋ ଉପରକୁ—ଦେଖ ମୋ ମୁଣ୍ଡ କଣ ହୋଇଛି ! ଆଖି ଧୂଆଁ-
 ଯିବାକୁ ଆଉ କେତେ ବଡ଼ ଥିଲା ! ମୋତେ ଓ ସୁଧୁକୁ ଆଜି ଆମ
 ଦଉକୁ ପଠାଇ ଦିଅ, ତେମେ ପଛରେ ନମ ନବକୁ ସେନ ସର
 କରୁଥାଅ । ମୁଁ ଆଉ ଏ ଦେଇ ଦଣ୍ଡେ ପାଣି ଚୁଲିକ ନାହିଁ—
 ଇଚ୍ଛାସି । .

ନବ ନିକଟରେ ଥିଲା, କମଳା ମୁଣ୍ଡ ଦେଖାଇଲା ବେଳକୁ
 ସେ ଆଜି ସମ୍ଭାଳ ନ ପାରି କହିଲା “ଖୁଣ୍ଟରେ ବାଜି ମାଉଁଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ
 ଫୁଲ ପାଇଛି, ମୁଁ କାହିଁକି—” । କମଳା ସମକ୍ଷରେ ତା’ ବରୁଣରେ
 ମିଥ୍ୟାରେ ଅଭିନୟାଗ ଦେଖି ଗୋପାଳ ବାବୁ ନବ ଆଡ଼କୁ ଆଖି
 ଚାରିଟି ‘ରୁପ୍’ ବୋଲି କହି ବଦ କରି ଦେଲେ । ଗୋପାଳ ବାବୁ
 ମାନବ ଚକ୍ରରେ ଚିଣ୍ଡେଖିଜି ନ ହେଲେ ଧୂଆଁ ପରିବାରିର କେତେକ

ଜଣ ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରସାଦ ଭରସା ବୁଝିବାକୁ ସମଗାଟିକ ତାଙ୍କର ଥିଲା ।
 ତେଣୁ କମଳାର କଥାକୁହୁକ ନିର୍ମଳ ପଦ୍ୟ ବୋଲି ବନ୍ଧୁକା କଣ
 ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଆଉ କିଛି ପ୍ରମାଣ ତାଙ୍କର ହସ୍ତଗତ ନ ଥିଲେ
 ବୁଝା ଗୋଟାଏ ଟିକିର ଖେଳନା ବାଜି ମୁଣ୍ଡଟା କପଟ ଏଡ଼େ
 ପ୍ରକୃପିତ, ଏ କଥା ସେ ନାନା ଚନ୍ଦ୍ରା ସନ୍ତୋଷ ଦୃଢ଼ସ୍ଥାପନ କଣ
 ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଖେଳନା ଦ୍ଵାରା ଟିକିଏ ଛୁଣିଯିବା କି ଭର-
 ଝୋଇଯିବା ଅବା ହୋଇପାରେ । ବାସ୍ତବିକ ମଧ୍ୟ ସେଇପ୍ରାୟ, ନବ
 ଗୋଟିଏ ଖେଳନା ଆଣି ବଜାଇବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟପାଟରେ
 ସତ୍ୟର ଛାଡ଼ି ନାହିଁ ବୋଲିଲେ ଚଳେ । ପାଦା ଫେରି ଗୋପାଳ-
 ବାବୁ ଗର୍ବ କଥା ବୁଝି ପାରିଲେ କିନ୍ତୁ ନାନା କାରଣରୁ ସେ ଦିନର
 ବିଶ୍ଵରାଜା ଡିଲ୍‌ଟାଆରୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ସେ ଶୁଣିଲେ ନବର
 କାନକୁ ଧରି ଦୁଇଟା ଶୁଣିବା ମାରି କହିଲେ, “ଦାଉମଜାତା
 ଟୋକା ! ସ୍ଵାକୁ ଆଣି ମୁଁ ନାଜରେ କାନ୍ଦି ପାରିଲିନି । ତୁ ଏ
 ଦିନୁ ନ ଗଲେ ମଙ୍ଗଳ ନାହିଁ, ବୁଝିବୁ ମୁଁ ଅନର୍ଥର ମୂଳ !”
 ଏହା କହି ଆଉ କାହାରି ଆଡ଼କୁ ନ ଅନଇ ଶୁଣାଣୁ ଦେବାଲଗି
 ସେ ଶୁଣିବୁ ଡାକିଲେ । ଏପରି ଅପମୟରେ ଗୁଡ଼ାଗୁଡ଼ା ତଳକ
 ଦେଖି ଶୁଣିବୁ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଶକ୍ତିର ଶବ୍ଦରେ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ
 ଲାଗିଲେ ।

ନବ ମାଡ଼ ଖାଇବା କଥା ଗୁଡ଼ା, ମାମୁଙ୍କଠାରୁ ସ୍ଵେଦ ଆଦର
 ଛଡ଼ା ଦିନେ କଟୁକଥା ଶୁଣି ନାହିଁ । ଆଜି ଏ ଘୋର ଅପମାନରେ
 ତା ମନରେ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଜୟ ଅଭିମାନର ଉଦ୍ବେଗ ହେଲା । ସେ

ପୁରୁଷ ଧରେ ବାଦାଳ ବନ୍ଧୁରକୁ ଯାଇ ଦନାକେତେ ତାଙ୍କ
ଗାଆଁରେ ରହି ଆସିଥିଲ । ଆଜି ଏପରି ଅନ୍ୟାୟ ଭରସାରେ ତା
ମନଟା ଘରଆଡ଼କୁ ଅନ୍ୟାୟ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ତାହାଛଡ଼ା ସେ
ଶୁଣିଥିଲା ଯେ, ତାହାର ସହପାଠୀ ଜଣି ତା ବାପାଙ୍କଠାରୁ ମାଡ଼
ଗାଳ ଖାଇ ଚାଲିଯିବା ପଳାଇ ଯାଇ ଥିବାରୁ ତାର ସେହି ଦିନଠାରୁ
ଟିକିଏ ପ୍ରତିପତ୍ତି ବଢ଼ିଯାଇଛି । ଯାହାହେଉ ସେ କାହାରିକୁ କିଛି
ନ କହି ସାହସ କରି ଗୋବିନ୍ଦପୁର ଅନ୍ତମୁଖରେ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା ।

ସେ ଦିନ ସକାଳୁ ଖଣ୍ଡ କେତେ ମେଘ ଗୁଡ଼ିଚର ପରି ଲୁଚି
ଲୁଚି ଆକାଶରେ ଭାସି ବୁଲୁଥିଲେ । ବେଳେ ଦି'ବଡ଼ିକ ନେତାଜୀ
ଅଛୁ, ଯେମାନେ କି ଇସର ଦେଲେ କେଜାଣି, ମେଘପତ୍ର ଅସଂଖ୍ୟ
ଦଳବଳ ଯେନି ବଜୁଳପତାଳା ଉଡ଼ାଇ ଘଡ଼ଘଡ଼ିଭେଷ୍ଟ ବଜାଇ
ଆସି ରଣସ୍ଥଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇରଲେ । ଏପରି ପାଣି ପଥର-
ମାଡ଼ ଆଉ ଦେଖା ନାହିଁ । ସ୍ଥିତିରେ ଟିକିଏ ବର୍ଷା ଛୁଡ଼ିବାରୁ
ଗୋପାଳ ବାବୁ ବୁଲିଯିବା ବାହାନାରେ ଯାଇ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ
ନବର ଖୋଳ-ତଲସ କରି ବିଭିନ୍ନ ମନରେ ମେଘ ଆସିଲେ ।
ବୁକରବାକର ମଧ୍ୟ ପାଖ ଆଖ ଖୋଳ ଖୋଳ କରି ଫଳ ନେଲା
ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଗୋପାଳ ବାବୁ ଚରକ୍ର ହୋଇ କହିଲେ,
“ଯାଉ ସେ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛି । ତାକୁ ଆଉ କେହି ଖୋଜାଖୋଜି
କରିନା ।”

ସେ ଦିନ ରାତିରେ ଟେବେଲ୍‌ସ୍ଥା କରି ତାଙ୍କ ଆଖିର ନଦ
ମାଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ଟିକିଏ ଯାଇ ବିଚିତ୍ରରେ ପଡ଼ିଲା, ଚାଣି ଆସି

ବରଣ୍ଡାରେ ବୁଲନ୍ତି । ପାହାନ୍ତା ନେଳକୁ ଟିକିଏ ଚନ୍ଦ୍ର ଆସିଲ
ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ଉପାଦାନ କୁହୁ ଦେଖି ସେ ଉଠି ବସିଲେ ।

ଟିକିଏ କଅଁଳ ଝରା ପଡ଼ିଗଲାଣି । ଗୋପାଳ ବାବୁ ଦାଣ୍ଡରେ
ହୁଣ୍ଡା ଡୋଇ କେନ୍ଦୁସ୍ଥିରେ କଣ ଘୁରୁଛନ୍ତି । କେତେବୁଡ଼ିଏ
ପାଳସି ତାଲ ଅନେକ ଗଣିରେ କଟକରୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ବର୍ଷା
ତଥା ପତ୍ତୁ ପତ୍ତୁ ସେମାନେ କହୁଲେ, “ବାବୁ, ଏପ ଚଉପକୁ ଯେଉଁ
ବର୍ଷା ଡେଲ, ଏଥାଡ଼କୁ କାହିଁ ? ବଡ଼ ବଡ଼ କେନ୍ଦୁ ଗଛ ଯେ
ଘୁରି ଗଡ଼ିଲ, ତାର ସୁମାରି ନାହିଁ । ସାତ ଆଠ ବର୍ଷର କାଳଆ
ହୋଇ କିଛି ପିଲଟିଏ ଏଣୁ ପାଉଥିଲା । ସେ ଉଲଲେକ ସରର
ପିଲା ହଟ, ଗୋଟିଏ ନେଳଆ ଅଜା ପିଛନ୍ତି । ମାଉସ ଯେ ଗୋଟାଏ
ଚକଳ, ତାକୁ ନେଇ ପକ୍ଷୀ ଆତ ଦୁରରେ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲା ।
ସେଇଠେରୁ ମାଙ୍ଗେ ମାଙ୍ଗେ ତାର ହାଣି କାଟାଉଛନ୍ତି ।”

ଗୋପାଳ ବାବୁ କାହାଣୀକୁ କିଛି ନ କହି ଦୁଇକୁ ଧରି
ସେତୁଠାରେ ଥିବା ହୋଇ ବସି ପଡ଼ିଲେ ।

ମାଳତୀ

ରାତ୍ର ଅଧରୁ ବଳ ପଡ଼ିଲାଣି । ଆକାଶ ନିବିଡ଼ ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ ।
 କିଛି ସମୟ ଆଜିରୁ ଅସଂସ୍ତ ଶୁଭ୍ର ଟାଣୁଆ ବର୍ଷା ହୋଇ ପାଇଛି ।
 କିନ୍ତୁ ଝଟି ଯୋଗାନ୍ ବନ୍ଦ ହୋଇ ନାହିଁ । ନୃଗୁଣାଦେ ଘୁସୁ ଘୁସୁ
 ନଦ ଶୁଣା ପାଇଛି । ପବନ ବଡ଼ ବଡ଼ ଚଢ଼ିଗୁଡ଼ାକ ଯତେ ଏକ
 ଉକ୍ତ ନିଆରେ ମନ୍ତ୍ର । ଚଳିଲା ବସରେ ମଧ୍ୟ ଚାଣୁବ ନୃତ୍ୟ
 ଲାଗିଅଛି । ଚେଉଟିଗୁଡ଼ାକ ଅଗାଧ ଶ୍ରେଣୀ ଶିଶୁଦଳପରି ଉଡ଼ୁଛନ୍ତି
 ଶବ୍ଦରେ ଗୋଡ଼ାଗୋଡ଼ ହୋଇ ଚଟ ଉପରେ ଆସି କଳ କଳ ଶବ୍ଦ
 କରୁ ପଡ଼ିପାଉଛନ୍ତି । କୁଳରେ ବଜା ହୋଇଥିବା ନୌକାରୁଡ଼ିକ
 ଏ ଗାଣିକ ଲୀଳାରେ ଯୋଗ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ନିଜ ନିଜର ବନ୍ଦନ
 ରଙ୍ଗୁକୁ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ଶବ୍ଦରେ ଟଣା ଟେକି କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ସଙ୍ଗେ
 ସଙ୍ଗେ ନିଜର ନିଃସଂସାର ଅବସ୍ଥା ବୁଝି ଖାଇ ଚୁଡ଼ାଏ ମନେ ମନେ
 ଉଠଇ ଉଠଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ଏ ସମୟରେ ଖୁଦା କହବା କୁଟୁରୁ
 ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ମାନ୍ଦ୍ରାସର ତରା ମଧ୍ୟରୁ ଶୁଦ୍ର ଆଲୋକ ରେଖାଟିଏ
 ଜଳରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଉଅଛି ।

ଅଦୁରବର୍ତ୍ତୀ ଧୀବର ପକ୍ଷୀଟି ନିର୍ଜନ ନିସ୍ତବ୍ଧ । କେବଳ
 ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ ବୁଟୀରୁ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରୀମ ଆଲୋକରେଖା ଆସି
 ମହିଦାଶ୍ରରେ ପଡ଼ିଅଛି । ସରଟି ନାଚ ଓ ହାମର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ

ଦରଠାରୁ ଟିକିଏ ଅଲଗା । ସରର କବାଟ ଉଠନ୍ତୁ କିମ୍ବା
 ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ କବାଟ ପାଦ ଦେଇ ଭିତର ଆଲୁଅ ପଦାକୁ
 ବାହାରୁଅଛି । ଭିତରେ ମିଶି ମିଶି ହୋଇ ଯେଉଁ ଘେନି ଜଳୁଛି
 ତାହା ଅନ୍ଧାର ଦେଖେ ଦୂର କନ୍ଥନାହିଁ, କରେ ରାତା ଅପେକ୍ଷା
 ବେଶି ଧୂଆଁର ସୁଖି କରୁଅଛି । ସର ଭିତରେ ଶକ୍ତିଏ କାଠର ଗୁଡ଼ି
 ଓ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶିଳା ଉପରେ ଦାଣ୍ଡି, ପଲମ, ବାଉଁଶିଆ, ଡାଲ
 ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ମାଧ୍ୟମକୁ ଜଳପ ଦୁର୍ଘଟଗୋଚର
 ହୁଏ ନାହିଁ । ସରର ପାଦା ପ୍ରାୟରେ ଦୁଇ କେଶରୀ ହୁଣ୍ଡା ମଣିଷା
 ଉପରେ ଯେଉଁ ବଡ଼ ଶନୋଟି ଶିଶୁ ଚପଟିଏ ଗୁରୁତ୍ବରେ ନିଦ୍ରାମଗ୍ନ ।
 କାହା ଉପରେ ଶକ୍ତି ଲୁଚା ପଡ଼ିଛି ତ କାହା ଉପରେ ନାହିଁ । ସରର
 ଏକ ପାଖରେ ଭାଲ କଂସା ପ୍ରଭୃତି ଦେଖେ ଶକ୍ତି ବାସନ କୁସନ
 ପଡ଼ିଛି । ଆଉ ଏକ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ମନନମୟନା ପ୍ରୀଲେଖ
 କାନ୍ଥକୁ ଆଉଟି ଆଉ ଗୋଟିଏ ସ୍ବପ୍ନ ଶିଶୁକୁ କୋଳରେ ଧରି
 ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ବପ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ବସି ଢଳାଇଛି । କେତେବେଳେ ଶିଶୁଟି କାନ୍ଥ
 ଉଠିଲେ ପ୍ରୀଲେଖଟି ତାକୁ ସାନ୍ତୁନା ଦେଉଛି; ପୁଣି କେତେ-
 ବେଳେ ଚମକି ପଡ଼ିଲା ପରି ଉଠି ଦୁଆର ଆଡ଼କୁ ଉଠୁନ ଗୁରୁରେ
 ଅନାଇ ରହୁଛି ଓ କାନ ଖେଳୁଛି । କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ ପୁଣି କଣ
 ଭାବ ଟିକିଏ ଆସି ବୁଦ୍ଧି କାନ୍ଥକୁ ଆଉଟି ପଡ଼ୁଛି । ଏହିପରି ଭାବରେ
 ଯେପରି କାହାର ପ୍ରାଣପାତେ ରହି ସେ ଥରକୁ ଥର ଉଠୁଛି ଓ
 ଥରକୁ ଥର ନିଦ୍ରାର ଚାନ୍ଦନାରେ ଟିକିଏ ଶୋଇପଡ଼ୁଛି । ଶେଷରେ
 ସେ ଦୁଆର ପିଟାଇ ବାହାରକୁ ପାଇ ଦେଖିଲା ଯେ ଆଜି ଅନ୍ଧା
 ନାହିଁ, ସୁରକ୍ଷିତ ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକରେ ଶୁଭ୍ର ଓ ଉଜ୍ଜ୍ବଳ ଦେଖାଯାଉଛି

ଆକାଶର ଆଉ ଦେଖି ମେଘ ନାହିଁ, ପବନର ବେଗ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ
କମି ଆସିଛି ।

ସେ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲେ, କେଉଁଠାରେ ଜନ ମାନବର
ସମାଜ ନାହିଁ, ମେଘ ଲୋଳନର ଚାନ୍ଦ ଦମ୍ଭୁକ । ତାହାକୁ ମିଟି
ମିଟି କରି ଚାହିଁ ଗହଳନ୍ତି । ଆଉ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଧଳା ଆକାଶରେ
ଭାରି ବୁଲୁଛନ୍ତି । ପ୍ରାୟେକଟିର ନାମ ମାଳତୀ । ବୟସ ବାରିଶି
ତେଇଶି ବେଳ । ତାର ଧ୍ୟାନୀ ଖୁବଳ ବେହେରା ଦିଶୁପଡ଼ନ୍ତି
ନିଆ ନେଇ ମାତ୍ର ଧରିବାକୁ ପାଇଛି । ଏକତରବଳପାଏ ଦେଖା
ନାହିଁ । ମାଳତୀ ଆଉ ଥରେ ଚାଲିବା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଦେଇ ଘର
ନିଶ୍ଚାୟଟିଏ ପକାଇ ଦେଇ ଘର ଭିତରକୁ ଅନ୍ତରାଳ ଦେଲେ । ପୁଣି
କଣ ଗହ ଘରେ ଶିକୁଳ ଲଗାଇ ଦେଇ କହି ଦୁଇରେ ପୁରା
ଗୋଟିଏ କୁଡ଼ିଆ ଆଡ଼କୁ ଗଲେ ।

ସେ କୁଡ଼ିଆରେ ଥାଏ ସାଗ । ସେ ବଡ଼ ଦୁଃଖିନୀ । ତାର
ଧ୍ୟାନୀ ନାହିଁ କି ଅନ୍ୟ କେହି ସାଧା ଲରସା ନାହିଁ । ଅଛନ୍ତି ଖାଲି
ଦୁଇଟି ଅପ୍ରାପ୍ତ ଶିଶୁ । ଯେଉଁ ଶିଶୁ ବଢ଼ି ପାରୁ ନେପର ସେ
ମୁସାରରେ ବସି ରହିଛି । ସେହିମାନେହି ତାର ଗୋଡ଼ର ଶାଙ୍ଗୋଳ
ପୁଣି ସେହିମାନେହି ତାର ଅନ୍ଧକାରମୟ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର
ଅଲୋକ ରୋଶା । କେତେକେଳେ ମାତ୍ର ଶୁଣୁଆ ବଡ଼ କେତେକେଳେ
କାହାର କାମ ଧନ୍ଦା କରି ଦେଇ ଯାଆ ପାଏ ସେଥିରେ ତାର ଓ
ପିଲାମାନଙ୍କର ଖାଲ ବଡ଼ ରକ୍ତବାହୁ ମଧ୍ୟ କଷ୍ଟକର ହୁଏ । ଏଡ଼େ
ବଡ଼ ଗାଈ ଘାଟରେ କେବଳ ଖୁବଳ ବେହେରା ଯୋଗୁଁ ସେ ଆଜି
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିଲାଟିମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇ ପାରିଛି ।

ସୁବଳର ଦେହ ଯେତେ ସୁନ୍ଦର ଓ ବଳୟ ତାର ମନେ
 ସେହିପରି ଜିଦାର ଓ ପ୍ରଶସ୍ତ । ତାର ରୋଜଗାର ନିଜ ପରିବାରର
 ଭରଣପୋଷଣ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ନ ଥିଲେ ମୁତା ସେ ଯାହାର
 ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସେଥିରୁ ଏକାବେଳେକେ ବଢ଼ିତ କରି ନାହିଁ ।
 ଶେଷରେ ପିଲାମାନେ ଯେତେବେଳେ “ଜଜା” “ବବା” କହି
 ତା ପାଖକୁ ଦଳିତ ଅସନ୍ତୁ ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ଝୁଲିରେ କୋଳକୁ
 ଟାଣି ନିଏ ଓ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବାଳକ ପରି ଖେଳ କୌତୁକରେ
 ମାତିଯାଏ ।

ଏଥିରେ ଯଦି କେହି ବାଧା ଦେଉଥାନ୍ତା ସେ ମାଳତୀ ।
 କିନ୍ତୁ ମାଳତୀ ପକ୍ଷରେ ତାର ସ୍ୱାମୀର ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସୁନ୍ଦର — ତାର
 କୃଷି ସୁନ୍ଦର, ଦୋଷ ସୁନ୍ଦର, ବସ ସୁନ୍ଦର, ରାଗ ସୁନ୍ଦର । ମାଳତୀର
 ନିଜର ବୋଲି କିଛି ଭୋଟାଏ ନାହିଁ । ତାର ବାପ ବିଦ୍ୟା
 ବେଦବ୍ୟବସ୍ଥା ଗ୍ରାମର ଜଣେ ମାଟିରେ ଲୋକ । ଦଶ ପଚାଶ ଶାରେ
 ତାର ନାମଜ୍ଞାନ, ପାଞ୍ଚ ପାତକଶ୍ରୁ ନାହା ତାର ଭକ୍ତା ଲରେ ।
 ସଦାବେଳେ କାରବାର ଲାଗି ରହିଥାଏ । କଲ ଘରଟିଏ ଦେଖି
 ସ୍ୱିଅକୁ ବାହା ଦେବ ବୋଲି ତାର ଭାରି ଇଚ୍ଛା ଥିଲା । ଭଲ ପାଞ୍ଚ
 ମଧ୍ୟ ମିଳିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସୁବଳର ରୂପ ରୁଣ ମୋହରେ ମାଳତୀ ସବୁ
 ଛାଡ଼ି ଦାମ୍ଭିକ୍ୟକୁ ବୋଧ କଲା । ବାପର ଦୁଃଖା ଶୁଣି ଯୋଧ ବିରାଗ
 କୌଣସି କଥାକୁ ଗ୍ରହଣପ ନ କରି ସେ ଅମି ସୁବଳର କୁଟୀରରେ
 ଅବସ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କଲା । ସେହିଦିନୁ ସୁବଳ ମାଳତୀର ଇଚ୍ଛାଦେବତା ।

ସୁବଳ ଉଠିଯାଏ ମାତ୍ର ଧରିତାକୁ, ଆଉ ମାଳତୀ ଘରେ

ତାର ଶବ୍ଦମାନ ପସର ମେଲାଇ ଦେଇ ବସିଯାଏ । ସେ ଶବ୍ଦମାନ ଅନ୍ନ ନାହିଁ । ସମ୍ଭବ ଅସମ୍ଭବ ସବୁ ପ୍ରକାର ଚନ୍ଦ୍ରା ଅଛି ମାଳତୀର ମନକୁ ଆଲୋଚିତ କରି ପକାଏ । ସେ ପଲ୍ଲ ପରି କର କାମଧର କରିଯାଏ । କିନ୍ତୁ ତାର ମନ ପଡ଼ିଥାଏ ପାଇ ସେହି ଚଳକାର ଧୂସର ନୀଳ ବସରେ ଧୂଳିର ଡଙ୍ଗାଟି କପରି ପାଣି ଉପରେ ଭୁଲୁଥିବା, କପରି ଭୁଲୁଥିବା, ଯେଉଁ ପଡ଼େ କେତେ ଭାବେ ଆସି ବାଟ ଉତ୍ତରୁଥିବା — ଧୂଳି କପରି ତାର ବନ୍ଧୁ ଭାବରେ ସେପରି ଧରି ଶ୍ରମ ବାହନରେ ସେପରି ଅବସଥା କରୁଥିବା — — ଓଃ କି କଷ୍ଟରେ ଏ ନାହିଁ ଜାଣି ! କର ନାହିଁ, ଶୀତ ନାହିଁ, ଶୁଷ୍କ ନାହିଁ, ବର୍ଷା ନାହିଁ, ସବୁବେଳେ ଯେତେବେଳେ କି ଗୁଣି ପ୍ରାପ୍ତ । କପରି ପଡ଼େ କି ଅବସ୍ଥାକୁ ସୁଖ !

ମାଳତୀ ସାବର କୁଡ଼ିଆ ଆଡ଼କୁ ଯେତେ ନିର୍ଜନ ରାତିରେ ପିତାଙ୍କ କାରିଗର ହେଉଛି ସେ ସାଗା ଚାରି ପାଞ୍ଚ ଦିନ ଯେଉଁ ବାଧା ପଡ଼ୁଛି, ଭାର ଉଠିବାକୁ ବଳ ନାହିଁ । ମାଳତୀ ମଝିରେ ମଝିରେ ପାଇ ତାକୁ ଜୋରୁ କରି ପାଣି ଟିକିଏ କି ଚୋରାଣି ଟିକିଏ ପିଆଇ ଦେଇ ଆସେ । ପିଲାଟାମାନଙ୍କୁ ଘରକୁ ଆଣି ଶ୍ରୋତା କଣ ଖାଇବାକୁ ଦେଇଦିଏ । ଆଉ ଟିକିଏ ଚାଲାଇ କରି ରଖିନିଏ । ସାବର କୁଡ଼ିଆ ଶୁଣି ମଧ୍ୟ ଭାବି ପଡ଼ିବା ଉପରେ ବଢ଼ିଲଣି । ସୁବଳ କେତେ ଥର ତାକୁ ଟିକିଏ ଚାପଣି ଡେଇଁ କଣ ପକାଡ଼ି ଦେବାକୁ ଦେଲଣି । କିନ୍ତୁ ଲଗାଣ ବର୍ଷା ପୋରୁ କିଛି କେତେବେଳେ ନାହିଁ । ଆଉ ତାକୁ ଦେଲେ କଣ କରି ଅଛି ? ଦିନେ ଦିନେ ଖଜର ବେଢ଼ାପୁ ଦିନ

କଣ କେଉଁଠାକୁ ଯାଇ ନଡ଼ା ଦଣ ବୋଡ଼ି କି କାଠ ବାଉଁଶ ଦି'ଖଣ୍ଡି
ଆସିଲେ ପିଲା ଦେବ । କୋ ଲୋକ କେଉଁଆଡ଼କୁ ପାରିବ ସେ ?

ମାଳତୀ ସାବନା କୁଡ଼ିଆ ବର ମାଣକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲା, ଘରଟା
ଝଟିଆଭୂନ ପରି ଦାଗୁନିକୁଟି କରି ଛୁଆ ହୋଇଛି । ଦରଘ
ନଡ଼ା କୁଟା ଯବୁ ପବନରେ ତଳେ ଝିଜାଡ଼ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ଆଉ
ନର ନରରେ ଦର ଦର ହୋଇ ବର୍ଷାପାଣି ପଡ଼ୁଛି । ନୂରିଆଡ଼
ଲାଲ ଖାଁ ଖାଁ ହେଉଛି । ମାଳତୀକୁ ସ୍ଥାନଟା କପରି ମାଡ଼ ପଡ଼ିଲା
ପରି ଲାଗିଲା । ସେ ଘର ପାଖକୁ ଯାଇ 'ପାସା' 'ପାସା' ବୋଲି
ଅନେକ ଅର ଡାକିଲା । କିନ୍ତୁ କିଛି ସୋର ଶବ୍ଦ ପାଇଲା ନାହିଁ ।
ନେତରେ କବାଟରେ ଡାକ ମାରିଦେବାକୁ କବାଟ ଠିଆ ମେଲ
ହୋଇଗଲା । ଆଉ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଘୁସୁ କରି ଶୁଭ୍ରାସ ଶୀତଳ
ପବନ ଦର ଘରରେ ପଶିଗଲା । ପିଲା ଦଟା ଚାରିପଟେଇ ଉଠିଲେ
କିନ୍ତୁ ସାବର ଟିକିଏ ଶିଁ ନାହିଁ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଏଡ଼େ ବଡ଼
କିନ୍ କନିଆ ଅଣ୍ଟା ପବନରେ ଚାର ନଦ ଶୁଭ୍ରାନ୍ତାଣି କପରି ।
ସେ ମାଳତୀ ପାଖକୁ ଯାଇ ଚାର ଦେହରେ ଡାକ ମାରି ଦେଇ
ରମକ ପଡ଼ିଲା — ଦେହଟା ଯାକ ହିମ କାକର ! ମାଳତୀ ବୁଝି
ପାରିଲା ଯେ ସାବର ସ୍ତ୍ରୀ ଅନେକ ଆଗରୁ ପିଣ୍ଡି ଛାଡ଼ି ଘାଲିଗଲାଣି ।
କଣ କହିବ ତାକୁ କିଛି ବୁଝି ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ — ସେ
କେତେବେଳେ ଯାକେ ଅକା ହୋଇ ବସି ରହିଲା । କିଛି ସମୟ
ପରେ ନିହିତ ଶିଶୁ ଦୁଇଟିକୁ ଧରି ସେ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲା

ସେମାନଙ୍କୁ ମଣିଷାରେ ଶୁଆଇ ଦେଲା ପରେ ମାଳତୀ ମୁଣ୍ଡରେ
ହଜନାର ଜୁଆର ଆସିଗଲା । ସେ ଘରକୁ ସାଗ ତ ମଣ

ପରସ୍ତକୁ ଚାଲିଗଲା । ସେ ଖାଲ ଘାଣି ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ
 ଘାଣି ଦେଲେ କିଛି ଚନ୍ଦ୍ରା ନ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ସୁବଳ ସେ ତା ମନେ
 ଘାଣି ଦୋଇଯିବ । ସେମାନଙ୍କର ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚଟା ପିଲା, ସେମାନଙ୍କ
 ପାଟିରେ ବର୍ବେଲା ବର୍ବୁରା ଲେଖାଏଁ ଆଧାର ଦେବାକୁ ତାର
 ବଳ ନାହିଁ । ଧୂଆଁ ଭଗବାନ ଆଣି ଦେଲେଣି ବୋଲି ଜିଜ୍ଞାସ
 ଲାଗିବା ବାଡ଼ି । ମନୁକ ନ ପାରି ଦେବତା ଆସିଲା, ପିଲା ଦୁଇଟାକୁ
 ଏବେ କରେ କଣ ? ସୁବଳ ଦେଖିଲେ କଣ କହିବ, କଣ କହିବ,
 ତାର ଠିକଣା କଣ ? ଏହିପରି ନାନା ଚନ୍ଦ୍ରା ତା ମୁଣ୍ଡରେ
 ଖେଳିଗଲା ।

ରାତି ପାଞ୍ଚ ଆସିଲା ବେଳକୁ ସୁବଳ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଗଲା ତାର
 ଜାଲବଡ଼ା ଧରି । ମାଳତୀ ତବାଟ ପିଟାଇ ଦେଇ ପତାକୁ ଧରିପଡ଼ି
 ହୋଇ ବାଡ଼ାରି ପଡ଼ିଲା । ସୁବଳ ତାକୁ ଦେଖି ହସି ହସି କହିଲା,
 “ନାବଲେଲି ପାରି ପୋରିଲେ ହରି” ମାଳତୀ କହିଲା, “ଆଜ୍ଞା, ତା
 ନାବଲେଲି ? କୋଉ ଏକ ମକାରୁ ପାଇଛ ସେ ଧୂଆଁ ଆଣି ତନ
 ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ବଢ଼ିଲେଣି । ଏତେ ବଡ଼ ଝୁଡ଼ି ଗୋପାନରେ ଲେକେ
 କଣ ମାତ୍ର ଧରିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି ? ନ ହେଲେ ସେ ମାତ୍ର, ନ ହେଲେ
 ସେ ପଇସା ? କାହିଁକି ଆମ ଝବନ କଣ ଝବନ ଦୁଇଟି ?” ସୁବଳ
 କହିଲା, “ନାହିଁ ନେ, ଆଜି କି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗରେ ବାଡ଼ାରିଥିଲ, ମାତ୍ର
 ପାତ୍ର କିଛି ନାହିଁ ! ଖାଲି ଧୂଆଁ ବୁଲି ପାରି ଯେଲା, ଲାଭ ଲାଭରେ
 ସେ ଜାଲ ଗଣ୍ଡି ଛୁଣ୍ଡିଯାଇଛି ।”

ଏକଥା ଶୁଣି ମାଳତୀର ଗୁଣ ଉଠିଲା । ସେ ଶୋକାସ କଣ କାହାଣୀ କହି ଏଇ ବନ୍ଦରକୁ ବୁଲିଗଲା । କିଛି ଯମୟ ପରେ ଆସି କହିଲା, “ଏ, ଶୁଣିଲଣି, ଗାଦାଟି ଆଜି ଗଲେଇ ମଣ୍ଡାଲଲା ।” “ଏ କେବେବେଳେ ?” ଏବେ କହିବେଳେ ସୁବଳ ଗୁମ୍ଫାରେ ବସି ରହିଲା, ପରେ କହିଲା, “ଭଗବାନଙ୍କ ଏକ ଚକ୍ରରୁ ।” “ହଁ, ତୁ ଯା, ପିଲା ହିଁଟାକୁ ଚେନିଆସ, ମୁଁ ମଢ଼ା ଉଠାଇବାଗ ବାଟପା କେଣି । ଆମର ପାଷୋଟି ପିଲା ଥିଲେ, ଏବେ ହେଲେ ନାହିଁ । କେବେବେଳେ ଯାହା ଯୋଗ, ସେଥିକି ଉପାୟ କଣ ? ଆଉ ଗୁମ୍ଫାକୁ ଚଳି ନାହିଁ, ତୁ ଯା”

ମୁଦଳର କଥା ଶୁଣି ମାଳତୀ ମୁଣ୍ଡକୁ ଚଢ଼ିବାହାଟାଏ ଖୁସି
ମିଳିଲା । କିନ୍ତୁ ମୁଦଳକୁ ପିଲଙ୍କ ଶୋଇବା ପ୍ରାୟ ଟାଣିନେଇ
ଲେଇ, “କେତେ ଦେଖୁ କିଏ କଲି ?” ମୁଦଳ ଆଉ କଥା
ନହିତାରିବା ନାହିଁ । କେବଳ ମାଳତୀକୁ ନିଜ ଗୁପ୍ତ ଲପଟକୁ
ମାଲୁକାଇ ଆସିଲା ।

ସମାଧି

— — —

ଚଟନ ପ୍ରଭାଗ ହେତୁରେ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ବ୍ୟବେଶ୍ୱର ମିଶ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
ମୁଦ୍ରିତ-୧୯୭୪